

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

RIMANTAS ALIŠAUSKAS

**LIETUVOS EKONOMIKOS INTEGRACIJOS
ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS BENDROJE ES
ERDVĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:

Doc. dr. Nikolajus Markevičius

Vilnius, 2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

**LIETUVOS EKONOMIKOS INTEGRACIJOS
ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS BENDROJE ES
ERDVĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Studijų programa: 621L10010

Recenzentas:

.....

201..... ..

.....

Vadovas:

Doc. dr. Nikolajus Markevičius

2015

.....

Atliko:

VSEmns4-01 gr. stud.

Rimantas Ališauskas

2015

.....

Vilnius, 2015

TURINYS

LENTELĖS.....	4
PAVEIKSLAI.....	5
SANTRUPOS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. EKONOMIKOS INTEGRACIJOS Į ES ERDVĘ POVEIKIO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Ekonomikos integracijos samprata.....	10
1.2. Ekonominės integracijos etapai.....	13
1.3. Lietuvos ekonomikos integraciją į ES lemiantys veiksniai.....	19
1.3.1. Lietuvos užsienio prekyba integruojantis į ES.....	20
1.3.2. Su ekonomine integracija susiję darbo rinkos pokyčiai.....	28
1.3.3. Ekonominę integraciją skatinantis švietimas ir technologijos.....	34
1.3.4. Ekologijos ir aplinkosaugos problemų sprendimai skatinantys ekonominę integraciją ...	36
1.3.5. Lietuvos verslumo ir gyventojų kokybės gerinimas sietinas su įvaizdžio gerinimu ES atžvilgiu.....	41
2. EKONOMINĖS INTEGRACIJOS ANALIZĖS METODOLOGIJA.....	47
2.1. Ekonomikos integracijos statistinių rodiklių vertinimo metodika.....	47
2.2. Šalies ekonomikos integracijos palyginamojo koeficiento apskaičiavimo ir koeficiento rezultatų įvertinimo metodika.....	49
3. LIETUVOS EKONOMIKOS INTEGRACIJOS Į BENDRĄ ES ERDVĘ ANALIZĖ.....	51
3.1. Palyginamoji šalies ekonomikos rodiklių analizė.....	51
3.2. Lietuvos ekonomikos integracijos į ES erdvę įvertinimas.....	76
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	84
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	86
ANOTACIJA.....	92
ANNOTATION.....	93
SANTRAUKA.....	94
SUMMARY.....	95
PRIEDAI.....	96

LENTELĖS

1 lentelė. Integracijos laipsniai.....	13
2 lentelė. Lietuvos ir ES eksportas	51
3 lentelė. Vidutinis darbo užmokestis (Eur.).....	58
4 lentelė. Nedarbo lygis Lietuvoje ir ES (proc.)	60
5 lentelė. Lietuvoje ir ES 20-24 metų asmenų turinčių vidurinį išsilavinimą, 30-34 metų turinčių aukštąjį išsilavinimą, 18-24 metų asmenų anksti paliekančių mokyklas skaičius (% nuo visų atitinkamo amžiaus asmenų skaičiaus).....	66
6 lentelė. Lietuvos ir ES energijos suvartojimo mažinimas (% lyginant su 2005 metai)	70
7 lentelė. ŠESD mažinimas (% lyginant su 1990 ir 2005 metais).....	70
8 lentelė. Atliekų perdirbimas Lietuvoje ir ES (% nuo visų surenkamų atliekų).....	71
9 lentelė. TUI į Lietuvą ir TUI vidurkis į ES (eurų vienam gyventojui).....	72
10 lentelė. Verslo subjektų skaičius (tūkst. gyv.).....	73
11 lentelė. Išlaidos socialinei ir sveikatos apsaugai (% nuo BVP)	75
12 lentelė. Lietuvos ekonomikos integracijos rodiklių palyginamieji koeficientai susieti su valstybės ekonomikos padėtimi (1 rodiklių grupė)(%).....	77
13 lentelė. Lietuvos ekonomikos integracijos rodiklių palyginamieji koeficientai susieti su šalies sektorių integracija (2 rodiklių grupė)(%).....	80
14 lentelė. Lietuvos ekonomikos integracijos rodiklių palyginamieji koeficientai susieti su gyvenimo kokybės gerinu bei ateities perspektyvomis technologijų ir inovacijų sektoriuje (3 rodiklių grupė)(%)	81
15 lentelė. Bendra visų rodiklių palyginamasis koeficientas (%)	83

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Ekonominės integracijos etapų, priemonių, veiksnių ir jų tarpusavio ryšių schema.....	14
2 paveikslas. Ekonomikos integracijos veiksniai ir jų suskirstymas.....	20
3 paveikslas. Lietuvos ekonomikos integraciją veikiančių veiksnių tarpusavio ryšių schema	20
4 paveikslas. Laisvoji prekyba, muitų panaikinimas.....	21
5 paveikslas. Pagrindinės euro įvedimo poveikio Lietuvos ekonomikai kryptys	26
6 paveikslas. Darbo rinkos integracijos teorinis modelis	32
7 paveikslas. Lafero kreivė.....	42
8 paveikslas. Ekonomikos integracijos analizavimo schema.....	47
9 paveikslas. Lietuvos prekių įvežimas ir išvežimas vidaus rinkoje, eksportas ir importas išorės rinkoje (mln. Eur)	53
10 paveikslas. Lietuvos eksporto kryptys (% nuo viso eksporto)	54
11 pav. Lietuvos importo kryptys (% nuo viso importo)	54
12 paveikslas. Lietuvos eksporto partnerės šalys (% nuo viso importo).....	55
13 paveikslas. Svarbiausios Lietuvos importo partnerės šalys (% nuo viso importo)	56
14 paveikslas. Lietuvos ir ES eksporto santykio kitimas, proc. lyginant su BVP	57
15 paveikslas. Minimalaus darbo užmokesčio kaita (Eur.).....	59
16 paveikslas. Gyventojų užimtumas ir tikslai (proc.).....	59
17 paveikslas. Emigracija ir imigracija Lietuvoje (žmonių sk.)	62
18 paveikslas. Emigracijos ir imigracijos kryptys Lietuvoje (žmonių skaičius).....	64
19 paveikslas. Lietuvos ir ES vidutinės išlaidos MTEP ir švietimui, strategijų tikslai (% nuo BVP)...	65
20 paveikslas. Energijos suvartojimas iš atsinaujinančių šaltinių (% nuo viso energijos suvartojimo)	68
21 paveikslas. Lietuvos ir ES šalių narių energetinė nepriklausomybė (%)	69
22 paveikslas. Asmenys gyvenantys ant skurdo ribos ES šalyse (% nuo šalies gyventojų skaičiaus) ..	74

SANTRUPOS

- ASEAN - Pietryčių Azijos valstybių organizacija (angl. Association of South-East Asian Nations)
- BVP – Bendrasis vidaus produktas
- EB – Europos Bendrija
- EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
- ECBS – Europos centrinių bankų sistema
- EEB – Ekonominė Europos bendrija
- ELPA – Europos laisvosios prekybos asociacija
- EPS – Ekonominė ir pinigų sąjunga
- ES – Europos Sąjunga
- JK - Jungtinė Karalystė
- JTO – Jungtinių Tautų Organizacija
- MTEP – Moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
- MVĮ – maža ir vidutinė įmonė
- NAFTA – Šiaurės Amerikos laisvos prekybos sutartis (angl. North American Free Trade Agreement)
- NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga (Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldavija, Rusija, Tadžikija, Uzbekija)
- pav. – paveikslas
- PPO – Pasaulinė prekybos organizacija
- proc. – procentai (%)
- psl. – puslapis
- ŠESD – Šiltnamio efektą sukeliančios dujos (CO₂, CH₄, N₂O, HFCs, PFCs, SF₆, CFCs, HCFCs)
- t.y. – tai yra
- TUI – Tiesioginės užsienio investicijos
- TVF – Tarptautinis valiutos fondas
- VKI II - Antrasis valiutų kurso mechanizmas
- žr. – žiūrėti

IVADAS

Šiuolaikiniame globalizacijos pasaulyje, vertinant laikotarpį nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos, o ypač, po „Šaltojo karo“ pabaigos, yra pastebimas spartus sienų arba tiesiog apribojimų nykimas tarp ekonomikų. Dėl šios priežasties daugybė pasaulio šalių stengiasi jungtis į įvairias politines, ekonomines ir kitas sąjungas bei tarptautines organizacijas. Tai šalims yra būtina norint užtikrinti šalies gerovę, ekonominį stabilumą, taiką bei įvairius politinius, tautinius ir istorinius ryšius.

Dėl šių priežasčių yra atsiranda integracijos procesas. Integracija reiškia ne tik šalių tarpusavio santykių apibūdinimą, bet ir bendrų tarpusavio reikalų tvarkymo klausimus. Tai gali apibrėžti bendrus vidaus ekonomikos, politikos bei kitus aktualius šalims santykius. Geras tokių santykių pavyzdys yra Europos Sąjunga (ES). Apibendrintai galima teigti, kad žodis „integracija“ žymi kelių dalių sujungimą į vieną. Ekonomikos mokslo literatūroje „ekonominė integracija“ ar „ekonomikos integracija“ nėra tiksliai apibrėžta, nors kaip daugumoje šaltinių išskiriama, tai galima apibendrinti kaip socialinių santykių, tarptautinio bendradarbiavimo, tarptautinės prekybos santykių sujungimą ir sugretinimą keliose atskirose valstybėse.

Europos Sąjungos, anksčiau buvusios Europos Bendrijos, viena pagrindine susikūrimo priežastis ir buvo bendri daugelio šalių ekonominiai santykiai. Nuo 1957 metų Romos sutarties pasirašymo pagrindinis ES tikslas yra stiprinti šalių narių ekonomiką. Tai ES atliekama, kuriant bendrą ekonominę bei pinigų sąjungą. Nuo šios datos iki dabar ES pagrindinius bendrosios rinkos principus sudaro: keturios laisvės (laisvas asmenų, kapitalo, paslaugų ir prekių judėjimas), muitų sąjunga, bendrasis išorinis muitų tarifas ir įvairi bendra politika.

Lietuvai, nuo 1992 metų pradėjus ekonominius ryšius, dar su tuo metu Europos Bendrija (EB), šalis po maždaug 12 metų, t.y. 2004 gegužės 1 dieną tapo ES nare. Nuo šios dienos Lietuva prisijungė prie milžiniškos bendros rinkos ir padarė didelį žingsnį šalies ekonomikos integracijai į bendrą ES ekonominę erdvę. Dėl šios priežasties atsirado visos sąlygos laisviems prekių mainams bei žmonių, kapitalo ir paslaugų judėjimui tarp tuo metu 25 ES narių. Nuo 2015 metų sausio Lietuvai įsivedus eurą, bendrą ES šalių valiutą, šalies ekonomika tapo visiškai integruota į bendrą ES ekonominę erdvę.

Darbo aktualumas. Magistro baigiamuoju darbu analizuojama Lietuvos ekonomikos integracija, integracijos procesai, integracijos poveikis šalies finansiniam stabilumui. Šiuo darbu siekiama išsiaiškinti ir išanalizuoti kaip ekonominė integracija paveikė Lietuvos ekonomiką bei kaip šalis ekonomika įsiliejo į bendrą ES erdvę. Darbe daugiausia nagrinėjamas laikotarpis nuo Lietuvos įstojimo į ES iki 2015 metų, kadangi ekonomikos integracija yra ilgalaikis procesas, kurio metu įvyksta daug įvairių įvykių. Šie įvykiai gali būti skaidomi į keletą dalių ir išskiriami pagrindiniai integracijos etapai. Darbe išskiriami pagrindiniai veiksniai bei kriterijai, kuriais remiantis yra nagrinėjamas ir įvertinama ekonomikos integracija. Analizuojant ir vertinant ekonomikos integracijos

įtaką bei veiksnius siekta nustatyti ir įvertinti, kokį poveikį tai padarė šalies finansinei, ekonominei būklei ir kaip šios integracijos besitęsiantys procesai gali paveikti ateities finansinę būklę Lietuvoje. Išanalizavus ekonomikos integracijos veiksnių rodiklius ir įvertinus esamą integracijos padėtį siekiama įvertinti, kokie su šalies ekonomika susijusių sektorių rodikliai turi būti gerinami siekiant gilesnės Lietuvos ekonomikos integracijos. Šio darbo tyrimo rezultatai yra aktualūs visiems Lietuvos gyventojams, valstybinėms institucijoms bei verslui, nes remiantis tyrimo rezultatais galima prognozuoti ateities ekonomikos augimo tendencijas bei nustatyti įvairius šalies bei verslo veiklos prioritetus, siekiant mažinti Lietuvos ekonomikos atskirtį ES erdvėje.

Darbo problema. Kaip ekonominė integracija paveikė Lietuvos ekonomiką ir kokie integracijos veiksniai daro reikšmingiausią įtaką.

Darbo objektas. Lietuvos ekonominė integracija į Europos Sąjungą.

Darbo tikslas: išanalizuoti pagrindinius Lietuvos ekonominę integraciją skatinančius veiksnius bei įvertinti jų daromą įtaką Lietuvos ekonomikai bei visam Lietuvos ekonomikos integracijos į ES procesui.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti ekonomikos integracijos sąvoką teoriniu aspektu ir išnagrinėti pagrindinius ekonomikos integracijos principus, etapus, veiksnius lemiančius šalies ekonomikos integraciją.
2. Parengti tyrimo metodiką, įvertinus šiuo metu Lietuvą veikiančius pagrindinius ekonominio augimo ir integracijos veiksnius, remiantis ES institucijų teikiamomis rekomendacijomis, parengtomis strategijomis ir ten nurodytais siekiniais bei tikslai nustatyti ir parinkti kriterijus, rodiklius, kuriais remiantis būtų galima įvertinti Lietuvos ekonomikos integraciją į ES erdvę.
3. Remiantis darbo teorinėje dalyje nusistatytais ekonominę integraciją veikiančiais veiksniais bei parinktais ekonomikos integracijos vertinimo rodikliais, pritaikant palyginamąją analizę, apribojimų teoriją bei nacionalinių ir ES tikslų siekinius įvertinti statistinių rodiklių kaitą ir kaip ši kaita lemia Lietuvos ekonomikos integraciją.
4. Apskaičiuoti Lietuvos ekonomikos integracijos į ES erdvę palyginamuosius koeficientus ir remiantis darbo metodologinėje dalyje apibrėžtomis koeficientų įvertinimo reikšmėmis įvertinti Lietuvos ekonomikos integraciją į bendrą ES erdvę bei nustatyti, kas labiausiai neigiamai veikia ekonomikos integraciją.
5. Pagal darbe nagrinėtą ekonomikos integracijos teoriją bei atlikto tyrimo rezultatus, tiriamojame darbe dalyje, nustatyti ir pateikti pasiūlymus, kuriais remiantis būtų galima padidinti ir pagerinti šį Lietuvos ekonomikos integracijos procesą.

Šį baigiamąjį magistro **darbą sudaro trys pagrindinės dalys:** teorinė, metodinė ir praktinė.

Tyrimo metodai. Teorinėje (pirmojoje) darbo dalyje išnagrinėta ekonomikos integracijos sąvoka, integracijos etapai, nustatyti ekonomikos integraciją skatinantys veiksniai pasitelkiant įvairią mokslinę literatūrą ir padarant jos sintezę. Metodologinėje (antrojoje) dalyje pateikta ekonomikos integracijos vertinimo ir analizavimo metodika, kuria remiantis atliekamas tyrimas paskutinėje (trečiojoje) darbo dalyje. Magistro darbo praktinėje dalyje tyrimas atliekamas pasitelkiant darbo teorinėje bei metodologinėje dalyje išnagrinėtus Lietuvos ekonomikos integraciją lemiančius veiksnius, kriterijus bei jais susietus statistinius rodiklius, kurie analizuojami ir įvertinami pasitelkiant palyginamąją analizę, apribojimų teoriją, ES bei nacionalinių strategijų tikslus, palyginamuosius koeficientus.

Iškelto tikslo bei uždavinių sprendimui pasitelkta įvairi Lietuvos bei užsienio autorių mokomoji mokslinė literatūra, įvairūs moksliniai straipsniai, įstatyminės bazės bei kita teorinė medžiaga. Darbe nemažai remiamasi elektroniniais, internetiniais šaltiniais, Europos bei Lietuvos statistinių duomenų bazių informacija, įvairia internetinėse ES bei Lietuvos institucijų internetinėse svetainėse pateikta informacija.

1. EKONOMIKOS INTEGRACIJOS Į ES ERDVĘ POVEIKIO TEORINIAI ASPEKTAI

Šiame darbo skyriuje bus nagrinėjama Lietuvos ekonominė integracija į Europos Sąjungos erdvę teoriniu aspektu. Šioje darbo dalyje bus apžvelgta integracijos sąvoka, Lietuvos ekonomikos integracijos raida, etapai. Tai bus atliekama apžvelgiant įvairią moklinę literatūrą bei mokslinius straipsnius.

1.1. Ekonomikos integracijos samprata

Keletas regionų susietų artimais ekonominiais, politiniais ar kultūriniais ryšiais šiuo metu egzistuoja Europoje. Vienas iš šių regionų yra Baltijos jūros regionas. Sugriuvus geležinei uždangai ir nepriklausomybes atkūrus įvairioms šalims, Baltijos šalys taip pat ėmėsi atstatinėti bei iš naujo kurti savo santykius su jau kelis amžius egzistuojančiomis Europos valstybėmis. Visoje Europos istorijoje Lietuva ir visas Baltijos regionas demonstravo stiprius politinius, ekonominius ir kultūrinius ryšius tarp tautų visoje Europoje (Žitkus, 2013).

Pastarieji du dešimtmečiai Lietuvoje bei kitose Baltijos valstybėse apėmė spartaus augimo, bendradarbiavimo tarp regiono valstybių laikotarpį. Baltijos šalių, Rytų Europos valstybių politinis ir ekonominis bendradarbiavimas su Vakarų Europos šalimis prasidėjo po Šaltojo karo pabaigos. Geopolitiniai pokyčiai Europoje paskatino šalis ieškoti naujų bendradarbiavimo formų.

Pasakymas „ekonominė integracija“ apima daugybę sąvokų. Tai gali būti susiję su kažkokios įmonės įtraukimu į didelį koncerną arba tai gali būti teritorinis įtraukimas, pavyzdžiui, kažkokių regiono ekonomikos įtraukimas į didesnę vienetą, tokį kaip, regionų sąjunga, ar visa šalis. Šiame magistro baigiamajame darbe, ekonomikos integracija bus nagrinėjama kaip tarptautiniai ekonominiai santykiai per kuriuos atskiros nepriklausomos šalys sudaro vieną vienetą, šiuo atveju kaip ES šalys, o tarp jų ir Lietuva, sudaro vieną bendrą Europos Sąjungos ekonominę erdvę (Molle, 2001).

Darbo temą verta pradėti nagrinėti iš pradžių susipažįstant su pagrindinėmis visame darbe nagrinėsimomis sąvokomis. Tai yra integracija, ekonominė integracija ir integracija į ES. Remiantis internetiniu lietuvių žodynu integracija jame yra apibrėžiama taip: integracija - (lot. integratio – atnaujinimas, atstatymas): 1. filosof. sisteminio struktūrinio metodo sąvoka, reiškianti atskirų dalių sujungimą į vieną sistemą; santykiai tarp dalių ir jų funkcijos suprantami kaip koordinuoti bei subordinuoti ir reguliuojami visos sistemos interesų požiūriu; 2. ekon. valstybių, jų visuomeninio, politinio ir ekonominio gyvenimo atskirų dalių sujungimas į vieną sistemą, nustatant joje kiekvieno elemento funkcijas ir vaidmenį, pvz., Europos ekonominė bendrija; 3. ling. įvairių tarmių ir artimų kalbų susiliejinimas į vieną bendrą kalbą dėl tautų politinio, ekonominio, kultūrinio bendradarbiavimo, dominuojant vienai tarmei ar kalbai; 4. komp. panašių objektų arba elementų sutelkimas bendriems

veiksmams atlikti. Įvertinus tai, kad ekonominė integracija yra susijusi įvairių elementų susijungimu ir susiliejimu, valstybių bendradarbiavimu siekiant ekonominės naudos, todėl ji gali būti siejama su globalizacija. Dėl šios priežasties tiek globalizacija, tiek integracija yra labai panašūs ir kartu susiję procesai. Apibendrintai galima teigti, kad tai atskirų dalių ar elementų sujungimas į visumą ar sistemą (Drożdż, 2010), kuris apima įvairius subjektus, t.y. įvairias institucijas, valstybės, verslo subjektus, įvairias organizacijas. Taip pat integracija yra susijusi su tikimasi gauti ekonomine nauda, kuri yra gaunama didinant tarptautinę integraciją.

Vienas pirmųjų integracijos procesus bei integracijos įtaką šalies augimui nagrinėjusių mokslininkų buvo B. Balassa. Jis savo darbe „The Theory of Economic Integration“ (1961) išskyrė esminius integracijos aspektus bei ekonominę integraciją suskirstė į penkis integracijos etapus (lygius). Šiuo metu šis integracijos skaidymas į penkis etapus vis dar nėra pasikeitęs. Šis mokslininkas atkreipė dėmesį į tai, kad integracijos procesai turi įtakos šalies ekonomikos augimui. Tai įvyksta, kai yra plėtojama vidaus ir išorės masto ekonomija, dėl šios priežasties spartėja technologinis vystymasis. Balassa (1961) taip pat išskiria, kad integracijos dinaminiai efektai atsiranda dėl didėjančios konkurencijos bei mažėjant netikrumui, dėl mažesnės kapitalo pritraukimo kainos susijungusiose finansų rinkose.

Ekonomikos integracija apima socialinių santykių, tarptautinio bendradarbiavimo, tarptautinės prekybos santykių sujungimą ir sugretinimą keliose atskirose valstybėse. Ekonominę integraciją galima laikyti kaip priemonę, kuri apima diskriminacijos panaikinimą tarp kelių ekonomikų, kurios priklauso keletui skirtingų valstybių. Ekonominės integracijos procesai apima priemones, kurios reiškia kai kurių diskriminacijos formų naikinimą. Tarptautiniai susitarimai, kurie susiję su tarpusavio prekybos apribojimų naikinimu, bendros prekybos politikos nustatymu susitariančiųjų šalių bei trečiųjų šalių atžvilgiu, apribojimų naikinimu darbo jėgos judėjimui ar kapitalui gali būti priskiriama barjerų naikinimui kas skatina ekonominę integraciją. Ekonominė integracija vykdoma per valstybės ekonominę politiką, kai be jokių muitų mokesčių ir suvaržymų visos šalys naudojami tarptautinio teritorinio gamybos specializavimo privalumais. Šalių priklausomybė vienai ar kitai tarptautinei sąjungai nulemia importo muitų tarifų dydį, darbo jėgos ir kapitalo judėjimo tarp šalių sąlygas ar netgi šalių ekonominę politiką (Drożdż, 2010).

Tokių kliūčių ir apribojimų gamybai, kaip importo muitai, šalinimas vadinamas negatyvia integracija (Vilpišauskas, 2003). Beje, dėl teigiamo tokių kliūčių prekybai šalinimo poveikio sutaria dauguma ekonomistų. Skirtingų valstybių ekonominės politikos derinimas, pavyzdžiui, standartų vienodinimas ar tų pačių konkurencijos taisyklių numatymas vadinamas pozityvia integracija. Toliau pažengusi integracija apima ne tik kliūčių tarptautinei prekybai šalinimą, bet ir kliūčių žmonių judėjimui ar paslaugų teikimui panaikinimą (Vilpišauskas, 2003). Integracijos poveikis tarptautiniam

verslui priklauso nuo to, ar šalis veikia ekonominės sąjungos viduje, ar jos išorėje (Pukelienė, Glinskienė, 2000).

Dauguma įvairių autorių (Snieška ir Čiburienė (2005), Vilpišauskas (1999) ir kt.) teigia, kad ekonominę integraciją apibūdina 3 pagrindiniai bruožai:

1. Ekonominių ribų tarp dviejų ar daugiau ekonomijų panaikinimas (Snieška, Čiburienė, 2011). Šios ribos susijusios su kliūčių prekių, paslaugų ir gamybos veiksnių judėjimo pašalinimu.
2. Bendros politikos vykdymas ir jos formavimas įvairiose srityse.
3. Dalyvavimas priimant bendrus sprendimus (Snieška, Čiburienė, 2011; Vilpišauskas, 1999).

Nagrinėjamu atveju, t.y. pritaikius šiuos bruožus nagrinėjamai temai, galima teigti, kad Lietuvos ekonomikos integracija į Europos Sąjungą (ES) yra ekonomikos ribų, įvairių apribojimų prekybai bei gamybos veiksniam panaikinimas tarp Lietuvos ir ES šalių narių. Vykstant integracijos procesams tarp šalių turi išnykti įvairūs ekonomikos apribojimai, visos ES šalys vieningai turi spręsti iškilusias ekonomikos problemas.

Drożdż J. (2010) teigia, kad *„integracija atsirado ir vystosi netolygiai, daugiau gyventojų turinčios šalys yra pranašesnės už tas, kuriose jų mažiau, nes didesnėje vidaus rinkoje plėtojasi optimalaus dydžio gamyklos, auga konkurencinė galia. Paprastai skiriamos dvi integracijos formos: ekonominė ir politinė <...>, o pagal savo mastą ir sprendžiamų klausimų sudėtingumą integracija gali būti globalinė arba regioninė“*. Globalinė integracija apima daugybę šalių ir įvairių institucijų, kurios globaliniu, pasauliniu mastu. Globalinė integracija susijusi su tokiais organizacijomis kaip pasaulinė prekybos organizacija (PPO), tarptautinis valiutos fondas (TVF), Jungtinių Tautų Organizacija (JTO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir kt. Regioninė integracija yra labiau sutelkta į tam tikrus pasaulio regionus ir apima ribą skaičių šalių bei institucijų. Regioninei integracijai galima priskirti tokius subjektus, kaip Europos Sąjunga (ES), Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartis (NAFTA), Pietryčių Azijos tautų organizaciją (ASEAN) ir kt. (Drożdż J., 2010).

Ekonominė integracija gali apimti keletą formų, kurios atspindi skirtingus integracijos lygius ar etapus. Šie etapai apima laisvosios prekybos zoną, muitų sąjungą, bendrąją rinką, ekonominę sąjungą bei visišką ekonominę integraciją. Laisvos prekybos zonoje tarifiniai (ir kiekybiniai) apribojimai tarp bendradarbiaujančių šalių yra panaikinami, bet kiekviena šalis gali taikyti savas taisykles ir apribojimus susitarime nedalyvaujančioms šalims. Steigiant muitų sąjungą ji apima laisvosios prekybos zonos taisykles bei įtraukia prekių judančių sąjungos erdvėje visišką apribojimų panaikinimą tuo pačiu nustatant bendras šalių narių taisykles ne sąjungos narių atžvilgiu. Dar aukštesnė ekonominės integracijos pakopa yra laikoma bendroji rinka. Bendrosios rinkos etape yra panaikinami ne tik prekybos apribojimai, bet ir apribojimai judėjimui. Ekonominės sąjungos integracijos etapas apima ne tik anksčiau išvardintus apribojimų (diskriminacijos) panaikinimo atvejus, bet ir apima tam tikrą bendrą sąjungos šalių ekonominį valdymą. Pilna ekonomine sąjunga yra laikomas aukščiausias

ekonominės integracijos laipsnis. Šiame ekonominės integracijos etape šalys narės suvienija monetarinę, fiskalinę, socialinę politikas, kas reikalauja įkurti bendrą virš nacionalinę valdymo instituciją, kurioje priimti sprendimai įpareigoja šalis nares jų laikytis (Balassa, 1961). Ekonominės integracijos teorija gali būti laikoma kaip tarptautinės ekonomikos dalis, tuo pačiu išplečianti tarptautinės prekybos teoriją, kuri daro poveikį nacionalinių rinkų augimui.

1.2. Ekonominės integracijos etapai

Integracija gali būti taikoma produktų rinkose, taip pat gamybos veiksmų rinkose ir galiausiai skirtingose ekonominės politikos vietose. Kuo norima pasiekti didesnę integracijos lygį, tuo didesni pokyčiai institucijose turi būti įvykdyti. Nors integracijos etapus galima skaidyti į daug smulkių dalių, bet daugelyje šaltinių įvairūs autoriai (Balassa (1961), Snieska (2005), Vilpišauskas (1999), Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos biuras (2010) [prieiga per internetą]) išskiria 5 pagrindinius ekonominės integracijos etapus arba kitaip vadinamas pakopas ar laipsnius:

1. Laisvosios prekybos zona;
2. Muitų sąjunga;
3. Bendroji rinka;
4. Ekonominė ir pinigų sąjunga.
5. Pilna ekonominė sąjunga arba politinė sąjunga.

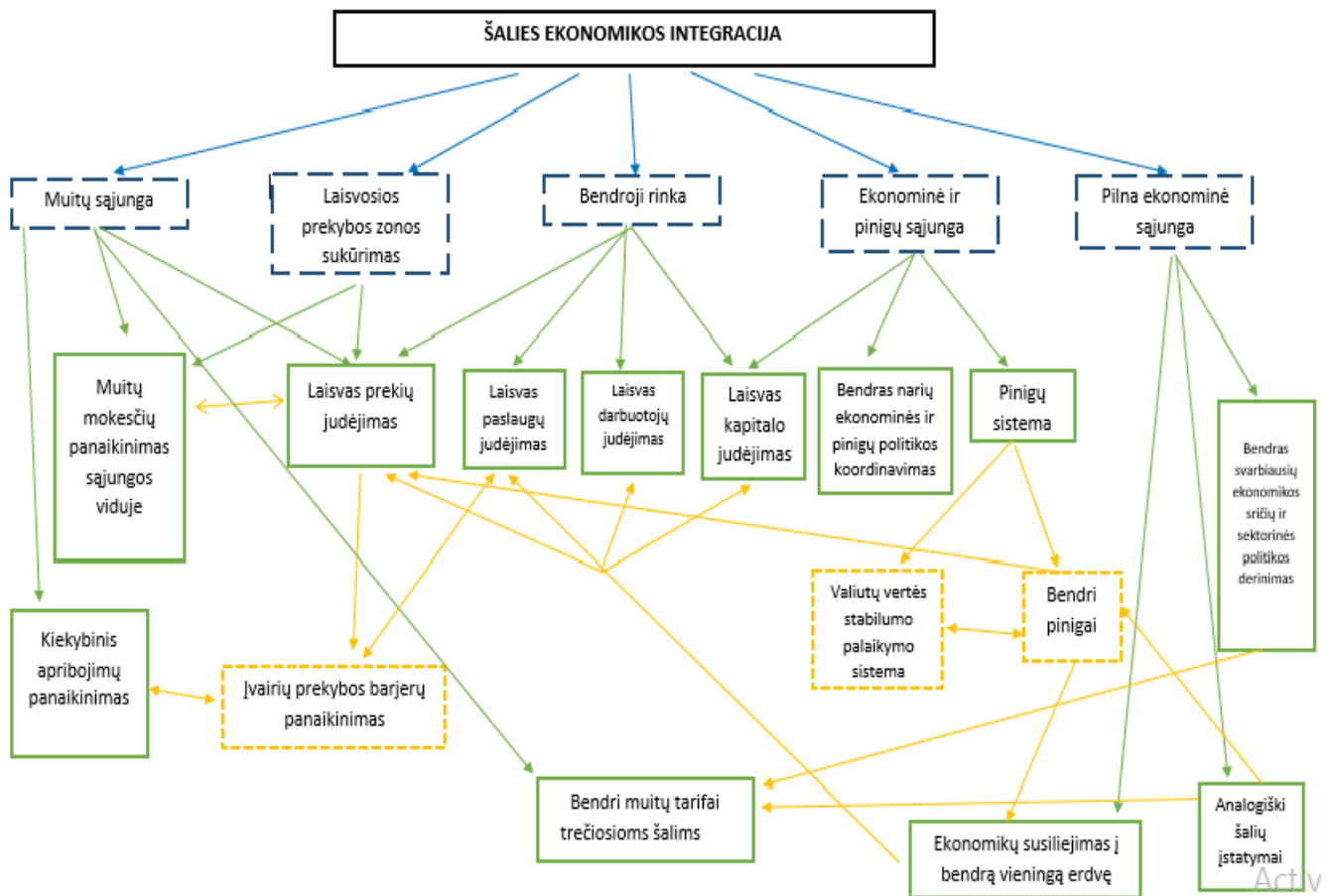
Integracijos procesas yra laipsniškas procesas. Šio proceso metu negalima pasiekti ekonominės ir pinigų sąjungos ar pilnos – politinė sąjungos nepaėjęs laipsniškai pro kitus etapus. Ši laipsniška integracija parodyta lentelėje žemiau (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Integracijos laipsniai

Integracijos požymis	Integracijos laipsnis				
	Laisvosios prekybos zona	Muitų sąjunga	Bendroji rinka	Ekonominė sąjunga	Pilna ekonominė ir politinė sąjunga
Muitų tarifų sumažinimas arba panaikinimas	+	+	+	+	+
Bendrieji išoriniai prekybos su trečiosiomis šalimis tarifai		+	+	+	+
Laisvas darbo (žmonių) ir kapitalo judėjimas			+	+	+
Harmonizuota ekonominė politika				+	+
Politinė integracija					+

Šaltinis: Droždž J. 2010. 13–14 psl.

Kadangi ekonomikos integracija yra sudėtingas ir ilgas procesas, todėl tai apima daugybę priemonių ir veiksmų, kurie šią integraciją gilina. Žemiau pateiktame 1 paveiksle atvaizduoti ekonomikos integracijos etapai ir pagrindinės su jais susijusios priemonės bei jų tarpusavio ryšys.

1 paveikslas. Ekonominės integracijos etapų, priemonių, veiksnių ir jų tarpusavio ryšių schema

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Laisvosios prekybos zonoje visos prekybos kliūtys, tokios kaip importo maitai ir kiekybiniai apribojimai yra panaikinami tarp partnerių. Vidinis prekių judėjimas yra laisvas, bet kiekviena šalis savarankiškai gali nustatyti ir taikyti muitus trečiosioms šalims (Molle, 2001). Dažniausiai šiame integracijos lygyje tarifai ir kvotos panaikinami ne visai tarpusavio prekybai, bet tik kai kurioms prekių rūšims (pvz. pramonės prekėms ar maisto prekėms), o prekybos vadinamosiomis jautriomis prekėmis apsaugos priemonės paliekamos (Snieska, Čiburienė, 2011).

Norint išvengti prekybos srautų nukreipimo tarptautinėje rinkoje parduodamos prekės privalo turėti vadinamuosius „kilmės sertifikatus“, kuriuose nurodoma, kur produkcija pagaminta. Tai leidžia muitinės pareigūnams, pasienyje tarp šalių su skirtingais tarifais, patikrinti ar prekės yra iš trečiųjų šalių ar kilusios iš valstybės narės. Šiuo atveju jei prekė būtų iš trečiosios šalies, tai maitas būtų taikomas, o jei prekės iš valstybės narės, tai maitas nebūtų taikomas (Molle, 2001). Laisva prekyba tarp Europos Bendrijos valstybių narių įsteigta: importo tarifai bei kvotos tarp valstybių narių buvo uždrausti jau Romos sutartimi, įkūrusia pačią Europos ekonominę bendriją (Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos biuras, 2010 [prieiga per internetą]).

Viena pagrindinių sąlygų bei tikslų laisvojoje prekybos zonoje yra ta, kad bendras prekybos apsaugos lygi neturėtų viršyti ankstesnio šalies apsaugos lygio (Snieska, 2005).

Laisvosios prekybos zonos sukūrimas gali turėti tiek neigiamą, tiek teigiamą poveikį šalių rinkoms bei verslui. Snieška (2005) išskiria terminą „prekybos kūrimas“. Pagal autorių, tai reiškia, kad panaikinus tarpusavio prekybos apribojimus, vietinius produktus pakeičia laisvosios prekybos erdvės partnerių našiau gaminami produktai. Taip pat išskiriamas terminas „prekybos atitraukimas“, kuris reiškia, kad iš trečiosios šalies importuoti našiau gaminami produktai pakeičia laisvosios prekybos erdvei priklausančios šalies produktais (Snieška, 2005).

Šio integracijos lygio įgyvendinimas gali turėti neigiamų padarinių kiekvienos šalies verslui ir visai rinkai. Kadangi dėl laisvesnio ir pigesnio prekių judėjimo nukenčia tų šalių atstovai, kurie gamina gaminius, kurie yra brangesnis likusioje laisvojoje prekybos zonoje. Dėl šios priežasties šalys vienokioms ar kitokioms prekėms gali taikyti tam tikrus apribojimus, norėdamos apsaugoti savo šalies gamintojus, bet jei šalis yra suinteresuota gauti tam tikrus gaminius pigiau, tada šalis gali taikyti laisvą prekybos režimą su zonos šalimis narėmis. Laisvosios prekybos zonos sukūrimas leidžia šalims pigiau (dėl panaikintų apribojimų) apsirūpinti įvairesnėmis prekėmis.

Muitų sąjungoje, kaip ir laisvoje prekybos zonoje, visos kliūtys laisvam prekių srautui tarp šalių partnerių yra panaikintos. Tai tokia sąjunga, kai ne tik prekiaujama tarp šalių narių, bet ir laikomasi bendro užsienio muitų tarifo prekiaujant su užsienio šalimis (Snieška, 2005). Tarp sąjungos valstybių nėra taikomi muitai, kiekybiniai apribojimai, o tai pat įvairios priemonės, kurios gali turėti tokį patį ar panašų poveikį. Muitai taikomi tik iš trečiųjų šalių įvežamai produkcijai. Šie muitų tarifai yra nustatomi bendrai vykdant bendrą prekybos politiką. Kai prekė iš trečiųjų šalių patenka į muitų sąjungą, tai ji gali laisvai judėti tarp visų šalių narių be papildomų muitų (Molle, 2001).

Muitų sąjungos sukūrimas ir muitų panaikinimas buvo numatytas Romos sutartyje, kai tik pradėjo veikti Europos ekonominė bendrija. Romos sutartimi buvo nustatytas prekybos tarp valstybių narių panaikinimo tvarkaraštis. Pagal šią sutartį muitų sąjunga turėjo būti įsteigta per 12 metų, bet tai buvo padaryta anksčiau. Tarp tuo metu EEB valstybių, muitai panaikinti ir įvesti bendri muitai trečiosioms šalims buvo 1968 m. Muitai trečiosioms šalims buvo nustatyti „išvedus aritmetinį vidurkį iš tuo metu Europos Bendriją sudariusių muitų teritorijų taikytų muitų (Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos biuras (2010) [prieiga per internetą]).

Romos sutartyje, kuriant muitų sąjungą ir siekiant sukurti bendrąją rinką buvo išskirti penki pagrindiniai Europos ekonominės integracijos tikslai (Snieška, 2005):

1. Ekonominės veiklos suderinta veikla
2. Subalansuota ir tęstinė plėtra
3. Stabilumo augimas
4. Gyvenimo lygio kėlimas
5. Šalių narių gyvenimo standarto kėlimo skatinimas.

Pagrindiniai tikslai muitų sąjungos etape yra susieti su vartotojų gyvenimo kokybės bei pasirinkimų didinimu.

Bendroji rinka yra visų pirma kaip muitų sąjunga. Be to, gamybos veiksniai, tokie kaip kapitalas ir darbo jėga gali laisvai judėti tarp bendrosios rinkos šalių narių. Ši rinka šaliai leidžia nustatyti skirtingas prekybos taisykles su trečiosiomis šalimis. Taip pat gali būti nustatomos bendros politinės ir nacionalinės politinės kryptys trečiųjų šalių atžvilgiu (Molle, 2001). Bendroji rinka, tai valstybių ekonominė integracija, kurios metu yra įgyvendinamos 4 ES ekonomikos laisvės, t.y. laisvą prekių, paslaugų, asmenų ir kapitalo judėjimą. Šios 4 laisvės sudaro Europos bendrosios rinkos ir optimalaus išteklių paskirstymo pagrindą. ES kurdama bendrąją rinką 1987 m. ratifikuotu aktu nustatyti šeši vienu metu turėsiantys būti įgyvendinti tikslai:

1. Plačios rinkos be vidaus sienų sukūrimas;
2. Ekonominė ir socialinė sanglauda;
3. Bendra mokslo ir technologijų plėtros politika;
4. Europos monetarinės sistemos stiprinimas;
5. Europos socialinės politikos kūrimas;
6. Koordinuota aplinkos apsauga. (Snieška, 2005)

Bendroji rinka, tai toks ekonominės integracijos etapas, kuris apima tiek bendrąją rinką, tiek valstybių narių ekonominės politikos koordinavimą, ypač, svarbų, siekiant valiutos keitimo kursų stabilumo bei mažinant valiutinę prekybos mainų riziką (Budreikaitė, 2001).

Bendrosios rinkos sukūrimas ir įgyvendinimas buvo vienas iš pagrindinių EEB tikslų. Šios rinkos kūrimas bendrijoje prasidėjo 7 dešimtmetyje. Tuo metu buvo pradėta šalinti įvairius tarifinius barjerus, nors pilnai įgyvendinti bendrąją rinką trukdė įvairioms papildomos kliūtys, tokios kaip valstybiniai užsakymai, techniniai standartai, mokesčių ir muitų skirtumai ir pan. Kadangi bendroji rinka buvo, kuriama gana lėtai, tai 1985 metais Lordas Cockfield'as savo sudarytoje „Baltojoje knygoje“ išdėstė 279 priemones, kuriomis remiantis turėjo būti pašalintos netarifinės kliūtys ir sukurta vieninga rinka. Jo knygoje netarifinės kliūtys buvo išskirstytos į: fizines, finansines ir technines (Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos biuras, 2010 [prieiga per internetą]).

Kuriant bendrąją rinką labiausiai buvo atsižvelgiama į kiekybinių tarpusavio prekybos apribojimų naikinimą.

Vieningoji (bendroji) rinka Europos bendrijoje galutinai buvo sukurta 1992 metais. Nuo tada ši rinka apima valstybių narių bendrą ekonominės ir bendrosios politikos koordinavimą (konkurencinė, regioninė, struktūrinė, socialinė).

Šiuo metu ES bendroji rinka apima apie 500 mln. žmonių, per metus vienam gyventojui vidutiniškai tenka 27,5 tūkst. eurų BVP. Didžiosioms ES valstybėms tenka – Jungtinei Karalystei, Prancūzijai, Vokietijai ir Italijai tenka daugiau negu 70 proc. visų Bendrijos gyventojų ir beveik 80

proc. BVP. Lietuva europiniame kontekste atrodo gerokai silpnesnė. Lietuva su 2,9 mln. gyventojų sudaro 0,58 proc. visos Europos gyventojų populiacijos, o Lietuvos BVP sudaro 0,26 proc. viso ES BVP. Europos Sąjungos. Nedarbas 2014 m. ES sudarė 10,2 proc., Lietuvoje 10,7 proc., nuo 2004 metų ES nedarbas pakilo 0,9 proc. punkto, Lietuvoje sumažėjo 0,2 proc. punkto. Infliacija ES 2014 metais siekė 0,6 proc., o Lietuvoje 0,2 proc.

ES šiuo metu yra viena iš pirmaujančių pasaulyje. 2014 metais bendras ES šalių BVP (pagal perkamąją galią) buvo 16650 mlrd. Eur. Ir dėl to yra vienas stipriausių pasaulio ekonominių bloku. Palyginimui JAV 2014 BVP buvo 15942 mlrd. Eur, Kinijos – 16621 mlrd. Eur., o Japonijos 4380 mlrd. Eur (CIA the World Factbook, 2014 [prieiga internetu]).

Lietuvos ekonomikai ES bendroji rinka yra labai reikšminga. Kadangi Lietuva yra nedidelė valstybė, todėl jos ekonomikos augimo tempai yra tiesiogiai susiję su integracijos laipsniu. Pagal statistiniu duomenis galima lengvai palyginti, kad ES bendroji rinka pagal BVP yra viena iš didžiausių pasaulyje, todėl Lietuva būdama ES gauna didžiulį ekonomikos augimo skatinimą, yra keliami aukštesni reikalavimai įvairioms ūkio šakoms, didėja konkurencingumas (Budreikaitė, 2001). Kuo bus didesnis Lietuvos integracijos laipsnis bendroje ES erdvėje, tuo Lietuvos ekonomikos augimas turėtų būti didesnis ir stabilesnis.

Ekonominėje ir pinigų sąjungoje, atsižvelgiant į bendrą pinigų ir makroekonomikos politikos valdymą, integracija vystosi tuo pačiu metu tarp abiejų politikos sričių (Molle, 2001). Ši sąjunga dar gali būti laikoma kaip tolimesnė bendrosios rinkos stadija, nes skirtingi pinigai valstybėse, jų konvertavimo kaštai gali būti laikoma kaip viena iš netarifinių kliūčių, kad galėtų laisvai judėti prekės, paslaugos, darbo jėga ir kapitalas. Ekonominė ir pinigų sąjunga apima ekonominę ir pinigų politikos derinimą siekiant nacionalinius pinigus pakeisti bendrais pinigais (Snieska, 2005). Beje, šis ekonominės integracijos etapas yra laikomas aukščiausiu ekonominės integracijos laipsniu.

Ši pinigų sąjunga yra laikoma vienu iš integracijos etapų, nes panaikinus prekybos apribojimus ir pašalinus valiutų kurso riziką, bus skatinama didesnė specializacija ir prekyba. Nesant valiutų kurso svyravimų rizikos, sumažės palūkanų norma, nes nebereikės papildomų valiutų kurso svyravimų draudimų (Snieska, 2005). Visiškai ES įgyvendinus EPS sumažės sandorių sąnaudos euro zonoje, taip pat tai reikš stabilesnę valiutą ir pinigų politiką, didesnę išdo drausmę, nebus valiutos rizikos, padidės kapitalo ir pinigų likvidumas bei efektyvumas (Snieska, 2005).

Kuriant EEB ši sąjunga buvo tik paminėta steigimo sutartyje. Tuo metu tai apėmė tik bendrą ekonominės ir pinigų politikos koordinavimą, o apie bendrą pinigų įvedimą nebuvo užsiminta. Tikroji ekonominė ir pinigų sąjunga pradėta kurti tik 1989 metai. Tuo metu Madride susirinkusi Europos Vadovų Taryba priėmė sprendimą ekonominę ir pinigų sąjungą trimis etapais:

1. 1990 m. – pašalinti paskutiniai laisvo kapitalo judėjimo suvaržymai;
2. 1994 m. – įkurtas Europos pinigų institutas;

3. 1999 m. – įvestas euras, kuriuo buvo galima prekiauti tik valiutų biržose ir prekiaujant vyriausybių vertybiniais popieriais.

Ekonominė ir pinigų sąjunga galutinai pradėta įgyvendinti nuo 2002 metų, kai apyvartoje pradėjo cirkuliuoti bendra ES šalių valiuta – euras. Nuo tada yra numatyta, kad laipsniškai turi pakeisti nacionalines ES šalių valiutas. Galutinė šios sąjungos įgyvendinimo stadija turėtų būti laikoma tada, kai viso ES šalys narės savo nacionalines valiutas bus pakeitusios į eurą.

Lietuvai nuo 2015 sausio 1 d. prisijungus prie euro zonos visiškai buvo įgyvendintas beveik pats svarbiausias šalies ekonominės integracijos etapas. Šiame etape Lietuva tapo 19 ES šalimi, kuri yra įsivedusi bendrą ES valiutą – eurą bei visiškai pradėjo taikyti bendrą ES pinigų politiką. Šis Lietuvos ekonomikos integracijos etapas reiškia mažesnes sandorių sąnaudas, stabilesnę valiutą ir pinigų politiką, didesnę išdo drausmę. Taip pat Lietuvai įsivedus eurą sumažėjo rizikos susijusios su valiuta, padidėjo kapitalo ir pinigų rinkos likvidumas bei efektyvumas (Budreikaitė, 2001).

Pilna ekonominė sąjunga arba politinė sąjunga reiškia visišką ekonomikų susivienijimą ir bendrą daugelio politinių klausimų sprendimą. Šioje sąjungoje visos šalys narės tampa tarsi viena bendra šalis. Kadangi šioje sąjungoje yra integruota daugelis tiek ekonominių, tiek politinių sričių, tai tuo metu yra numatoma ir vykdoma vieninga ir bendra politika beveik visais atvejais (Molle, 2001). Šalys tarpusavyje derina ekonomikos sritį reguliuojančias funkcines ir sektorines politikas, tokias kaip žemės ūkio, energetikos, aplinkosaugos, mokesčių bei kitas. Ši sąjunga yra laikoma aukščiausia ekonominės integracijos pakopa. Šioje pakopoje šalys tarsi susilieja į bendrą ir vieningą ekonominę erdvę, kur visiškai laisvai juda prekės, paslaugos, darbo jėga ir kapitalas. Pilnoje ekonominėje sąjungoje, visose jos narėse, veikia vienodo ekonomiką reguliuojantys įstatymai, bendri pinigai, o valstybės vykdo suderintas ekonomikos reguliavimo politikas.

Ekonominė sąjunga – tokia sąjunga, kai bendrąją rinką sukūrusios valstybės viena kitos atžvilgiu nekintamai fiksuoja nacionalinių valiutų kursus arba susitaria dėl bendros valiutos įvedimo ir ilgainiui susikuria visišką valstybių ekonominių sistemų vienybę ir vykdo bendrą monetarinę ir fiskalinę politiką (Snieška, 2005).

Perėjimai tarp atskirų integracijos etapų kartais gali būti labai sunkiai išvelgiami ir apibrėžiami. Pirmieji integracijos etapai, tokie kaip laisvoji prekybos zona, muitų sąjunga, bendroji rinka, yra susiję su klasikiniu „laissez-fair“ terminu, kuris reiškia, kad valstybė nesikiša į prekybą, kadangi yra naikinami įvairūs prekybos apribojimai. Aukštesni integracijos etapai, tokie ekonominė ir pinigų sąjunga bei pilna ekonominė sąjunga apibūdina bei siejasi su politine integracija.

Visi penki apibrėžti integracijos etapai turi dvi bendras savybes. Tarp šalių narių ar partnerių yra panaikinama ekonominė diskriminacija, tai išskiriama kaip vidaus tikslas. Kita bendra savybė yra ta, kad šalys gali taikyti bendrą diskriminacijos formą, atsižvelgiant į rinkos dalyvius iš trečiųjų šalių. Tai yra išorinis tikslas.

1.3. Lietuvos ekonomikos integraciją į ES lemiantys veiksniai

Remiantis esminiais B. Balassa (1961) pasisakymais bei įvairias kitais autoriais bei šaltiniais galima teigti, kad ekonominė integracija ES siejama su tuo, kad tai turi skatinti visos ES bei jos šalių narių ekonomikas. Dėl masto ekonomijos efekto, didesnės rinkos bei padidėjusios stabilumo ES viduje turėtų sparčiau plėtotis prekyba bei vystomos technologijos. Sėkmingai šalies integracijai į ES svarbu yra turėti konkurencingą ekonomiką. Ekonomikos (pramonės šakų ir įmonių) konkurencingumą nulemia tokie veiksniai, kaip pačių įmonių aktyvi ir efektyvi veikla ekonominėje aplinkoje bei prielaidų (infrastruktūros) rinkos dalyvių konkurencingumui didinti iš valstybės pusės sudarymas (Budreikaitė, 2001).

Lietuvai pagrindinis ekonominės integracijos į ES tikslas yra mažinti šalies ekonominio išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES vidurkio. Tai šalis daro vykdydama su naryste susijusius įsipareigojimus, atsižvelgdama į ES institucijų rekomendacijas bei įgyvendindama ES sukurtas strategijas. Šalys integruodamos savo ekonomiką į bendrą ES erdvę siekia užtikrinti makroekonominį stabilumą, vykdant darbo rinkos struktūrines reformas, skatindamos konkurencingumą, užtikrindamos stabilų finansinį sektorių.

Ekonominė integracija ir šalies ekonomikos vystymasis yra susietas su rinkos atvirumu, konkurencija, pokyčiais ir inovacijomis. Lisabonos strategijoje, kuris buvo pagrindinis Europos Sąjungos strateginis dokumentas 2000-2010 metais, pagrindinis dėmesys buvo sutelktas yra tris pagrindinius prioritetus: ekonominis augimas (BVP asmeniui), užimtumas ir gamtos apsauga. Naujausioje ES „Europa 2020“ strategijoje, kuri apima 2010–2020 metų laikotarpį, didžiausias dėmesys skiriamas trims vienas kitą papildantiems tikslams: žinios ir inovacijos, išteklių taupiam vartojimui ir konkurencingesnei ekonomikai, taip pat aukštam užimtumo lygiui bei mažesnei socialinei atskirčiai ir skurdui (Europos Komisija [prieiga per internetą]).

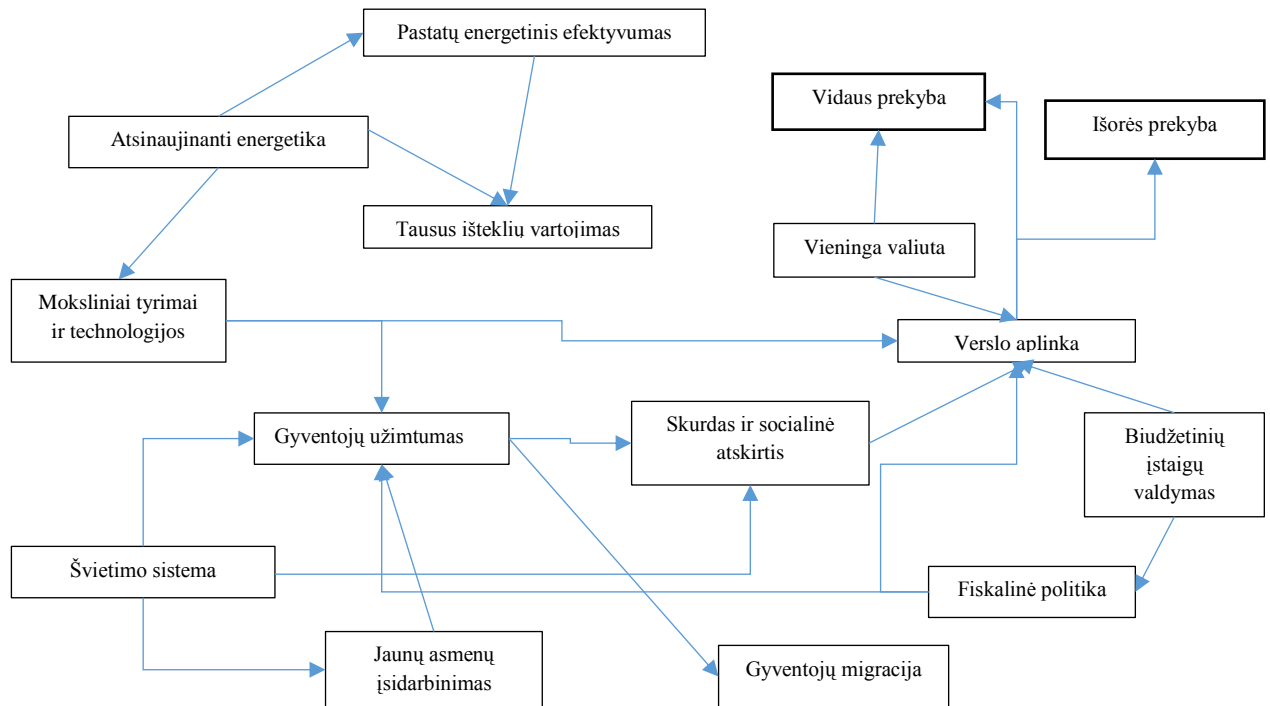
Remiantis įvairias moksliniais darbais, literatūra, ES strateginiais dokumentais, anksčiau darbe išnagrinėtais ekonominės integracijos principais bei kitais šaltiniais šiame poskyryje išskirti galima išskirti 15 pagrindinių šiuo metu ekonominę integraciją veikiančių veiksnių. Siekiant geriau apibrėžti ekonominės integracijos veiksnius poskyris suskirstytas į penkias dalis, kuriose kriterijai susieti su užsienio prekyba, darbo rinka, švietimu ir technologijomis, ekologija ir aplinkosauga, verslo aplinkos ir šalies įvaizdžio gerinimu (žr. 2 paveikslą).

1. Lietuvos užsienio prekyba	2. Darbo rinkos pokyčiai	3. Švietimas, technologijos, inovacijos	4. Ekologijos ir aplinkosaugos problemos	5. Lietuvos verslumo ir gyventojų kokybės gerinimas
<ul style="list-style-type: none"> • Vidaus prekyba • Išorės prekyba • Vieninga valiuta 	<ul style="list-style-type: none"> • Gyventojų užimtumas • Gyventojų migracija • Jaunų asmenų įsidarbinimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Švietimo sistema • Moksliniai tyrimai ir technologijos 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsinaujanti energetika • Tausus išteklių vartojimas • Pastatų energetinis efektyvumas 	<ul style="list-style-type: none"> • Fiskalinė politika • Verslo aplinka • Skurdas ir socialinė atskirtis • Biudžetinių įstaigų valdymas

2 paveikslas. Ekonomikos integracijos veiksniai ir jų suskirstymas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Žemiau pateikto 3 paveikslas schemoje pavaizduoti esminiai ekonomikos integracijos išskirtų veiksnių tarpusavio ryšiai. Ši schema parodo, kad visi veiksniai yra susiję tarpusavyje ir didesnis mažesnis kiekvieno veiksnio pokytis lemia tiesiogiai arba netiesiogiai kitą veiksnį.

3 paveikslas. Lietuvos ekonomikos integraciją veikiančių veiksnių tarpusavio ryšių schema

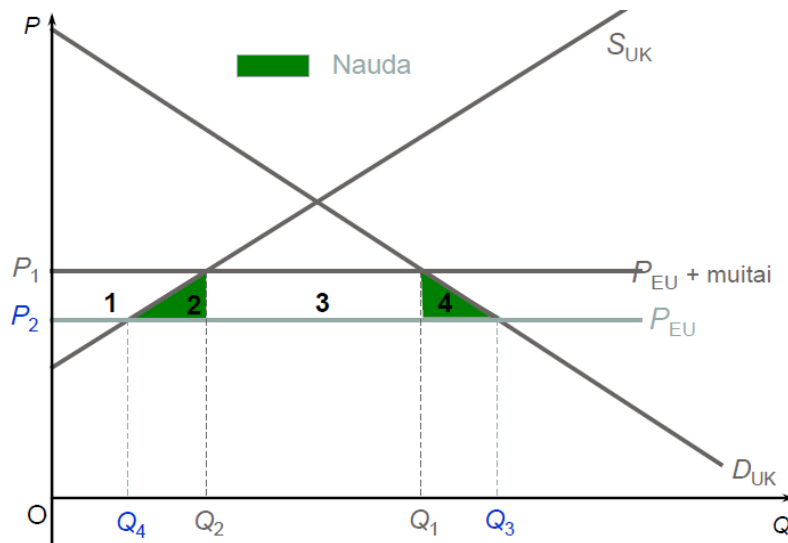
Šaltinis: sudaryta autoriaus

1.3.1. Lietuvos užsienio prekyba integruojantis į ES

Lietuvos prekybos pokyčiai ES vidaus rinkoje šalinant prekybos mainų kliūtis. Kaip jau minėta, integracijos procesas laipsniškai turi apimti keturių laisvių taikymą. Vienas esminių sąlygų Lietuvos ekonomikai integruojantis į bendrą ES erdvę yra ta, kad šalies ekonomikai turi būti sudarytos sąlygos prisitaikyti ir įgyvendinti laisvą, be apribojimų prekių, paslaugų, kapitalo, darbo jėgos judėjimą (Vinckas, Malnikas, 2015). Šių sąlygų sudarymui turi būti taikomos bendros vidaus rinkos

taisyklės, ES institucijoms turi laipsniškai būti deleguojamas sprendimų priėmimas ir jų vykdymo priežiūra.

Naudą iš muitų panaikinimo ir laisvą prekių judėjimą paaiškina žemiau esantis grafikas (4 paveikslas):

4 paveikslas. Laisvoji prekyba, muitų panaikinimas

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

Grafike (4 pav.) pateikta P_1 yra prekių kaina, kai egzistuoja rinkos suvaržymai, tokie kaip muitai. Šaliai esant uždarai ir taikant muitus šalis pasigamina Q_2 kiekį produkcijos pati, o Q_1 importuoja iš pasaulinių rinkų. Visas importas į šalį sudaro Q_2Q_1 . Kai šalis įstoja į laisvos prekybos ir muitų zoną ir pradedamas įgyvendinti laisvas prekių judėjimas, todėl šalyje kainos krenta iki P_2 , o gaminamos produkcijos kiekis krenta iki Q_4 , bet importas išauga. Pradėjus taikyti laisvą prekybą šalis importuoja Q_4Q_3 kiekį. Dėl panaikintų muitų ir sumažėjusių kainų padidėja vartotojų paklausa. Panaikinus muitus šalies gamintojai išlošia, nes sumažėja nacionaliniai gamybos kaštai (2 plotas), bet tuo pačiu sumažėja ir grynas gamintojų pelnas (1 plotas), bet padidėja vartotojo perteklinė nauda. Šalyje panaikinus muitus pagerėja socialinė gerovė (4 plotas), kadangi panaikinus muitus ir sumažėjus kainoms vartotojai daugiau perka. 2 ir 4 plotai dar yra vadinami „Harbergerio“ trikampiais, kurie parodo protekcionizmo kaštus, kai yra įvedami muitai arba parodo protekcionizmo panaikinimo naudą, kai panaikinami apribojimai prekybai (Pukelienė, 2008).

Lietuvos integracija į ES yra susijusi su naujomis verslo galimybėmis. Didžiausią naudą integracijos laikotarpiu šalyje, gauna konkurencingos įmonės, gebančios pasinaudoti Lietuvos ir ES santykinio pranašumu bei turinčios verslo santykius su ES veikiančiomis įmonėmis.

Vilpišauskas R. (2001) akcentavo, kad ekonominė integracija reiškia kliūčių mainams tarp dviejų ar daugiau valstybių šalinimą. Autorius kaip kliūtis mainams išskiria valstybių sienas, kurias kertant prekėms taikomas maito mokestis, prekių kilmės deklaracijos, kontroliuojamas asmenų judėjimas ir pan. Įvertinus, tai kad įvairios kliūtys daro neigiamą įtaką mainams, t.y. mainų apimtys su kitomis

šalimis mažėja. Todėl šiuo atveju, vykdant Lietuvos ar kitos šalies integraciją į ES ir mažinant tiek fizines, tiek politines ar teises kliūtis didėja prekybos ir kitų mainų apimtys, tarp šalių narių. Tai didina verslo galimybes išplėsti savo produkcijos pardavimus ar padidinti suteiktų paslaugų apimtį. Vartotojai dėl pašalintų prekybos kliūčių išlošia, nes išauga prekių ir paslaugų pasirinkimo galimybės bei sumažėja kitų prekių kainos. Budreikaitė (2001) taip pat savo darbe išdėstė, kad Lietuvai stojant bei įstojus į ES reikia iki minimumo sumažinti valstybės vykdomą prekių kontrolę, o laisvam prekių judėjimo užtikrinimui yra būtini penki infrastruktūriniai (techniniai) aspektai, t.y. standartizacija, notifikavimas, sertifikavimas, akreditavimas, rinkos priežiūra.

Lietuvos ekonominė integracija į ES reiškia, kad šalis integracijos metu, šalindama kliūtis mainams, turi panaikinti maito mokesčius, kvotas, apribojimus žemės išsigijimui ir pan. Taip pat ekonominė integracija į ES reiškia bendrų taisyklių bei bendrų politikos nuostatų ES kompetencijai priklausančiose srityse, pvz., bendros konkurencijos, prekybos, žemės ūkio, transporto ir kitų ekonominės politikos nuostatų perkėlimą ir taikymą Lietuvoje (Vilpišauskas, 2001). Šalis stojama į Europos Sąjungą ir prisijungdama prie bendrosios rinkos bei maitų sąjungos pašalino tarifinius apribojimus iš Lietuvos išvežamoms bei į Lietuvą atgabenamoms prekėms. Tai šalies verslo atstovus paskatino plėsti savo verslo galimybes visoje ES erdvėje.

Daugiausiai šalies įstojimas ir priklausymas bendrajai rinkai sietinas su kainų kritimu, paklausos bei gamybos padidėjimu, darbo našumo bei rezultatyvumo kilimu. Didėjant prekybai ir besiplečiant prekybai integraciniai efektai daro teigiamą poveikį šalies ekonomikai bei vartotojams. Ekonominės integracijos sukelti efektai, kurie susieti su konkurencija veikia kaip antimonopolinė politika (Pukelienė, 2008), kuri mažina monopolijų galią ir jų kūrimosi Lietuvoje tikimybę. Su tarifinių ir netarifinių apribojimų panaikinimu atsiradę efektai šalyje veikia kainų skirtumus. Dėl panaikintų apribojimų ir padidėjusios rinkos šalis gali geriau specializuotis ir taip didinti maito ekonomijos efektą. Pagrindinis teigiamas efektas šaliai iš priklausymo maitų sąjungai atsiranda, kai šalis priklausydama šiai sąjungai gali pigiau importuoti iš kitos šalies narės produkciją pigiau nei pati pasigamindama ar pirkdama iš trečiųjų šalių (Pukelienė, Glinskienė, 2000).

Su ekonomine integracija siejamas mainų kliūčių mažinimas taip pat turi ir neigiamų reakcijų. Sumažinus kliūtis ne tik vietos verslas turi didesnes galimybes plėstis kitose šalyse, bet ir užsienio kompanijos paprasčiau gali vystyti savo verslą šalyje bei čia siūlyti savo prekes bei paslaugas. Dėl išaugusios konkurencijos gali nukentėti vietos verslas, nes iš kitų šalių atėjęs verslas gali užimti ir iš jų atimti vietinės rinkos dalį.

Dėl šių priežasčių rinkoje didėja konkurencija, kas vietiniam verslui nėra palanku, bet vartotojai iš to laimi, kadangi sumažėtų kainos dėl didėjančios verslo konkurencijos, plečiantis prekybai, atsirastų įvairesnių prekių iš įvairių šalių. Nors didesnė įtampa vietiniam verslui taip pat gali turėti ir neigiamų aspektų šalies gyventojams bei makroekonominiams rodikliams. Dėl sumažintų prekybos

kliūčių neigiamą ekonominės integracijos efektą pajaučia dalis Lietuvos vietinių gamintojų, nes dėl padidėjusios prekių pasiūlos iš kitų šalių sumažėja vietinės gamybos apimtis. Kadangi didėjant konkurencijai tas vietinis verslas, kuris nėra pakankamai stiprus atlaikyti konkurenciją gali pradėti atleidinėti darbuotojus arba mažindamas kaštus mažinti ir darbuotojų darbo atlygį. Tai žmonėms, kurie taip pat yra ir vartotojai, gali turėti neigiamų pasekmių. Todėl tik nagrinėjant šalies rodiklius galima pabandyti atsakyti į klausimą ar integracija šalių veikia teigiamai ar neigiamai. Valstybei neigiamas efektas įstojus į ES atsirado dėl surenkamų mokesčių sumažėjimo iš muitų, nes dalį jų turi pervesti į ES biudžetą bei dėl padidėjusios konkurencijos praranda dalį su gamyba susijusių mokesčių. Bet kol kas sumažėjusį muitų bei kitų mokesčių patekimą į Lietuvos biudžetą kompensuoja tai, kad šalis dėl įstojimo į ES iš įvairių paramos fondų teikiamo finansavimo gauna daug didesnes išmokas iš ES nei Lietuva pati sumoka į ES biudžetą. Valstybės surenkamiems mokesčiams susijusiems su prekyba ekonominė integracija neturi neigiamo poveikio, nes šie mokesčiai susieti su vartojimu.

Lietuvai prieš stojant į ES jos santykiai su įvairiomis užsienio valstybėmis buvo paremti laisvosios prekybos bei kitomis tarptautinės prekybos ir bendradarbiavimo sutartimis. Vienos pagrindinių ir artimiausių Lietuvai prekybos partnerių, tokių kaip Lenkija, Latvija, Estija, taip pat 2004 metais tapo ES narėmis. Dėl šių priežasčių esminių prekybos su užsienio valstybėmis struktūrinių pasikeitimų neatsirado, kadangi Lietuvai bei kitoms tuo pačiu metu į ES stojusioms šalims tarptautinės prekybos reglamentavimas buvo panašus, kadangi šios sutartys buvo sudaromos remiantis esminėmis ES ir PPO prekybos sutarčių nuostatomis.

„Europa 2020“ strategijos apraše kalbant apie Bendrąją rinką yra akcentuojama, kad kuriant Bendrąją rinką, tuo metu informacinės ir ryšių technologijos dar nebuvo tapusios vienomis iš svarbiausių augimo varomųjų jėgų. Šiuo metu ES turi kuo įmanoma sparčiau prisitaikyti prie atsirandančių naujų paslaugų, kurios susijusios su internetiniu turiniu, žiniasklaida, sveikatos priežiūra, teisėsauga bei įvairiomis kitomis kasdieniškoms paslaugomis. Dėl šių priežasčių šalys turi suteikti visas galimybes tiek vartotojams, gyventojams tiek gamintojams ar paslaugų tiekėjams aktyviai dalyvauti bendrojoje rinkoje naudojantis naujausiomis technologijomis. Didėjančios galimybės ir didinamas pasitikėjimas informacinėmis technologijomis turėtų šalyse padidinti prekių ir paslaugų įsigijimo ir pardavimo mastus prekyboje su užsienio šalimis („Europa 2020“ strategija, 2010).

Lietuva įstojusi į ES neteko galimybės laisvai reguliuoti užsienio prekybą pritaikydama tarifines ir netarifines priemones, taip prarasdama galimybę apsaugoti šalies verslo atstovus nuo konkurencingiau veikiančių užsienio įmonių. Dėl prekybos barjerų panaikinimo Lietuvos verslas turi efektyvinti savo verslą ir gerinti parduodamų prekių ir teikiamų paslaugų konkurencingumą.

Lietuvos prekybos santykių pasikeitimas su trečiosiomis šalimis Lietuvai įstojus į bendrąją rinką. Į ES besiintegruojančiai šaliai liberalizuojant ir mažinant kliūtis vidaus rinkoje keičiasi

prekybos santykiai su trečiosiomis šalimis (ne ES narėmis). Lietuva įstojus į ES ir prisijungusi prie muitų sąjungos bei bendrosios rinkos pradėjo taikyti bendrus tarifinius apribojimus trečiosioms šalims.

Šaliai nepriklausant muitų sąjungai, ji pati gali reguliuoti prekybą ir nusistatyti kiekybinius ir tarifinius apribojimus. Kai šalis priklauso muitų sąjungai visos šalys narės vieningai nustato prekybos apribojimus trečiosioms šalims. Vienas pagrindinių neigiamų aspektų pradėjus taikyti bendrus apribojimus trečiosioms šalims atsiranda, kai šaliai įstojus į sąjungą tampa brangiau importuoti prekes iš sąjungos narių nei iš trečiųjų šalių, kai nebuvo taikomi bendri tarifiniai ir kiekybiniai apribojimai.

Lietuvos prekybos santykiai su trečiosiomis šalimis bei šių santykių tiek reglamentavimas, tiek pati prekybos struktūra iš esmės pasikeisti neturi prielaidų. Taip yra, kadangi dar prieš Lietuvai stojant į ES, šalis rengdamasi prisijungimui prie muitų sąjungos ir bendrosios rinkos taikė ES tarptautinės prekybos pagrindu pagrįstas sutartis. Šiuo metu Lietuvos prekybos santykiai su trečiosiomis šalimis yra reglamentuojami tarptautiniais susitarimais su ES.

Lietuvos įsijungimas į vieningos valiutos sistemą. Vienas iš esminių, Europos Sąjungos sutartyje numatytų punktų yra ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) sukūrimas. Tai detalai buvo apibrėžta 1992 metų Maastrichto sutartyje. Ši ketvirtoji ekonominės integracijos pakopa yra labai svarbi norint gilinti šalių ekonominę integraciją, kadangi tai dar labiau padidina keturių laisvių įgyvendinimą bei užtikrina sklandų bendrosios rinkos veikimą. Manoma, kad bendroji rinka efektyviausiai veikia ne tik tarp valstybių narių pašalinus kliūtis keturioms laisvėms, bet ir suderinus jų ekonominę politiką, t.y. žengiant dar vieną žingsnį link gilesnės ekonominės integracijos – ekonominės ir pinigų sąjungos – link (Vilpišauskas, 2003). Ekonominė ir pinigų sąjunga ES pagrįsta dviem pagrindiniais principais (Pukelienė, 2008):

- Ekonominės politikos derinimo;
- Nepriklausomos pinigų politikos, kurią kuria ir įgyvendina Europos Centrinų bankų sistema (ECBS).

Visos šalys įstojusios į ES (išskyrus Jungtinę Karalystę ir Daniją), įsipareigojo savo šalyse įsivesti bendrą – eurą, kad būtų pilnai įgyvendinami EPS tikslai. Įstojusios į ES šalys, tarp jų ir Lietuva, prisijungė prie antrojo valiutų kurso mechanizmo (VKM II). VKM II veikia, kaip priemonė dalyvaujančių šalių narių valiutų ir euro kursams valdyti bei kaip euro įvedimo konvergencijos kriterijus (Pukelienė, 2008). Lietuva VKM II dalyvauja nuo 2004 m. birželio 28 d. Ji viena iš pirmųjų naujų ES valstybių narių prisijungė prie VKM II, vienašališkai įsipareigojusi išlaikyti fiksuoto valiutos kurso režimą ir pastovų lito kursą bazinės valiutos – euro – atžvilgiu (VKM II. Antrasis valiutų kurso mechanizmas [prieiga per internetą]).

Su Lietuvos ekonomine integracija į ES bendrą erdvę susieta Lietuvos pinigų integracija prasidėjo dar 2001 metais. Nuo 2002 metų Lietuvos litas buvo susietas su euru, o euro ir lito santykis buvo fiksuotas santykiu: 1 Eur = 3,4528 LTL (Euro įvedimas Lietuvoje [prieiga per internetą]). Nuo

2004 metų, Lietuvos įstojimo į ES, šalis įsipareigojo įsivesti eurą, jei bus vykdomi konvergencijos kriterijai. 2014 m. birželio pradžioje paskelbtose Europos Komisijos ir Europos Centrinio Banko konvergencijos ataskaitose teigiamai įvertintas Lietuvos pasirengimas įsivesti eurą. Europos Komisija rekomendavo Europos Sąjungos Tarybai leisti Lietuvai 2015 m. sausio 1 d. įsivesti eurą, kas buvo sėkmingai įgyvendinta (Europos Komisija, 2014 [prieiga per internetą]).

Visos šalys norinčios įsivesti bendrą ES valiutą – eurą, privalo atitikti Maastrichto sutartyje numatytus konvergencijos (suartėjimo su euro zona) kriterijus. Šie kriterijai yra svarbūs tam, kad sumažintų pereinamojo laikotarpio kaštus ir jie apima infliaciją, šalies bendrąjį biudžeto deficitą, valstybės skolą bei kt. (Maastrichto kriterijai [prieiga per internetą]).

Šalies sprendimas susijęs su savo valiutos turėjimu arba priklausymu bendros valiutos sistemai turi savo teigiamų ir neigiamų aspektų. Šalis turėdama nacionalinę valiutą, gali leisti jos valiutos kursui laisvai svyruoti kitų valiutų atžvilgiu, o tai šalis gali atlikti taikydama įvairias ekonominės politikos priemones, tokias kaip centrinio banko intervenciją, kapitalo judėjimo kontrolę. Taip šalis turėdama savo nacionalinę valiutą, gali ją susieti su kitos šalies valiuta (Lietuva litą nuo 1994 m. buvo surišusi su JAV doleriu, o nuo 2002 m. su euru). Lietuva anksčiau surišdama litą su kitomis valiutomis įsipareigojo, kad visi išleidžiami į apyvartą nacionaliniai pinigai turi būti padengti užsienio valiutos atsargomis. Dėl šios priežasties Lietuva jau nuo 1994 metų praktiškai prarado valiutos kurso režimo galimybes.

Valiutos kursas yra viena pagrindinių kainų, lemiančių valstybės ekonominę raidą. Taip pat valstybės ekonominę raidą lemia kainos susijusios su prekėmis, gamybos veiksniais, darbo užmokesčiu ir pan. Kadangi rinkoje priimant ekonominius sprendimus svarbesnės yra santykinės kainos, o ne kainos išreikštos valiutine išraiška. Jei kainos šalyje yra lanksčios ir šalies rinka yra gana lanksti ir yra įgyvendinamo keturios ekonominės laisvės, tai valiutos kurso režimo pasirinkimas šaliai nėra esminis dalykas. Vertinant ilgąjį laikotarpį, tokiai šaliai kuri turi greitai ir lengvai prisitaikančią rinką nėra svarbu, kokį valiutos režimą pasirinkti, kadangi makroekonominiai šalies rezultatai turėtų būti panašūs. Jei šalies rinka turi nemažai apribojimų ir nėra efektyviai veikianti bei greitai prisitaikanti prie nuolat kintančių ekonominių sąlygų, tada šalis turėtų rinktis vieną iš dviejų valiutos režimų.

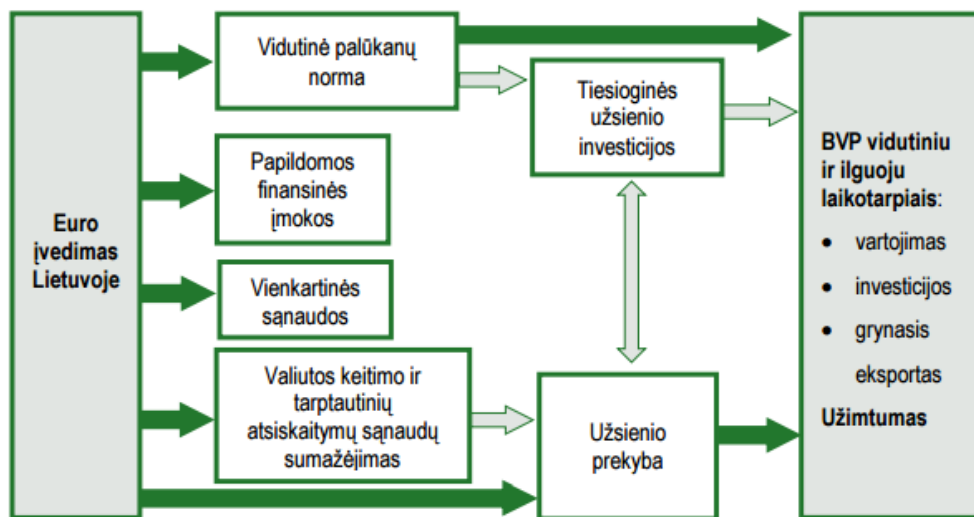
Vertinant paminėtas valiutos režimo sąlygas galima teigti, kad Lietuva nuo pat tapimo ES nare yra vakarietiška ir liberali, darbo rinka yra lanksti bei nėra įvairių didelių rinkos suvaržymų. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad įvertinant ilgąjį laikotarpį Lietuvai nėra labai svarbių apribojimų, kokią valiutą naudoti, todėl šaliai nėra labai svarbu ar geriau įsivesti eurą ar leisti litui laisvai svyruoti (Kuodis, 2005).

Kaip dauguma autorių (Pukeliene (2008), Vilpišauskas (2003), Kuodis (2005) bei kt.) teigia, kad didžiausia nauda iš euro įsivedimo turėtų būti prekybos su euro zonos šalimis pagyvėjimas, nes

bendrojoje rinkoje būtų pašalinama dar viena prekybos kliūtis, t.y. nebeliktų valiutos keitimo išlaidų. Įsivedus eurą turėtų sumažėti užsienio prekybos sąnaudos, ypač prekiaujant su euro zonos šalimis, kadangi įmonėms eksportuotojoms nebereikės konvertuoti nacionalinės valiutos į eurus ir atvirkščiai. Šalis sutaupydama iš valiutos konvertavimo mokesčius, gali šias sumas investuoti į kitur ir taip gerinti, ir efektyvinti veiklą, o tai turėtų skatinti papildomą šalies BVP augimą. Mažai šaliai, tokiai kaip Lietuva, įsivedus bendrą daugelio šalių valiutą, turėtų pagerinti užsienio investuotojų požiūrį. Tai sietina su tuo, kad gana jauna, maža šalis nėra ekonomiškai stabili, todėl šaliai turint savo nacionalinę valiutą kyla įvairių rizikų užsienio investuotojams. Todėl apibendrintai gali teigti, kad mažai šaliai įsivedus bendrą valiutą nebekiltų neapibrėžtumo dėl valiutos kursų, taip pat bendra valiuta padėtų išvengti valiutos keitimo kaštų, dėl šios priežasties turėtų pagyvėti prekyba ir skatinamos investicijos.

Su valiutos kursu dingusi rizika, Lietuvai tapus EPS nare, sumažina palūkanų normas. Dėl atpigusio skolinimo, turėtų didėti ir vidaus vartojimas, vidaus investicijos, nes sumažėtų investavimo sąnaudos. Apibendrinus tai galima teigti, kad mažesnė palūkanų norma yra tiesiogiai susijusi su šalies ekonominės būklės gerėjimu.

Iš dalies kaip teigiama aspektą dėl priklausymo EPS bei bendros valiutos galima priskirti kainų skaidrumą. Esant lengvesniam kainų palyginimui tarp įvairių šalių padidėja vartotojų apsaugos laipsnis. Taip pat vartotojai išlošia ir iš padidėjusios pardavėjų konkurencijos, o tai dažniausiai iššaukia kainų mažėjimą.

Pastaba: tamsios rodyklės žymi apžvalgoje tiesiogiai apibrėžtą kiekybinį poveikį, šviesesnės – tai, kad kiekybinis poveikis nebuvo tiesiogiai apibrėžtas, bet vertintas netiesiogiai, kaip veiksnių grupės sudedamoji dalis.

5 paveikslas. Pagrindinės euro įvedimo poveikio Lietuvos ekonomikai kryptys

Šaltinis: Euro įvedimo poveikio šalies ekonomikai kiekybinio vertinimo apžvalga. LB

Euro įsivedimas Lietuvai taip pat gali būti susijęs ir su neigiamais reiškiniais. Vienas iš pagrindinių tokių reiškinų, tai ekonominės politikos priemonių netekimas. Šalis priklausydama EPS praranda savo teisę esant būtinumui, siekiant gerinti ekonominę šalies būklę, keisti valiutos kursą. Nors tai ir sietina su neigiamu reiškiniu, bet Lietuva jau apie 20 metų prieš euro įvedimą buvo

atsisakiusi šios teisės susiedama litą su kitomis valiutomis. Nors Lietuva ir galėjo atskirti lito kursą nuo kitų valiutų ar litą devaluoti, bet remiantis keinsizmo ir monetarizmo atstovų teiginiais, mažesnis valiutos kursas kitų valiutų atžvilgiu ilginiui gali padidinti valiutos kiekį rinkoje, kas darytų įtaką infliacijai, o tai neigiamai veiktų šalies ekonominį konkurencingumą ilguoju laikotarpiu. Nors trumpuoju laikotarpiu šalis atpigindama savo valiutą skatina vietinį verslą ir tuo pačiu ekonomiką, nes parduodant produkciją užsienyje ir sumažinus vietinės valiutos kursą, šalis gauna didesnes pajamas. Devaluacija yra labai rizikingas būdas reguliuoti rinką, nes tai gali sumažinti šalies reputaciją, padidinti šalyje kainas ir pan.

Taip pat Lietuva įsivedusi eurą gali susidurti su silpna verslo ciklų koreliacija tarp Lietuvos ir euro zonos. Dėl skirtingų verslo ciklų svyravimų, stabilizuojant tuos svyravimus gali atsirasti didelė našta fiskalinei politikai, darbo rinkai bei kitoms sritims. Lietuvai įsivedus eurą ilginiui šie ciklai turėtų supanašėti su visos euro zonos ciklais ir didesnės rizikos po kurio laiko dėl to neturėtų kilti.

Šalis įsivesdama bendrą valiutą patiria vienkartinės išlaidas dėl euro įvedimo. Tačiau verta pripažinti, kad šios išlaidos bus tik laikinos, o teigiama įtaka iš euro įvedimo ilgalaikė. Dėl šios priežasties euro įvedimo išlaidos turėtų atsipirkti. Pagrindines euro įvedimo išlaidas sudaro valiutos įsigijimas, informacinių sistemų pertvarka, visuomenės švietimas ir informavimas.

Taip pat visuomenėje prieš įvedant eurą buvo daug kalbama apie su euru susijusį prekių bei paslaugų kainų augimą (Raziulytė, Plevokaitė (2010), Kuodis (2005), Komisijos ataskaita (2014)). Nors ši visuomenės nuomonė ir nelabai pagrįsta, bet vertinant šalies įstojimą į euro zoną yra vertinga šią nuomonę panagrinėti. Verslo atstovams kelti prekių ar paslaugų drastiškai gali būti nenaudinga ekonomiškai, nes kainų didėjimas yra susijęs su mažėjančiu vartojimu. Sumažėjęs vartojimas atitinkamai turi neigiamai veikti verslo pelno rodiklius. Nors vertinant paklausos elastingumą nors ir pakilus kainoms mažą paklausos elastingumą turinčių prekių, kurios naudojamos kiekvieną dieną, pirkimo apimtys turėtų keistis nežymiai, o prabangos prekių ar paslaugų vartojimas pakilus kainos turėtų mažėti.

Apibendrintai galima teigti. Lietuvai įgyvendinus visus konvergencijos kriterijus ir sėkmingai prisijungus prie EPS, tai ženklina naują ir gilesnį ekonominės integracijos etapą. Dėl Lietuvos prisijungimo į euro zoną turėtų padidėti prekybos apimtys su ES šalimis narėmis, tiesioginės užsienio investicijos. Taip pat Lietuvos prisijungimas prie bendros ES valiutos skatins geresnį bendrosios rinkos principų įgyvendinimą. Nors su euro įvedimu Lietuva ir patirs keletą neigiamų aspektų, bet tai šaliai aktualu tik trumpojoje pozicijoje, nes ilgalaikėje perspektyvoje šalis turėtų gauti žymiau daugiau naudos nei nuostolių.

1.3.2. Su ekonomine integracija susiję darbo rinkos pokyčiai

Šalies darbingo amžiaus asmenų užimtumo didinimas. Viena seniausių ir aktualiausių problemų visoje ES yra nedarbo mažinimas arba užimtumo didinimas. Užimtumas yra susijęs tiek su ekonomine šalies integracija į ES, tiek su socialine. Nors ES ekonomika pasaulyje yra viena iš stipriausių ir apima vieną iš didžiausių BVP rodiklių, bet ES jau daugelį metų nepavyksta užtikrinti nedidelio nedarbo.

Europoje nedarbas ir užimtumas yra nuolat kintantis ir reaguojantis į ekonomikos pokyčius. Pagal klasikinę nedarbo skirstymą nedarbo problema galima skirstyti į nedarbą pagal tipą bei laiką:

Pagal tipą:

- Laikinasis – atsiranda dėl natūralios darbo paieškos, kai darbuotojai keičiasi.
- Struktūrinis – darbo paklausa neatitinka darbo pasiūlos
- Ciklinis – atsiranda ekonomikos nuosmukio metu

Pagal laiką:

- Trumpalaikis – nedirbantys trumpiau nei metus
- Ilgalaikis – nedirbantys ilgiau nei metus

Didžiausia problema, ypač, 2008-2009 krizės metais tapo jaunimo bei vyresnio darbingo amžiaus nedarbas. Ši ciklinio nedarbo problema aktuali iki šiol, kadangi užsitęsus krizei dalis asmenų nesusirado darbo jie tapo ilgalaikiais bedarbiais, o kuo toliau tuo labiau tai blogina tokių asmenų įsidarbinimo galimybes. Struktūrinį nedarbą Europoje ir Lietuvoje taip pat palaiko neišnaudojamos laisvo judėjimo galimybes. Europoje 2014 metais buvo apie 2 mln. laisvų darbo vietų, o tai parodo, kad nėra tinkamai sureguliuojama darbo jėgos pasiūlos ir paklausos pusiausvyra ES. Laikinasis nedarbas dažniausiai būna trumpalaikis, nes tai apima darbo paieškos procesą, kai bedarbis dažniausiai turi darbo rinką atitinkančią kvalifikaciją ir tai didelės problemos ES nesukuria.

Kaip matyti nedarbo priežastys yra labai įvairios. Jos gali būti siejamos su ekonomikos cikliniais svyravimais, geresne, geriau apmokama darbo vietos paieška, patirties neturėjimu, įvairiomis valstybės reformomis susijusiomis su darbo aplinka, darbo užmokesčiu, atostogomis ir pan. (Šimaitytė, 2004).

Pagal Keinso užimtumo lygio ir visuminės paklausos teoriją darbo užmokesčio lygio judėjimas nereguliuoja užimtumo. Remiantis teorija, sumažinus darbo atlygį galima priimti daugiau darbuotojų, bet sumažėjęs atlygis mažina vartojimą ir prekių paklausą. Sumažėjusi prekių paklausa lemia mažesnę darbdavių, verslo subjektų pelną. Dėl šios priežasties darbdaviai turi atleisti darbuotojus, o tai vėl didina nedarbą (Jakutis, Petraškevičius, Stepanovas ir kt., 2007). Remiantis tuo didesnis užimtumas turėtų būti skatinamas didinant prekių paklausą, nes tai lemtų didesnius pardavimus, taip pat ir pelnus, todėl padidėtų gamyba, kuri skatintų ir didesnę darbuotojų paklausą, o augant darbo jėgos paklausai

atitinkamai turėtų augti ir darbo užmokestis. Keinsas taip pat išskyrė, kad „pilnu užimtumu“ galima laikyti, kai nedarbas šalyje siekia apie 3 – 6 proc.

Europos Sąjungoje tiek Lietuvai įstojus į ES, užimtumą padeda didinti ES struktūriniai fondai. Šie fondai yra svarbūs skatinant ekonominę ir socialinę sanglaudą, kas yra tiesiogiai susieta su ES šalių ekonominės integracijos didinimu.

Užimtumo ir darbo jėgos išteklių klausimų sprendimui ES erdvėje yra įkurtas Europos socialinis fondas (ESF). Šis fondas įkurtas tais pačiais metais, kaip ir pasirašyta Romos sutartis, t.y. 1957 metais. Nuo pat įkūrimo, ESF kartu su valstybėmis narėmis finansavo programas skirtas tobulinti žmonių įgūdžius ir jų galimybes dirbti. Tai susiję su tuo, kad ESF pagalba padeda investuoti į žmones, kuriems iškyla didžiausios kliūtys įsidarbinant, išsaugant darbą. Šitai ESF stengiasi įgyvendinti gerindama darbo jėgos galimybes įsidarbinti, prisitaikyti (Europos socialinis fondas. Kas yra ESF? 2013 [prieiga per internetą]). ESF investicijų Lietuvoje pagrindinis ESF prioritetas – padėti žmonėms patekti į darbo rinką. Įgyvendinamos veiksmingos priemonės, kuriomis siekiama padėti darbo ieškantiems asmenims įgyti reikiamų įgūdžių ir susirasti darbą. Ypatingas dėmesys skiriamas ilgalaikiams bedarbiams ir mažiau kvalifikuotiems bei vyresnio amžiaus darbuotojams. Jaunimas gali dalyvauti projektuose, vykdomuose pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą, kurie, be kita ko, palengvina perėjimą iš mokymosi į darbą ir padeda įsidarbinti ar pasirinkti pameistrystę (Europos socialinis fondas. ESF Lietuvoje, 2013 [prieiga per internetą]).

Užimtumas yra labai susijęs su ekonomine šalies integracija į ES erdvę. Lietuva įgyvendindama ES rekomendacijas gerina ne tik Lietuvos, bet ir visos ES ekonomikos rodiklius. ES struktūriniai fondai Lietuvoje padeda kurti naujas darbo vietas, skatina verslo kūrimąsi, o tai tiesiogiai gerina šalies užimtumo rodiklius, didina BVP.

Jaunų asmenų pritraukimo į darbo rinką skatinimas. Bendras gyventojų nedarbas bei jaunimo (iki 25 m.) nedarbas yra susiję rodikliai. Nedarbas ir užimtumas yra atitinkamai susiję su šalies bei regiono ekonomine būkle. Jaunimo nedarbas yra aktualus tuo jog tiek Lietuvoje, tiek visoje ES tai yra didelė problema. Ši problema yra susijusi tiek su ekonomine šalių būkle, tiek ir su švietimo bei socialine šalies sistema, o tai yra vieni iš esminių ekonominės šalies integracijos rodiklių.

Pagrindinė jaunimo darbo problema pasireiškia, per jaunų asmenų nemokėjimą integruotis darbo rinkoje, registravimąsi darbo biržoje. Jaunimo nedarbas yra susijęs su nepakankamu profesiniu orientavimusi, neefektyviu profesiniu pasirengimu (Glinskienė, Beržinskienė, 2002), taip pat ir maža darbo rinkos darbo vietų pasiūla. Todėl bendra gyventojų bei kartu ir jaunimo nedarbo ir užimtumo problema yra susijusi su bendra šalies ar regiono ekonomine situacija (Holm, Groes, Honoré, 2001). Jaunimo nedarbas yra aktualus dar ir tuo, kad jiems yra sunkiau susirasti pirmąjį darbą nei jau darbo patirties turinčiam asmeniui. Jeigu jaunimas neturi atitinkamų praktinių gebėjimų, įgytų darbo įgūdžių, o jo įgytos profesijos paklausa darbo rinkoje yra maža, tai tokiam jaunimui susirasti darbą yra sunku, o

tai gali skatinti ilgalaikę bedarbystę (Grubuževskis, Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2003). Dėl šių priežasčių tiek Lietuvoje, tiek visoje ES yra aktuali jaunimo nedarbo ir jo išitraukimo darbo rinką problema. Ši problema ypač išryškėjo 2008–2009 metų finansų krizės laikotarpiu.

Tiek jaunimo nedarbas, tiek ir bendras šalies užimtumas yra labai susietas su šalies bendra ūkio padėtimi ir gyvenimo lygiu šalyje. Didžiausią teigiamą efektą gerinant nedarbo rodiklius galima pasiekti šalyje didinant ūkio plėtrą, investicijas į gamybą, didinant naujų darbo vietų skaičių įvairiose ekonominės veiklos srityse, gerinant jaunų žmonių darbo integraciją šalies regionuose. Kaip jau minėta jaunimo nedarbo problema iš esmės yra susijusi su neefektyviu darbo jėgos formavimu šalyje. Ruošiant paklausius ir jaunus specialistus darbo rinkai, visų pirma turi būti tam pritaikoma šalies švietimo sistema. Jaunų asmenų orientavimas ir formavimas pasirinkti paklausią darbo rinkoje specialybę turi būti formuojamas dar mokykloje.

Jaunimo užimtumo didinimas turi būti siejamas su daugybe priemonių. Tai gali apimti bendrojo lavinimo tobulinimą, profesinį orientavimą ir konsultavimą, pirminio ir tęstinio profesinio mokymo tobulinimą, jaunimo verslumo plėtrą, aktyvių darbo rinkos politikos priemonių tobulinimą, jaunimo įdarbinimo mechanizmo tobulinimą (Glinskienė, Beržinskienė, 2002).

Norint gerinti jaunimo nedarbo problemas bei siekiant įgyvendinti su šia problema susijusias priemones reikalingas tų priemonių finansavimas. Tiek Lietuvoje, tiek ir kitose ES valstybėse jaunimo užimtumą skatinančias programas ir priemones padeda įgyvendinti papildomos iš ES paramos fondų teikiamos išmokos, kurios yra būtinos dėl šalių valdžios institucijų finansinės padėties. Įvairi parama šalims reikalinga ne tik atitinkamų priemonių įgyvendinimui, bet ir skatinant darbo rinkos lankstumą, laikinai įvedant lengvatinių verslo apmokestinimą bei mažinant reikalavimų skaičių naujo verslo kūrimui, kuris turėtų skatinti jaunų asmenų verslumą bei naujų darbo vietų kūrimą. Tai gali jauniems asmenims padėti užsitikrinti minimalų pragyvenimo šaltinį bei įgyti profesinės patirties, kuri vėliau gali būti labai naudinga ateities profesinėje veikloje (Rojaka, 2010).

Prie šalies ekonomikos, ekonominės integracijos gerinimo, jaunimo integracijos į darbo rinką turi prisidėti švietimo įstaigos, darbdaviai bei kiti subjektai, kurie yra susieti su šalies vykdoma ekonomine bei socialine politika. Jaunimo įsiliejimas į darbo rinką turėtų gerinti bendrus šalies užimtumo, emigracijos rodiklius, o tai tuo pačiu gerintų šalies ekonominę ir socialinę padėtį visos ES mastu.

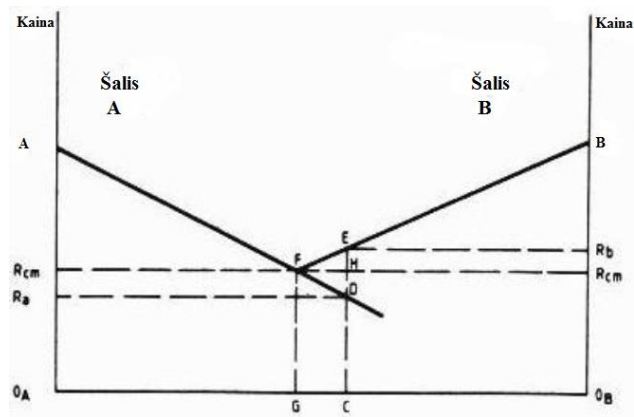
Apibendrinant galima teigti, kad jaunimo nedarbas yra labai susietas su bendru šalies nedarbo lygiu bei šalies ekonomine gerove. Jaunų asmenų geresni įsidarbinimo bei sumažėjusios emigracijos rodikliai gali lemti didesnę šalies BVP bei geresnę ekonominę, socialinę bei demografinę šalies padėtį. Jaunimo užimtumo didinimas yra taip pat svarbus ir tuo, kad tai mažintų amžiaus skirtumą tarp keleto kartų atstovų darbo rinkoje, o tai šaliai ateityje turėtų spartinti ūkio plėtrą, kuri gali būti siejama su gilesne ekonomine integracija.

Su šalies integracija susijusi gyventojų migracija. Gyventojų darbo jėgos judėjimas yra vienas iš tarptautinių gamybinių veiksnių, kuris yra laikomas kaip vienas iš jautriausių. Kadangi ekonominė integracija apima keturių laisvių taikymą, į kurią įeina ir laisvas žmonių darbo jėgos judėjimas tarp ES narių, todėl žmonių migracijos pokyčių įvertinimas yra vienas iš esminių ekonominę integraciją įvertinančių rodiklių (Pukelienė, 2008).

Lietuvai nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapus ES valstybe nare ir prisiėmus narystės įsipareigojimus laisvo asmenų judėjimo srityje, o vėliau – tapus Šengeno valstybe ir nuo 2007 m. gruodžio 21 d. panaikinus asmenų judėjimo kontrolę per sausumos sienas su Latvija ir Lenkija, o nuo 2008 m. kovo 30 d. – per oro uostų valstybės sienos kirtimo punktus, nuo 2011 m. gegužės 1 d. (Šveicarijoje – nuo 2014 m. gegužės 31 d.) panaikinus Lietuvos Respublikos piliečiams apribojimus patekti į darbo rinką kitose ES valstybėse narėse, Lietuvos Respublikos piliečiams išvykti gyventi į kitas užsienio valstybes jokių teisinių ir administracinių kliūčių neliko. Nuo Lietuvos narystės ES pradžios Lietuvos migracijos politika (išskyrus emigraciją ir grįžtamąją migraciją) iš esmės buvo ir yra lemiamą narystės įsipareigojimų, kai atitinkamos ES teisės aktų nuostatos migracijos klausimais perkeliamos į nacionalinę teisę (Lietuvos migracijos politikos gairės, 2014).

Lietuvai stojant į Europos Sąjungą tarp jau tuo metu buvusių šalių narių ir būsimųjų narių egzistavo nemaži ekonominiai skirtumai. Šie skirtumai apėmė tiek visų šalių ekonominę padėtį, tiek ir darbo rinkos skirtumus. Laisvas darbuotojų judėjimo reikalavimas išdėstytas 4 laisvių principu yra susietas su tuo, kad gali laisvai keliauti po visą Sąjungos erdvę be jokių suvaržymų. Dėl senųjų ir naujųjų ES šalių ekonominių skirtumų, ekonominio bei socialinio išsivystymo, gyvenimo lygių skirtumų išryškėjo gyventojų migracijos problemos.

Viena su gyventojų migracija, o tiksliau gyventojų emigracija iš naujųjų ES valstybių į senąsias, susijusi problema išryškėjo Lietuvai įstojus į ES. Kadangi Lietuvoje bei kitose kartu su ja į ES įstojusiose valstybėse buvo daug pigios darbo jėgos, liberalizavus žmonių judėjimą iš Lietuvos prasidėjo didelė gyventojų emigracija į senąsias ES valstybes. Ši pigios darbo jėgos pasiūlos ir paklausos bei gyventojų migracijos reiškinį šalių integracijos laikotarpiu atspindi 6 paveikslas (modelis). Teoriniame grafike pavaizduotos dvi šalys ir jų darbo rinkos: A šalis – nauja besintegruojanti šalis (pvz.: Lietuva, Latvija, Estija), B šalis – senosios sąjungos (rinkos) šalys (pvz.: Vokietija, JK, Airija, Prancūzija).

6 paveikslas. Darbo rinkos integracijos teorinis modelis

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pagal 6 paveikslo modelį matyti, kad kai šalių darbo rinkos yra uždaros, šalies A darbo užmokestis bus R_a , o B šalies R_b . Prasidėjus integraciniam procesui A šalies darbo užmokestis pakyla iki R_{cm} , nes su mažėja darbo jėgos pasiūla. B šalyje integracijos metu darbo užmokestis krenta iš R_b iki R_{cm} dėl šalių užplūdusių imigrantų, kas didina darbo jėgos pasiūlą. Dėl integracijos procesų darbo užmokestis po kurio laiko abiejose šalyse pasiekia vienodą lygį – R_{cm} , o darbo pasiūla susilygina taške F. Darbo našumas abiejose šalyse tampa labai panašus. Sujungus darbo rinkas ir A šalyje kylant atlygiui už darbą į A šalį taip pat gali atvykti įvairūs specialistai, kurie A šalyje gali pakelti darbo našumą ir efektyvumą. Dėl šios priežasties B šalyje darbo našumas gali kristi, o šį našumo kritimą taip padidina nekvalifikuotos jėgos atvykimas iš A šalies. A šalies gyventojai dirbantys B šalyje dalį uždirbtų pajamų $\square FHGC$ perduos giminei šalyje (A). $\triangle FDH$ bus A šalies grynas pelnas, o $\triangle FEH$ bus B šalies grynas pelnas (Pukelienė, 2008).

Darbo jėga linkusi migruoti dėl įvairių priežasčių, bet Lietuvos atveju, šaliai integruojantis į ES, pagrindiniai migraciniai veiksniai yra makrolygio. Lietuvius bei kitų ES valstybių gyventojus skatina naujų gyvenimo bei dar vietų ieškoti nevienodi šalių ekonominio išsivystymo lygiai, šalių gyvenimo lygio skirtumai, darbo užmokesčio dydžio skirtumai, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse, valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika ir pan. (Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai, 2005)

Dėl ekonomikos integracijos atsiradęs geresnių gyvenimo galimybių ieškojimas gali būti apibūdinamas „stūmimo – traukimo“ modeliu. Stūmimo veiksniai atsiranda dėl demografinių priežasčių bei, ypač Lietuvos atveju, dėl ekonominių priežasčių, kurios apima atlyginimų skirtumus, nedarbo lygį, mažas pajamas. Traukos veiksniai susiję su kitų, ES valstybių, veikimu, kai šios šalys siekia pritraukti darbo jėgą siūlydamos geras įsidarbinimo galimybes, aukštą darbo užmokestį. Pagrindinius Lietuvos gyventojus skatinančius stūmimo veiksnius galima išskirti: sunkumą Lietuvoje susirasti darbą, žemą darbo atlygį bei blogas gyvenimo sąlygas. Emigruoti lietuvius skatinantys

traukos veiksniai gali būti laikomi: Lietuvos ir kitų ES šalių kultūrinis suderinamumas, mažesni administraciniai kaštai kitose šalyse (Kazlauskienė, Rinkevičius, 2006).

Remiantis ES teisiniais normatyvais bei Europos Bendrijos sutartimis yra nurodyta, kad visoje ES erdvėje turi būti užtikrintas ir garantuotas laisvas darbuotojų judėjimas. Šios laisvės užtikrinimui šalys narės turi panaikinti, bet kokius apribojimus, kurie būtų susieti su darbu, atlyginimu ir kitomis darbo bei įsidarbinimo sąlygomis. Remiantis tuo bet kurios ES valstybės pilietis gali laisvai judėti ES erdvėje ir įsidarbinti kitoje šalyje narėje. Vadovaujantis šios laisvės pagrindiniai principais kiekvienam ES piliečiui visose šalyse narėse turi būti taikomi tokie pat darbo santykių reguliavimai, kaip savos valstybės piliečiui. ES normatyviniuose dokumentuose numatoma, kad su darbo santykiais susiję santykiai visose šalyse narėse turi būti taikomi vienodai (Medaiskis, 2000). Tai įvertinant nei Lietuva, nei kitos ES šalys narės, kol nėra priimti kitokie laisvą žmonių judėjimą ribojantys normatyvai, negali riboti ES gyventojų atvykimo, išvykimo bei įsidarbinimo galimybių.

Lietuva teoriniu požiūriu įgyvendina laisvą žmonių judėjimą gana sėkmingai. Šis ekonominės integracijos rodiklis turi tiek neigiamų, tiek teigiamų aspektų. Gyventojams išvykstant iš šalies mažėja gyventojų ir kinta jų struktūra, didėja ekonominė ir socialinė našta darbingo amžiaus gyventojams, atsigaunant ekonomikai ima trūkti darbo jėgos tam tikruose sektoriuose, vyksta protų nutekėjimo procesas. Vienas iš labiausiai teigiamų aspektų susijusių su migracija yra tas, kad dėl ekonomikos integracijos atsirandančios migracijos galimybių, žmonėms leidžia lengviau susirasti darbą, realizuoti savo gebėjimus. Taip pat kaip teigiamą emigracijos veiksnių šaliai galima išskirti nusikalstamumo mažėjimą, nes daugiausiai iš šalies išvyksta mažai išsilavinę, Lietuvoje darbo neturintys asmenys. Kiti labai svarbūs emigracijos teigiami aspektai yra tai, kad dalis išvykusių Lietuvos Respublikos piliečių įgyja išsilavinimą žinomose užsienio mokymo įstaigose, įgauna naujos patirties darbo rinkoje, patobulina kvalifikaciją, pinigėmis perlaidomis iš užsienio remia Lietuvoje likusius gyventi giminaičius ir kitus asmenis – tai prisideda prie vidaus vartojimo augimo, bendro gyvenimo lygio kilimo šalyje.

Įvertinus esminius Lietuvos gyventojų migracijos veiksnius galima išskirti, kad šalyje neigiami emigracijos padariniai negali būti šalinami tiesioginiu teisiniu ir administraciniu reguliavimu. Jie turėtų būti šalinami imantis priemonių (naujų darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo skatinimas, nedarbo mažinimas, įsidarbinimo galimybių didinimas, gyvenimo sąlygų, sveikatos priežiūros gerinimas ir kita), kurios palaipsniui silpnintų emigraciją lemiančius ekonominius, socialinius ir kitus valstybės gyvenimo veiksnius (pavyzdžiui, darbo užmokesčio skirtumai, šalies ekonominio išsivystymo lygis, neproporcingas darbo jėgos pasiskirstymas tarp sektorių, nedarbo lygis ir kita) (Lietuvos migracijos politikos gairės, 2014).

1.3.3. Ekonominę integraciją skatinantis švietimas ir technologijos

Išsilavinimo skatinimas ir švietimo sistemos prisitaikymas Lietuvoje gilinant ekonominę integraciją. Šalies gyventojų išsilavinimas yra labai svarbus rodiklis lemiantis šalies ekonominį augimą. Gyventojų išsilavinimas ir jų kompetencija lemia įsidarbinimo galimybes bei verslumą. Kadangi tai yra tiesiogiai susiję su šalies ekonomine būkle, užimtumo didinimu, skurdo bei socialinės atskirties mažinimu, o tai tuo pačiu yra susieta ir su ekonomine šalies integracija į ES. Beje „Europa 2020“ strategijos vieni iš pagrindinių yra susieti su šalyse narėse teikiamu išsilavinimu. Nors Lietuvos gyventojų išsilavinimo rodikliai yra pakankamai geri lyginant Europiniu lygmeniu, bet švietimo sistema nėra pakankamai pritaikyta darbo rinkos poreikiams, kas šiek tiek daro neigiamą poveikį integraciniams procesams. Bet šalis pasinaudodama ES teikiamų fondų pagalba, ES institucijų teikiamomis rekomendacijomis bei rengdama švietimo sistemos reformas stengiasi šalinti Lietuvos integraciją į ES erdvę neigimai veikiančius veiksnius.

Europos Sąjungoje švietimas ir mokymas apima vieną iš ES taikomų politikos sričių. Ši sritis yra glaudžiai siejama su kitomis prioritetinėmis ES politikos sritimis, tokiomis kaip moksliniai tyrimai ir eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra, žinių ekonomika, informacinės visuomenės plėtra. ES švietimo sistemą siekiama vystyti taip, kad tai apimtų mokymą visą gyvenimą. Taip pat švietimas ES užima labai svarbią vietą, kadangi, tai yra siejama su visos ES konkurencingumo ir užimtumo didinimu (Krasnovaitė, 2014).

Mokslinių tyrimų plėtojimas ir technologinė pažanga skatinanti investicijas. Mokslinių tyrimų plėtojimas ir technologinė pažanga šaliai integruojantis į didelę rinką yra labai svarbi. Technologijų plėtojimas yra svarbus šaliai norint skatinti jos konkurencingumą. Didelėje rinkoje, tokioje kaip ES bendroji rinka, Lietuvai norint labiau savo ekonomiką integruoti į ES ekonomiką yra labai svarbu plėtoti technologijas, vystyti mokslinius tyrimus, nes tai teigiamai veikia prekių ir paslaugų kokybę, o dėl to šalis tampa konkurencingesnė ir įdomesnė investuotojams. ES paramos fondų pagalba remia šį Lietuvos vystymąsi, o tai tik greitina ir gilina ekonominę integraciją.

Vienas pirmųjų inovacijas su ekonomikos vystymusi XX amžiaus pirmoje pusėje susiejo Joseph Alois Schumpeter. Vystydamas inovacijų ir ekonomikos tarpusavio ryšio modelį J. A. Schumpeter teigė, kad inovacijos yra skirtos naujų prekių bei gamybos priemonių kūrimui. Pagal tai buvo išskirti 5 su inovacijomis susieti ekonomikos vystymosi pokyčiai (Rogers, 1998):

1. Naujų savybių turinčios produkcijos diegimas;
2. Naujų žaliavų naudojimas;
3. Naujų technologinių procesų naudojimas;
4. Kintantis gamybos organizavimas ir apsirūpinimas ištekliai;
5. Naujos realizacijos rinkos ir pirkėjai.

Pagal J. A. Schumpeter inovacijos konkurenciją veikia daug stipriau nei kainų pokyčiai. Rinkoje didesnes galimybes išsilaikyti turi tie inovatoriai – verslo subjektai, kurie nuolatos sėkmingai diegia inovacijas, kuria naujus produktus, nes pati rinka dėl vis didėjančios konkurencijos išstumia įmones, kurios dirba neproduktyviai ir naudojami senomis technologijomis bei nesukuria nieko naujo. Būtent naujų produktų kūrimas ir tobulinimas skatina ekonomikos augimą, verslo plėtrą, užimtumo didėjimą, o neoklasikai pagrindinį dėmesį telkė į mechanizmų efektyvumo didinimą. Pagal neklasikus kuo didesni gamybos pajėgumai, tuo turėtų būti užtikrinama mažesnė kaina rinkoje (Rogers, 1998). Nors pajėgumų didinimas ir yra labai svarbus norint konkuruoti rinkoje, bet dėl kintančių vartojimo poreikių, kintančios aplinkos didesnes konkurencijos galimybes turi inovatoriai galintys pasiūlyti, tai ko reikalauja paklausa. Visa tai turi būti siejama su didėjančiu žinių poreikiu, išsilavinimo didinimu, valstybės inovacijų ir technologijų plėtros rėmimu ir skatinimu.

Šiuo metu inovacijų skatinimui ES mastu ir visos ES rinkos konkurencingumo didinimui yra skiriama daug dėmesio. Dėl to pažangaus augimo prioritetui „Europa 2020“ strategijoje priskiriamos net trys („Inovacijų sąjunga“, „Judus jaunimas“, „Europos skaitmeninė darbotvarkė“) prioritetinės iniciatyvos. Pagrindinis pažangaus augimo prioriteto siekinys yra gerinti šalyse narėse švietimo sistemos kokybę, stiprinti mokslinių tyrimų rezultatus, skatinti inovacijų ir žinių perdavimą ES erdvėje, taip pat maksimaliai išnaudoti informacines bei ryšių technologijas.

Investicijos į mokslinius tyrimus ir inovacijas nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu yra būtinos šaliai, nes tai spartina tvarų ekonomikos augimą, o tai gali būti sietina su šalių ekonominės integracijos stiprinimu. ES šalys narės, žinoma tarp jų ir Lietuva, turi skirti pirmenybę viešosioms investicijoms į mokslinius tyrimus ir inovacijas, taip pat užtikrinti šių investicijų veiksmingumą ir naudą. Šalies investicijos į tyrimus bei inovacijas turėtų sietis su jų kokybės gerinimu, taip tai turėtų būti susieta su šalies strategijos plėtojimu ir atitinkamu politikos formavimo procesu. Vyriausybės savo biudžeto išlaidų sudėtį turėtų sudėlioti taip, kad augimą skatinantys išlaidų punktai būtų susiję su švietimu ir įgūdžiais, MTTP ir inovacijomis, investicijomis į interneto, energijos ir transporto jungčių plėtrą („Europa 2020“ strategija, 2010). ES institucijos šalims siūlo 2014 ir 2015 metais palaikyti atitinkamų reformų tempą, kad būtų užtikrinta investicijoms palanki aplinka, nes tai yra vienas iš esminių veiksmų būtinų verslo investicijoms į mokslinius tyrimus ir inovacijas, taip pat tai gali būti siejama ir su mažų ir vidutinių įmonių (MVI) sparčiu augimu (2015 m. metinė augimo apžvalga, 2014).

Lietuva įgyvendindama ES institucijų keliamus reikalavimus bei atsižvelgdama į „Europa 2020“ strategiją bei įvairias ES rekomendacijas, siekia iki 2020 metų inovacijomis, naujomis technologijomis ir kvalifikuotais žmogiškaisiais ištekliais grindžiamą žinių ekonomiką, taip pat sudaryti geresnes bendrąsias ir finansavimo sąlygas moksliniams tyrimams ir inovacijoms, kad būtų užtikrinta, jog novatoriškos idėjos virstų prekėmis ir paslaugomis, kurios skatintų augimą ir naujų darbo vietų kūrimą.

Šalis šiuo metu siekdama įgyvendinti pagrindinius „Europa 2020“ strategijoje numatytus tikslus, siekdama didinti Lietuvos mokslinių tyrimų tarptautinį konkurencingumą bei stiprindama mokslo ir verslo bendradarbiavimą, plėtojama Lietuvos sukurta Integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) plėtros programa. Pagal šią programą Lietuvoje nuolat įgyvendinami įvairūs projektai, kurie yra skirti skatinti mokslo ir verslo bendrą veiklą. Dauguma šių projektų yra remiami ES fondų lėšomis. Kuriant verslo ir mokslo slėnius yra įsigyjama įvairi naujausia mokslinių tyrimų įranga, tai skatina verslą bendradarbiauti su mokslo institucijomis, o tai leidžia verslui kurti bei tobulinti įvairius produktus bei kurti ir tobulinti paslaugas.

1.3.4. Ekologijos ir aplinkosaugos problemų sprendimai skatinantys ekonominę integraciją

Atsinaujinančios energetikos plėtojimo skatinimas. Šiuo metu atsinaujinanti energija yra viena iš labiausiai verslo plėtojama sričių, o tai skatina daryti įvairios vyriausybės ir nevyriausybės organizacijos siekiančios skatinti žaliosios energijos gamybą. Skatinimui yra pasitelkiamos įvairios priemonės, bet populiariausios yra įvairios subsidijos bei lengvatos. Lietuva remdamasi įvairiomis ES direktyvomis taip pat skatina šią atsinaujinančios energetikos verslo sritį. Verta paminėti, kad atsinaujinanti energetika apima vėjo energiją, hidroenergią, saulės energiją, biokurą, biodegalus, geotermine energiją, bioenergią. Lietuvoje šis energijos plėtojimas yra labai svarbus, nes šalyje beveik nėra kitų natūralių energijos šaltinių.

Kaip ir Lietuvoje taip ir visoje ES energijos poreikis yra augantis, o tradiciniai energijos išgavimo būdai daro žalą aplinkai. Energetikos ekonomika yra ganėtinai nauja sritis, kuri labai sparčiai plečiasi dėl ekonominių, ekologinių ir socialinių priežasčių. Energetikos ekonomika remiasi neoklasikų, tokių kaip Keinsas, A. Pigou, Samuelson ir kt., teorijų sinteze (Štreimikienė ir kt., 2007). Pagrindinis atsinaujinančios energetikos ir aplinkosaugos ekonominis tikslas yra susietas su būtiniausių ir vis senkančių energijos išteklių mažėjimu ir jų ribotumu. Didėjanti energijos paklausa, eikvojami ištekliai bei su tuo susijusios ekologinės problemos didina išteklių kainas, brangina energetiką, o tai neigiamai veikia visą ekonomiką (Klevas, Štreimikienė, 2005).

Atsinaujinantys energijos šaltiniai, kitaip nei iškastiniai ištekliai, kurie lėtai arba iš vis neatsinaujina, gali būti naudojami nuolatos ir ilgą laiką (Kytra, 2006). Būtent atsinaujinančių energijos išteklių, kurie gali atsinaujinti per trumpą laiką ir gali būti naudojami neribotai yra vienas svarbiausių energetikos ekonomikos tikslų. Atsinaujinanti energetika yra gana stabili, nes jos neveikia išteklių kainų šuoliai, todėl iš šios energetikos gaunamos energijos kainos palaiptams turi nusistovėti viename lygyje, o tai sumažina ekonomikos šuolių riziką ir užtikrina ekonomikos stabilumą.

Lietuva vystydama atsinaujinančią energetiką, remdamasi ES institucijų rekomendacijomis ir normatyvais, priimdama įvairius reglamentus bei nutarimus stengiasi plėtoti įvairus tokią energetiką skatinančius projektus. Kadangi atsinaujinantys ištekliai yra labai įvairūs, tai šaliai vystant įvairius projektus leidžia gerinti šalies ekonominę ir energetinę situaciją. Mažėjant pasauliniams iškastinio kuro ištekliams ir mažinant taršą tokia energetika taps vis svarbesne šalims, todėl skatinant šio tipo energetiką galima didinti šalių ekonominį augimą. Šalyje vystant šio tipo energetiką, šalis įgauna vis didesnę energetinę nepriklausomybę, vystomos naujos technologijos, sukuriama daug darbo vietų gamybos, aptarnavimo, paslaugų srityse. Remiantis ES institucijų pateikiamomis prognozėmis, jei ES 20 proc. energijos poreikių patenkintų atsinaujinantys energijos šaltiniai, tai ES gali papildomai galėtų būti sukurta apie 600 tūkst. naujų darbo vietų (Tvarus augimas siekiant tausiau išteklius naudojančios, ekologiškesnės ir konkurencingesnės ekonomikos, 2012 [prieiga per internetą]). Šios energetikos vystymas šalyje taip pat skatina verslumą, kadangi atsinaujinančios energijos tiekėjai gali tapti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, kurie energiją gali gaminti tiesiog ant pastatų stogų ar naudotis po žeme esančiais geoterminiais vandenimis. Atsinaujinančios energetikos skatinimas šalyje gali padėti gerinti vidurinėsios klasės gyventojų užimtumą bei didinti jų pajamas. Tokie asmenys steigdami, nors ir nedideles energijos jėgaines gautų papildomų pajamų, o valstybė nuo pajamų galėtų surinkti gyventojų pajamų ir socialinio draudimo mokesčius (Švažas, Jasinskas, 2015). Tai šaliai padėtų gerinti biudžeto surinkimą bei balansą, o tai pat skatintų visos šalies geresnę ekonominę ir energetinę padėtį ES atžvilgiu.

Valstybė su atsinaujinančių energijos išteklių skatinimu yra labai susijusi, nes siekdama biudžetinių pajamų iš šios srities iš pradžių turi labai daug investuoti. Taip yra todėl, kad valstybė, dėl brangios atsinaujinančių energijos šaltinių infrastruktūros turi skatinti ir remti tokių energijos šaltinių plėtrą. Šiuo metu Lietuva skatindama atsinaujinančių energijos šaltinių plėtojimą taiko nuolaidas prisijungimui prie tinklų, taiko elektros tinklų galios ir pralaidumo rezervavimą, taiko akcizų lengvatas biodegalams, kompensuoja elektros supirkimo tarifus, teikia lengvatas elektros energijos subalansavimui.

Lietuvoje nors ir skatinama atsinaujinančioji energetika, bet šalis vis vien susiduria su tokios energetikos vystymo problemomis. Lietuvoje įstatyminė bazė nuolatos plečiama ir pildoma susijusiais klausimais su atsinaujinančia energetika, bet šalyje vis vien nėra suteikiamas pakankamas užtikrintumas, o tai atbaido galima investicijas šalyje. Dideles kliūtas tokio verslo ir energetikos plėtojimui daro savivaldos įstaigos, kurios nerengdamos ir nepatvirtindamos atitinkamų dokumentų, kurios leistų savivaldybėse plėtoti atbaido biokuro, biodujų, vėjo ir vandens elektrinių statybą. Didelę neigiamą įtaką saulės energetikos plėtojimui daro šalyje taip pat daro kintantys skatinimo tarifai (Švažas, Jasinskas, 2015).

Įvertinanti atsinaujinančios energetikos plėtojimą Lietuvoje ir su tuo siejamą ekonominę šalies integraciją į ES, galima įvertinant, kaip šaliai sekėsi įgyvendinti Lisabonos strategijos siekinius bei „Europa 2020“ strategijos tikslus. Taip pat įvertinti šios energetikos srities plėtojimą galima per atsinaujinančios energijos supirkimo tarifų pokytį, nes didėjantis tarifas turi turėti skatinamą poveikį plėtojimui, o mažinamas – atvirkščiai.

Tausėsnis ir tikslingesnis išteklių vartojimas. Tausus ir tikslingas išteklių naudojimas ekonomikoje siejamas su taupymu bei išlaidų mažinimu. Šalies perėjimas prie tausėsnių išteklių naudojimo gali duoti ne tik ekonominės naudos, bet mažina aplinkos taršą. Perėjimas prie tausiai išteklius naudojančios ir mažai anglies dvideginio išskiriančios technologijų ekonomikos šaliai padeda mažinti CO₂ išmetimą, skatina patikimesnį energijos tiekimą.

Ištekliai, remiantis klasikinėmis ekonomikos teorijomis, yra tai, kas dalyvauja gėrybių kūrimo procese. Ištekliai pagal ekonomikos teorijas gali būti skirstomi į tris pagrindines grupes:

1. Darbas (darbo jėga, protiniai sugebėjimai)
2. Žemė (gamtiniai ištekliai, naudingosios iškasenos, augalai, vandens telkiniai, žemė ir t.t.)
3. Kapitalas (pastatai, transportas, įrengimai, finansai, investicijos, pinigai)

Kadangi visi ištekliai yra riboti, todėl naudojimas yra apribotas tam tikrame kiekyje ar laike. Atsinaujinantys ištekliai, tokie kaip saulė, vėjas, vanduo yra savaime kaip gėrybės ir iš prigimties yra neriboti, bet dėl netinkamo kitų išteklių naudojimo šie ištekliai taip pat gali tapti riboti. Ribotų išteklių per didelis vartojimas mažina jų kiekį, todėl jų prieinamumas mažėja, o tai lemia neigiamus veiksmus ekonomikoje. Norint kažką turėti būtina kažką atiduoti – pinigus, laiką, kitus išteklius. Šiuo metu didelis išteklių naudojimas dėl esamų ekonominių pajėgumų didina ir aplinkos taršą, dėl ko gali pablogėti atsinaujinančių (neribotų) išteklių prieinamumas arba dėl įvairių procesų šie ištekliai gali tapti ribotais. Su tarša susiję klimato pokyčiai gali paveikti vandens prieinamumą ir kokybę, žemės kokybę, apriboti saulės spindulių energiją, koreguoti vėjus ir pan.

Didžiausia su išteklių vartojimu ir tarša siejama problema yra, jog poreikiai ir paklausa yra neriboti, o ištekliai ir pasiūla yra riboti. Dėl šių priešasčių ekonomikoje yra susiduriama su pagrindine problema – prieštaravimu tarp beribio vartojimo ir ribotų išteklių. Kadangi rinka dėl neriboto noro vartoti negali patenkinti visų poreikių, todėl būtina didinti efektyvesnį ribotų išteklių naudojimą didėjantiems poreikiams tenkinti (Dubauskas, 2013).

Šalių ekonominė integracija į ES gilinama per ES pramonės politiką. ES skatindama mažų įmonių prisitaikymą prie globalizacijos šioms įmonėms pereiti prie mažai anglies dvideginio į aplinką išskiriančios technologijų ekonomikos. Šalyse narėse tai yra įgyvendinama remiant verslumą, kad įmonės būtų ekonomiškai tvirtesnės ir konkurencingesnės.

Perėjimas prie tausėsnio išteklių naudojimo skatina tvaresnį ekonomikos augimą, nes tausiau vartojant išteklius mažėja priklausomybė nuo naftos, dujų ir anglies. Visa tai vartotojams ir įmonėms

mažina riziką nukentėti nuo žalingų ir didelių kainų šuolių, dėl to sumažėja grėsmė ekonomikos augimui bei saugumui, taip pat yra mažinami klimato kaitos veiksniai. ES institucijų prognozėmis Europa iki 2020 metų dėl mažesnio naftos ir dujų importo gali sutaupyti apie 60 mlrd. eurų, kas yra labai svarbu siekiant patikimesnio ekonominio augimo. Taip pat prognozuojama, kad tai turėtų paskatinti ES šalių BVP augimą apie 0,6 – 0,8 proc., o jei Europai pavyktų įgyvendinti „Europa 2020“ strategijos tikslą, kuris numato 20 proc. efektyvesnę energijos naudojimą, tai ES turėtų būti papildomai sukurta apie 400 tūkst. naujų darbo vietų. Dar vienas su tausiu išteklių naudojimu susijęs teigiamas reiškinys yra susietas su investicijomis į naujoviškų technologijų taikymą, o tai tik dar vienas reikšmingų teigiamų aspektų skatinti tausesnį išteklių vartojimą (Tvarus augimas siekiant tausiau išteklius naudojančios, ekologiškesnės ir konkurencingesnės ekonomikos, 2012 [prieiga per internetą]).

Lietuvoje šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) išmetimas ir jo sumažinimas yra labai priklausomas nuo energetikos sektoriaus plėtojimo. Taip ŠESD mažinimui įtaką priimamos klimato kaitos švelninimo priemonės, kurios įgyvendinamos įvairiuose sektoriuose, o ypač transporto ir žemės ūkio sektoriuose. Remiantis Nacionaline klimato kaitos valdymo politikos strategija yra siekiama, kad iki 2020 metų šalies ekonomika augtų sparčiau nei didėtų ŠESD kiekis.

„Europa 2020“ strategijoje tvaraus augimo prioritetui priskiriamos dvi pavyzdinės iniciatyvos, kurios padėtų šalims narėms tausiau ir efektyviau naudoti išteklius, padėtų kurti tvarų ir konkurencingą ūkį. Įgyvendinant ir užtikrinant pagrindines šiam prioritetui priskiriamas pavyzdines iniciatyvas turėtų būti užtikrinama, kad ištekliai nebūtų naudojami netvariai, aplinkos būklė neblogėtų („Europa 2020“ strategija, 2010).

Tvaraus augimo prioritetą turėtų būti įgyvendinamas pasitelkiant „Tausiai išteklius naudojančios Europos“ pavyzdine iniciatyva. Remiantis šia iniciatyva šalys narės turi pradėti atsieti ekonomikos augimą nuo išteklių naudojimo, remti perėjimą prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ūkio, didinti atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimą, modernizuoti mūsų transporto sektorių ir skatinti energijos vartojimo efektyvumą. Šitai šalims nacionaliniu lygmeniu rekomenduojama įgyvendinti laipsniškai panaikinti subsidijas, kuriomis daroma žala aplinkai, išskyrus subsidijas socialiai remtiniams žmonėms. Šalys pasitelkdamas informacines ir ryšių technologijas (IRT) turėtų plėtoti naujovišką, efektyvią transporto ir energijos infrastruktūrą. Koreguojant pastatų energetinio naudingumo standartus bei remiant ir skatinant investicijas į energiją tausojančius pastatus turėtų būti mažinamos energijos ir kitų išteklių sąnaudos („Europa 2020“ strategija, 2010).

Apibendrinant tausesnio ir tikslingesnio išteklių vartojimo ekonominės integracijos vertinimo kriterijų galima teigti, kad tausesnis gamtos išteklių naudojimas yra tiesiogiai susijęs su šalies ekonomine padėtimi. Tai siejama per išteklių ir su jų išsigijimu susijusių lėšų taupymą, šalies padidėjusį

atsparumą besikeičiančioms išteklių kainoms, naujų darbo vietų kūrimą, investicijomis į technologijų vystymą.

Pastatų energetinio efektyvumo ir energijos tinklų konkurencingumo didinimas Ši ekonominę integraciją lemiantį kriterijų svarbu panagrinėti, kadangi Lietuvoje sparčiai yra įgyvendinama pastatų renovacija. Tai sietina tiek su ekonomine, tiek su socialine nauda, taip pat pastatų būklės gerinimas didina ir energetinių jų efektyvumą, o energetinio efektyvumo didinimas yra vienas iš pagrindinių „Europa 2020“ strategijos tikslų. Dėl šių priežasčių pastatų energetinio efektyvumo ir energijos tinklų konkurencingumo didinimą galima priskirti kaip vienam iš kriterijų, kurių pagalba galima vertinti šalies ekonominę integraciją.

Didinant pastatų energetinį efektyvumą, vykdant pastatų renovacijos projektus yra skatinama ekonomika, o tiksliau viena iš ekonomikos šakų - statybų, statybinių medžiagų pramonė. Taip yra, nes intensyviai vykdant renovaciją, šalyje išauga statybinių paslaugų bei statybinių medžiagų poreikis. Poveikis ekonomikai taip yra jaučiamas ir per vartojimą, nes tai leidžia vartotojams sutapyti iš išlaidų skiriamų energijai (šilumai, elektrai). Dėl sutaupytų lėšų vartotojai gali skirti daugiau finansų įsigyjant kitas prekes bei paslaugas, o tai prisideda prie vidaus rinkos kilimo. Kadangi kaštai skirti šildymui sudaro didžiąją dalį nepasiturinčių gyventojų bei pensininkų išlaidų, dėl sumažėjusių išlaidų turėtų padidėti namų ūkių gyvenimo kokybė, nes daugiau lėšų būtų skiriama vartojimui arba taupymui. Tai yra susieta su socialine nauda, skurdo ir socialinės atskirties mažinimu. Vartotojai išleisdami daugiau lėšų ne šildymo paslaugai, bet kitur ir taip didindami šalies vidinį vartojimą, didina ir įmonių veiklos rezultatus, o tai gali būti siejama su didesniu pridėtinės vertės kūrimu šalyje. Vykdomi pastatų energetinio efektyvinimo projektai tiesiogiai veikia šalies BVP, nes tai skatina spartesnę statybų sektoriaus augimą. Dar vienas teigiamas pastatų renovacijos aspektas yra tas, kad atlikus pastato atnaujinimo darbus, dažniausiai išauga ir pastatų vertė (Lipnevič, 2015).

Lietuvoje nuo 2005 metų pradėta įgyvendinti daugiabučių namų atnaujinimo programa. Iki 2013 metų namų renovacijos procesas buvo gana lėtas, bet keičiant įstatymų, reglamentuojančių daugiabučių atnaujinimo procesą taisykles buvo nustatytos palankios sąlygos renovacijos procesui. Valstybė pagal daugiabučių atnaujinimo programą yra suinteresuota atnaujinti pastatus pastatytus iki 1993 metų. Pagal 2005 metais apibrėžtą programos tikslą yra numatyta Lietuvoje apnaujinti ar modernizuoti apie 70 proc. visų iki 1993 metų pastatytų daugiabučių namų. Iki 1993 metų pastatytų daugiabučių namų Lietuvoje yra 35192, todėl iki 2020 metų šalyje turėtų būti renovuota ar modernizuota apie 24 tūkst. namų (Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa, 2012).

Apibendrintai galima teigti, kad pastatų energetinio efektyvumo didinimas, arba tiesiog pastatų renovacija, yra neabejotinai teigiamas reiškinys, nes pagerėja pastatų techninės ir energetinės charakteristikos, padidėja būsto vertė. Taip pat tai padeda įgyvendinti „Europa 2020“ strategijos tikslus, kurie susieti su tausesniu ir efektyvesniu išteklių vartojimu. Didėjantis pastatų energetinis

efektyvumas skatina šalies makroekonominių rodiklių bei ekonomikos augimą, o stiprėjanti šalies ekonominė padėtis gerina ir šalies įvaizdį ES ekonomikos kontekste, kas yra susieta su gilesne ekonomine integracija.

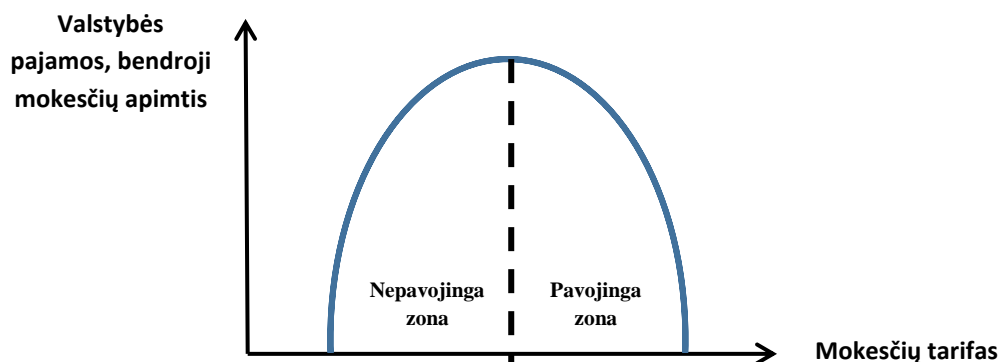
1.3.5. Lietuvos verslumo ir gyventojų kokybės gerinimas sietinas su įvaizdžio gerinimu ES atžvilgiu

Fiskalinė disciplina ir mokesčių politika. Lietuva stodama į ES ir siekdama užtikrinti stabilią ekonominę integraciją, įsipareigojo vykdyti tvarią fiskalinę politiką. Įvairios iki įstojimo į ES ir po jo sekusios mokesčių reformos susijusios su efektyvesniu išteklių paskirstymu, kurios skirtos užtikrinti biudžeto pajamų ir išlaidų stabilumą. Valstybei integruojantis į ES ir siekiant stabilaus ekonomikos augimo fiskaliniai šalies prioritetai turėtų būti nukreipti į bendrą užimtumo lygio didinimą, verslumo bei investicijų skatinimą. Šie prioritetai yra išskirti ir ES šalims skirtoje „Europa 2020“ strategijoje. Čia siūloma mokesčių sistemą ir mokesčius koreguoti taip, kad tai būtų orientuota į augimo skatinimą bei turėtų būti vengiama kelti mokesčius, kurie susiję su darbo jėga, nes tai gali neigiamai veikti užimtumą („Europa 2020“ strategija, 2010). Šalies fiskalinė sistema, norint tinkamai integruotis į ES, turi būti paremta planavimu, integruotu požiūriu į visuomeninio gyvenimo sritis, fiskalinės politikos priemonių derinimu su visuomenės poreikiais, strateginių struktūrinių reformų įgyvendinimu, darbo ir kapitalo rinkų stabilumu, naujų technologijų ir mokslinės veiklos aktyvumu.

Tinkamas mokesčių sistemos valdymas yra susijęs su apmokestinimo ribos nustatymu, nes netinkamai nustatyti mokesčiai gali atnešti daugiau nuotolių nei naudos (Dracea, Cristea, Tomescu, 2009). Netinkamas mokesčių planavimas gali sumažinti valstybės pajamas, didinti korupcijos lygį, šešėlinę prekybą, mokesčių slėpimą bei neigiamai veikti šalies socialinę bei ekonominę padėtį. Valstybė didindama mokesčius negali tinkamai kontroliuoti jų įplaukų į biudžetą. Per didelis mokesčių nustatytas mokesčių tarifas gali sumažinti valstybės pajamas, nes įvairūs subjektai pradeda vengti mokesčių mokėjimo, auga šešėlinė ekonomika, labiau skursta visuomenė (Levišauskaitė, Ruškys, 2001).

Mokesčių tarifo dydžio ir surenkamų mokestinių įplaukų ryšį parodo Lafero kreivė. Remiantis esminiu šios kreivės principu pajamų iš mokesčių nebus jei valstybėje mokesčiai sieks 0 arba 100 proc. Per dideli mokesčiai stabdys ekonomikos augimą. Pagal grafiko kreivę (7 paveikslas) matyti, kad valstybė didindama mokesčius nuo tam tikros ribos pradės gauti mažesnes pajamas nei nustačiusi mažesnius mokesčių tarifus. Kuo mažesni mokesčių tarifai tuo įvairūs subjektai efektyviau mokės mokesčius. Kiekvienoje šalyje vyrauja pavojinga zona nuo kurios mokesčiai turės labiau neigiamą efektą nei teigiamą. Dėl šių priežasčių pasireiškia ekonominis mokesčių efektas. Mokesčių mažinimas siejamas su mažesne našta, todėl turi didėti gamybos apimtys ir mažėti nedarbas. Mokesčių didinimas

mažina subjektų pajamas ir pelnus, dėl to subjektai yra priversti nutraukti veiklą arba imtis nelegalios veiklos (Koncevičienė, Prievelis, 2012).

7 paveikslas. Lafero kreivė

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

ES šalys narės, tarp jų ir Lietuva, ypač po krizės fiskalinio reguliavimo būdu turi mažinti biudžeto deficitą ir stabilizuoti skolos lygį. ES šalių narių fiskalinė politika stengiantis mažinti krizės padarinius turi laikytis neutralios krypties, o tai reiškia, kad fiskalinė šalių politika neturėtų slopinti ES šalių ekonomikos augimo (2015 m. metinė augimo apžvalga, 2014). Tai reiškia, kad pagal Lafero kreivę ES mokesčiai neturėtų būti didinami, nes finansų krizės metu subjektų finansinė padėtis gerokai suprastėjo, todėl didinami mokesčiai tik dar labiau pablogintų esamą padėtį.

ES šalyse mokesčių tarifų keitimas siekiant mažesnės neigiamos įtakos bei siekiant didinti ekonominę integraciją turi būti derinamas su visomis ES šalimis. Mokesčių sistemos bendras derinimas bei vienodinimas tarp visų ES šalių yra būtinas procesas, kad būtų įgyvendinamos keturios laisvės, t.y. kad būtų trukdoma laisvam prekių, paslaugų ir gamybos veiksnių judėjimui tarp ES šalių (Laisva prekyba Europoje [prieiga per internetą]). Ekonominės integracijos metu mokesčių sistemos derinimas šalyse narėse yra būtinas norint internalizuoti, kad vienos šalies fiskaliniai sprendimai nepaveiktų kitos šalies. Ekonominėje sąjungoje, tokioje kaip Europos Sąjunga, pagrindinis fiskalinės sistemos derinimo tikslas yra skatinti konkurenciją, kad integracija ir ekonomikos augimas vyktų laipsniškai visoje integruotoje erdvėje, t.y. visose šalyse narėse (Pukelienė, 2008).

Lietuva integruodamasi į ES ir įsiliedama į bendrą ES muitų sąjungą, remdamasi pagrindiniais fiskalinės sistemos integracijos į ES principais, panaikino pasienio kontrolę tarp vidinių šalių (Lenkijos ir Latvijos). Dėl šios priežasties šalyje nustota taikyti muitų mokesčių įvežtoms į Lietuvą prekėms iš ES šalių narių. Lietuva pritaikius muitų sąjungos principus, šalis turėjo atisakyti muitų taikomų įvežtoms iš ES šalių prekėms. Buvo nustatyti bendri ES muitai įvežtoms prekėms iš trečiųjų šalių, kurie yra sumokami tik toje šalyje į kurią šios prekės iš trečiųjų šalių yra įvežamos, o toliau šiai prekei keliant po ES maito mokesčiai yra nebepritaikomi. Įmonėms, kurios užsiima tarptautine prekyba ir transportu daugiausiai su ES valstybėmis, tai leidžia atlikti visose šalyse vienodas ir supaprastintas procedūras.

Nepriklausomai nuo to, kurioje ES vietoje prekės deklaruotos, taikomos tos pačios taisyklės ir, kai tik muitinės formalumai atlikti, jos gali laisvai judėti ir būti parduotos bet kur ES muitų sąjungos valstybių narių teritorijoje (Apie Europos Sąjungos politiką, 2014). Didžiausią naudą toks muitų mokėjimo liberalizavimas duoda įmonėms bei vartotojams, o didžiausią neigiamą efektą patiria valstybės. Taip yra kadangi šalis įstojusi į ES įsipareigoja dalį šalyje surinktų muitų pervesti į ES biudžetą. Lietuvos muitinė 75 proc. visų Lietuvoje surenkamų importo muitų mokesčių perveda į ES biudžetą, o tik 25 proc. lieka šalies biudžete. Tai yra neigiamas poveikis šalies biudžetui (Radziukynas, Rimkus, Sarapinienė, Žitkienė, Povilauskienė, 2011).

Lietuvai įstojus į ES šalyje pradėtos įgyvendinti bendros ES direktyvos susijusios su netiesioginiais mokesčiais, vienas iš svarbiausių tokių mokesčių be muitų yra pridėtinės vertės mokestis (PVM). Bendromis ES direktyvomis ir nuostatomis yra numatomas PVM sistemos įgyvendinimas bei apmokestinimas, taip pat ir bendros nuostatos skirtos bendrai PVM sistemos įvedimui į ES. Pagrindinis PVM principas ES yra tas, kad PVM sumoka galutinis prekės ar paslaugos vartotojas toje šalyje ES šalyje, kur tai yra padaryta. Tai reiškia, kad Lietuvoje bei visoje ta pati prekė ar paslauga visoje ES negali būti du kartus apmokestinama PVM mokesčiu.

Lietuva siekdama geresnės ekonomikos integracijos į ES turėjo priimti bendras ES fiskalinės politikos formavimo normas. Dėl šios priežasties teigiamą poveikį pajuto šalies verslo atstovai, nes supaprastėjo ir mokesčių apmokestinimo, ir mokėjimo tvarka, buvo panaikinti kai kurie mokesčiai, o dėl šių priežasčių ir padidėjusios konkurencijos išlošė vartotojai. Daugiausiai neigiamų aspektų dėl fiskalinės sistemos integracijos į ES pajuto valstybės biudžetas, nes įgyvendinant ES laisvo judėjimo principus buvo panaikinti kai kurie mokesčiai, taip pat dalį sumokamų mokesčių šalis privalo sumokėti į bendrą ES biudžetą.

Vertinant ateities Lietuvos fiskalinę politiką tikėtina, kad siekdama gilesnės ekonominės integracijos ES erdvė, šalis stengsis įvykdyti ES institucijų pateikiamas rekomendacijas. Fiskalinė politika ir toliau bus derinama su ES valstybių fiskalinėmis sistemomis. Tai turėtų didinti integracijos laipsnį. Tikėtina, kad šalis koreguodama mokesčių politiką sieks visiško užimtumo bei geresnės darbo kokybės ir našumo

Verslo aplinkos gerinimas. Kuo geresnė verslo aplinka, tuo daugiau tikimybės, kad šalis gali sulaukti daugiau investicijų. Šalies verslo aplinkos gerinimas, ypač mažos ir vidutinės įmonės, yra tiesiogiai susietas su gyventojų užimtumo problemų, skurdo bei socialinės atskirties mažinimu. Didėjant verslo atstovų skaičiui yra didinama konkurencija dėl ko laimi gyventojai. Taip pat šalyje didėjanti įmonių gausa yra lyg augančios konkurencingos ekonomikos požymis. Verslo aplinkos gerinimą galima sieti ir su technologijų plėtojimu šalyje, lankstesne fiskaline aplinka bei valstybės parama smulkiajam, ir vidutiniam verslui. Verslo plėtimasis šalyje gerina šalies ekonomikos būklę bei gerina šalies makroekonominis rodiklius.

Smulkių ir vidutinių įmonių (MVI) sektorius ir su tuo susietas verslo aplinkos gerinimas yra svarbus, kadangi šis sektorius greičiausiai reaguoja į rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius. Dėl šios priežasties šis sektorius greitai prisitaiko prie naujų rinkos tendencijų, todėl čia greitai gali būti sukuriama naujos darbo vietos, nauji produktai ar paslaugos, kurie yra tuo metu turi didžiausią paklausą rinkoje. MVI sektorius yra nuolat besikeičiantis bei greitai prisitaikantis, todėl skatinant šį sektorių valstybė gali spręsti ekonomikos augimo ir užimtumo problemas (Stripeikis, Žukauskas, 2004), smulkus bei vidutinis verslas taip pat greičiau įsidiegia naujas technologijas, todėl į šalį gali pritraukti naujų investuotojų (2015 m. metinė augimo apžvalga, 2014).

„Europa 2020“ strategijoje verslo skatinimas yra priskirtas tvaraus augimo prioritetui. Šio prioriteto įgyvendinimui priskirta „Globalizacijos erai pritaikytos pramonės politikos“ pavyzdinė iniciatyva. Iniciatyva skirta kurti geresnę verslo aplinką, visų pirma mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVI), remti tvirtos ir tvarios pramonės bazės kūrimą, kad būtų galima konkuruoti pasauliniu mastu. Iniciatyvoje užsibrėžti pagrindiniai dalykai šalyse narėse turėtų būti įgyvendinami sudarant kuo geresnes sąlygas, kad būtų užtikrintas intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimas. Taip pat iniciatyvoje apibrėžiama, kad šalys turėtų mažinti įmonėms tenkančią administracinę našta ir gerinti su įmonėmis susijusių teisės aktų kokybę. Rekomendacine iniciatyva taip pat teigiama, kad būtina kurti geresnę verslo aplinką bei pasitelkianti viešuosius pirkimus turėtų būti remiamos paskatos diegti inovacijas („Europa 2020“ strategija, 2010).

Verslumo skatinimas šaliai gilinant ekonominę integraciją yra labai svarbus. Verslo aplinkos gerinimas šalyje gali padėti sumažinti nedarbą, pagerinti šalies makroekonominius rodiklius, padidinti investicijas. Visa tai galima įgyvendinti pasitelkiant įvairias valstybės programas, kuriant palankią aplinką verslo pradžiai ir plėtrai, didinant verslo prieinamumą prie viešųjų paslaugų, gerinant visuomenėje verslininko įvaizdį, koreguojant fiskalinę politiką ir pan. Daugėjant verslo atstovų šalyje bei kuriantis naujoms darbo vietoms, mažėjant bedarbių skaičius, didėjant užimtumui, gerėjant visai šalies ekonominei padėčiai, tai mažina šalies skurdo ir socialinės atskirties problemas.

Skurdo ir socialinės atskirties mažinimas. Europos Sąjungos lygmeniu skurdo ir socialinės atskirties mažinimas yra labai svarbi problema visoje ES ir todėl tam yra skiriama daug dėmesio. Lietuvai tapus ES nare, šalis privalėjo prisiimti tam tikrus nacionalinius išpareigojimus skurdo ir socialinės atskirties atžvilgiu (Mikulionienė, 2005). Dėl šios priežasties Lietuvoje skurdo ir socialinės problemos minimas tapo viena iš esminių socialinės politikos priemonių, o šių problemų mažinimui yra pasitelkiamos ekonominės politikos priemonės.

Šalyje gyventojų skurdo ir socialinės atskirties mažinimas yra tiesiogiai susietas su valstybės ekonomine būkle. Gerėjant įsidarbinimo sąlygoms, didėjant valstybės pajamoms, didėjant išsilavinusių asmenų skaičiui mažėja ir prie skurdo ribos gyvenančių bei socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičius. Gyventojų įdarbinimas yra susijęs su didėjančių darbo vietų skaičiumi, naujo verslo kūrimusi

bei investicijomis, o tai ne tik mažina skurdą ir socialinę atskirtį, bet ir gerina šalies makroekonominius rodiklius. Todėl gerėjant šalies socialiniai padėčiai stiprėja ir šalies ekonomikos integracija į ES.

Skurdo ir socialinės atskirties mažinimas šaliai yra labai svarbus tiek gerinant šalies socialinę aplinką, tiek ir visą ekonomiką. Ekonomikos aplinka gerinama per geresnį šalies įvaizdį visoje ES, o tai didina investicijas, gerina ekonomikos pajėgumą bei verslumą.

Valstybės įmonių bei biudžetinių įstaigų pertvarka (Viešojo administravimo modernizavimas). Viešasis administravimas apima ekonominį, politinį ir socialinį šalies kontekstą. Didžiausias dėmesys viešojo administravimo kaitai pradėtas skirti nuo Lietuvos pretendavimo įstoti į ES. Lietuva siekdama tinkamai integruotis į ES turėjo pradėti reformuoti šalies viešąjį administravimą. Šalis integrudamasi į ES turėjo priimti ir pradėti taikyti ES teisės nuostatas, aktyviau kovoti su korupcija, gerinti teismų darbą, kelti vidaus bei išorės audito kokybę, kelti valstybės tarnybos profesionalumą. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad stojimas į ES Lietuvai tapo didžiausia varomąja jėga, kuri skatino keisti, reformuoti ir modernizuoti viešąjį sektorių bei jo administravimą.

Europos Sąjungos institucijos Lietuvai stojimo į ES proceso metu bei dabar, padeda modernizuoti viešąjį administravimą. Tai yra daroma šaliai paruošiant ir pateikiant įvairius tyrimus, dotuojant Lietuvą iš ES paramos fondų, bendradarbiaujant įvairiose srityse (žemės ūkyje, teisės aktų kūrimo ir pan.), reorganizuojant viešąsias įstaigas, pritaikant Lietuvai viešojo administravimo integravimo į ES procesus.

Viešojo administravimo modernizavimas Lietuvai integruojantis į ES turi apimti įvairių priemonių visumą, organizuojant finansinius ir žmogiškuosius išteklius, įgyvendinant Lietuvos ir ES užsibrėžtus tikslus, atkreipiant dėmesį į įvairias socialines grupes. Viešųjų įstaigų ir jų veiklos modernizavimo ir reformų tikslas yra sudaryti sąlygas, kad šios įstaigos ir jų veikla būtų lanksti, efektyvi, suplanuota, būtų priimami tikslūs ir objektyvūs sprendimai, tausojami ištekliai, didinamas viešųjų įstaigų teikiamų paslaugų pasiekiamumas bei operatyvumas, tikslingai būtų išnaudojama ES parama. Šie tikslai remiasi principais, kurie yra skirti užtikrinti kokybišką aptarnavimą viešajame sektoriuje: standartai, informacija ir atvirumas, pasirinkimas ir konsultacijos, sąžiningumas ir naudingumas, lėšų ekonomija ir neteisingų veiksmų apskundimas, korupcijos mažinimas.

Viešojo sektoriaus modernizavimas ir reformavimas yra labai susijęs su finansiniu sektoriumi bei ekonomine padėtimi. Tinkamas ir tikslingas valstybės biudžeto sudarymas leidžia efektyviau sudaryti biudžetą. Nuo pat Lietuvos įstojimo į ES, šalies viešojo sektoriaus tobulinimas ir kokybė yra paremti technologijų plėtojimu. Integracijos į ES laikotarpiu šalyje skiriama daug dėmesio informacinių technologijų plėtojimui sektoriuje, nes optimizuoja ir greitina veiklą, sumažėja klaidų tikimybė, padidėja paslaugų pasiekiamumas.

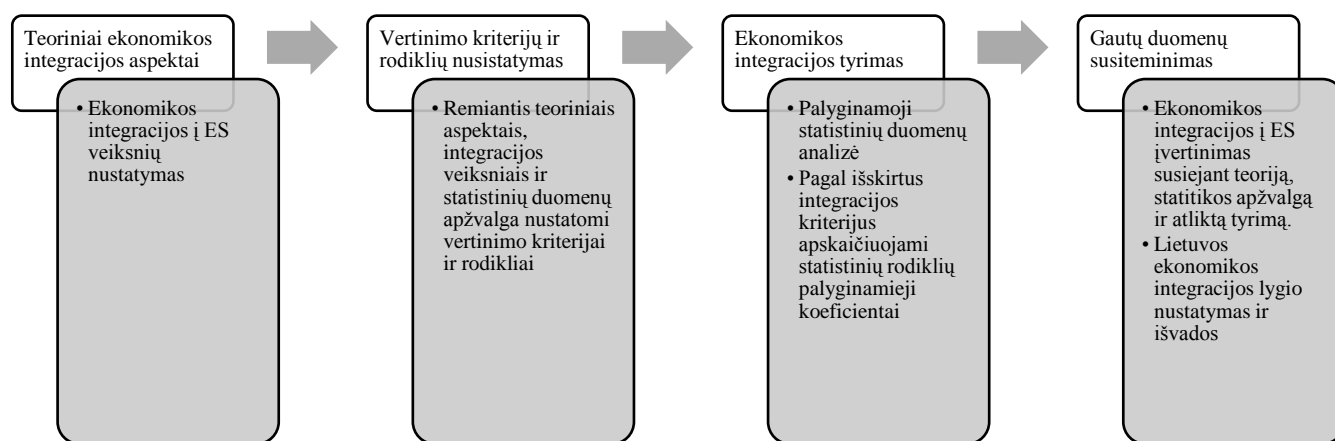
Nors Lietuva viešojo sektoriaus modernizuoja ir vykdo reformas jau ilgą laiką, bet nuolat besikeičiant ekonominei, socialinei situacijoms bei atsižvelgiant į ES institucijų rekomendacijas bei strategijas, šalies viešojo sektoriaus modernizavimas dar turi būti vykdomas ir toliau. Lietuva ir toliau turi stengtis sumažinti administracinę ir reguliavimo našta įmonėms ir piliečiams ir taip pagerinti verslo aplinką ir kaip prisitaikyti prie skaitmeninės ekonomikos poreikių, kai biudžeto surinkimas yra mažesnis nei jo sąnaudos. Tai ES institucijos šiuo metu siūlo daryti labiau prisitaikant prie skaitmeninės ekonomikos poreikių. Tiek Lietuva, tiek kitos ES šalys narės turi įgyvendinti teritorines reformas, kurios būtų susietos su lėšų taupymu racionalizuojant veiklos organizavimą bei užtikrinant sklandų sprendimų priėmimą, taip pat susieta su reformomis, kurios apibrėžia įvairių valdžios struktūrų kompetenciją. ES Reglamentavimo kokybės ir rezultatų programoje (REFIT) yra numatoma, kad ES šalys narės turi siekti supaprastinti viešąjį administravimą ir kuo daugiau paslaugų perkelti į elektroninę erdvę, veikla turi būti skaitmenizuojama. Su tai yra siejamas biurokratizmo mažinimas bei užtikrinama aukštesnė paslaugų kokybė, o tai sietina su palankesnėmis sąlygomis kurti verslą bei geresniu gyventojų aptarnavimu. Dėl supaprastėjusio verslo vystymo aplinkos, tai turėtų skatinti investicijas. Šalys narės turi spręsti problemas susijusias su teismo proceso trukme, nepakankamu informacinių ir ryšių technologijų naudojimu (2015 m. metinė augimo apžvalga [prieiga per internetą]).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje šiuo metu yra subalansuotas viešasis sektorius ir administravimas. Šalyje šiuo metu yra tiksliai apibrėžti viešojo administravimo principai ir veiklos prioritetai. Nors gilinant ekonominę integraciją į ES ir reaguojant į ES vykdomus pokyčius Lietuva ir toliau turi vykdyti nenutrūkstamą modernizavimo procesą siekdama užtikrinti viešojo administravimo kokybę, o ne kiekybę.

2. EKONOMINĖS INTEGRACIJOS ANALIZĖS METODOLOGIJA

Šioje darbo dalyje išnagrinėta metodologija, kuria remiantis bus atliekama praktinė (trečioji, tiriamoji) šio darbo dalis. Šiame skyriuje išvardinti parinkti geriausiai Lietuvos ekonomikos integraciją į ES galintys įvertinti statistiniai kriterijai ir rodikliai bei ekonomikos integracijos analizei pritaikyta šalies vystymosi įvertinimo metodika. Metodinė dalis suskirstyta į dvi pagrindines, kuriose apibūdinami išskiriami ir trumpai apibūdinami tyrimui naudojami statistiniai duomenys bei aprašoma šalies ekonomikos integracijos į ES vertinimo, apskaičiavimo ir gautų duomenų interpretavimo metodika.

Visa šalies ekonomikos integracijos analizė ir darbo praktinė dalis atlikta remiantis 8 paveikslo schema pagal, kurią atvaizduotas integracijos analizės veiksmų nustatymas, vertinimo kriterijų ir rodiklių pasirinkimas, tyrimo atlikimas

8 paveikslas. Ekonomikos integracijos analizavimo schema

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2.1. Ekonomikos integracijos statistinių rodiklių vertinimo metodika

Magistro baigiamojo darbo tyrimas pradedamas įvertinant Lietuvos ir ES statistinius duomenis, siekiant įvertinti su šalies ekonomikos integracijos veiksniais susijusių rodiklių kaitą, tendencijas. Tam bus pritaikyta (Vijeikis, Mačys, 2010):

- Palyginamoji statistinių duomenų analizė;
- Apribojimų teorija;
- Nacionaliniai ir ES tikslų siekiniai.

Remiantis teorinėje darbo dalyje išnagrinėtais esminiais šių dienų integracijos veiksniais, statistiniais duomenimis ir tikslais galima apibrėžti ir išskirti pagrindinius veiksmų rodiklius, kuriuos sujungus į bendrą sistemą galima nagrinėti, įvertinti ir išanalizuoti šalies ekonomikos vystymąsi ir ekonomikos integraciją į ES. Tyrimo statistiniai rodikliai parinkti pagal jų reikšmingumą,

informatyvumą bei galimybę šiuos duomenis gauti iš duomenų bazių. Siekiant tikslingiau išanalizuoti duomenis, jie suskirstyti į penkias grupes:

1. Pirmojoje grupėje pagal išskirtus tris integracijos veiksnius, kurie sietini su Lietuvos užsienio prekyba įvertintas šalies eksportas ir importas vidaus rinkoje ir su trečiosiomis šalimis. Lietuvos prekybą vidaus rinkoje svarbu įvertinti, nes tai parodo šalies integraciją į ES bendrąją rinką, kuri yra vienas iš esminių ekonomikos integracijos etapų, o prekyba su trečiosiomis šalimis parodo ar integracija į ES nesumažino prekybos tempų.
2. Antrosios grupės rodikliai sietini su darbo rinkos pokyčiais. Įvertinus užimtumo, jaunimo nedarbo ir emigracijos priežastis darbo teorinėje dalyje, darbo rinką geriausiai turėtų atspindėti bendras gyventojų užimtumo lygis, jaunimo nedarbo lygis, jaunimo įsidarbinimo lygis pagal specialybę, darbo atlygis, emigracija, imigracija, vidutinė nedarbo trukmė, pensinis amžius.
3. Trečiosios rodiklių grupės statistiniai duomenys yra skirti įvertinti šalies ekonominę integraciją per švietimą, technologijas ir inovacijas. Tai tiriamojoje darbo dalyje bus įvertinama analizuojant viešąsias išlaidas skirtas švietimui, įvertinant jaunų asmenų vidurinio išsilavinimo, 30–34 metų asmenų aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų, vaikų laikančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas rodiklius, valstybės išlaidas MTTP, TUI, interneto jungčių skaičių.
4. Ketvirtoji ekologijos ir aplinkosaugos statistinių rodiklių grupė įvertins energijos vartojimą iš atsinaujinančių šaltinių, galutinės energijos suvartojimą, išmetamą į aplinką šiltnamio dujų kiekį.
5. Penktoji kriterijų ir rodiklių grupė apima šalies verslo aplinkos skatinimą, skurdo ir socialinės atskirties mažinimą. Tai bus vertinama pasitelkiant statistinius rodiklius, kurie parodo verslo subjektų skaičių, jaunų verslininkų dalį, moterų ir vyrų verslininkų skaičių, mokesčių dalį nuo gaunamo šalies atlygio, e. valdžios priemonių prieinamumą ir naudojimą, pasitikėjimą valstybinėmis institucijomis.

Palyginamosios statistinių duomenų analizės būdu pritaikant grafinį duomenų atvaizdavimą bei lenteles įvertinama kaip keičiasi rodiklių duomenys laike ir kaip jie skiriasi tarp ES vidutinių duomenų bei kai kurių ES šalių narių. Atsižvelgiant į tai, kad ekonominės integracijos pagrindinis principas yra sumažinti ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių bus įvertinta kaip Lietuvos duomenys skiriasi nuo ES vidurkio bei kitų ES šalių narių. Jei Lietuvos rodiklis prastesnis už ES vidurkį, tai reikš prastesnę integracijos lygį, jei rodiklis geresnis – stipresnę integracijos lygį.

Pritaikant esminius **apribojimų teorijos** principus lyginamojoje analizėje bus įvertinta kaip vienoks ar kitoks rodiklių dydis bei jų kaitos tendencija veikia šalies ekonomiką bei ekonomikos integraciją. Apribojimų teorija apima problemų, klaidų sprendimą remiantis loginiu mąstymu. Loginio mąstymo procesu įvertinant kiek įmanoma daugiau galimų scenarijų ir tarpusavio poveikio veiksnių įvertinama esama ir būsima situacijos. Šis analizės metodas yra vienas iš optimaliausių padedančių greitai ir efektyviai atrasti problemų sprendimų būdus bei nustatyti esamą padėtį. Analizuojant šiuo

metodu informaciją yra išsiaiškinama kaip vienas veiksnys yra priklausomas nuo kito ir kokią reikšmę tai turi (Jundzilaitė, Vijeikis, 2011)).

Kadangi ES bei šalyje yra nuolat kuriamos įvairios strategijos bei iškeliami įvairūs **tiksiai**, kurie turėtų gerinti ES šalių narių ekonomikų situaciją bei ekonomikos integraciją, todėl vertinant palyginamosios analizės būdu duomenis bus atsižvelgta kaip Lietuvoje ir ES yra įgyvendinami Lisabonos, „Europa 2020“ strategijos nacionaliniai bei visos ES tikslai. Kuo tikslai yra geriau įgyvendinami, tuo skirtumai tarp šalių yra mažesni, o tai reiškia geresnę ekonomikos integraciją.

Atlikus palyginamą duomenų analizę, siekiant apskaičiuoti ir įvertinti tiksliau Lietuvos ekonomikos integracijos padėtį, darbo praktinėje dalyje nagrinėti statistiniai rodikliai bus suskirstyti į tris dalis (etapus). Visi šie penkiose grupėse suskirstyti statistiniai kriterijai ir rodikliai, suskirsčius juo į tris dalis (etapus), bus naudojami apskaičiuojant Lietuvos ir ES lyginamąjį koeficientą.

2.2. Šalies ekonomikos integracijos palyginamojo koeficiento apskaičiavimo ir koeficiento rezultatų įvertinimo metodika

Šalies ekonomikos integracijos įvertinimas ir analizės metodika susideda iš duomenų analizės, kuri paremta oficialiais statistiniais duomenimis ir analitiniais šaltiniais surinktais iš: Lietuvos statistikos departamento, Eurostat'o, Lietuvos Banko, ministerijų duomenų bazių, Europos Komisijos ir t.t. Palyginamojoje duomenų analizėje išskirti statistiniai duomenys, kriterijai ir rodikliai bus indeksuojami ir suskirstomi į tris dalis (etapus, grupes), kurie apims:

1. Bendrą Lietuvos ekonomikos padėtį;
2. Šalies prekybą, darbo rinką, išsilavinimą, technologijas ir inovacijas.
3. Gyvenimo kokybės gerinimą bei šalies perspektyvas technologijų ir inovacijų plėtojime.

Palyginamųjų koeficientų skaičiavime bus naudojami šie duomenys:

- Lietuvos (nacionalinis) rodiklis (A_n)
- Bendras ES rodiklio vidurkis (B_{EU})
- Koeficientas lyginant Lietuvą su ES vidurkiu (F)

Lietuvos duomenys ir ES duomenys turi būti išreikšiami realiaisiais skaičiais. ES vidutiniai skaičiai išreikšiami šia formule:

$$B_{EU} = \frac{\sum_{j=1}^n b_j}{n}; \quad (1)$$

Čia: B_{EU} – yra vidutinė visų ES valstybių rodiklio vertė;

b_j – visų ES šalių rodiklio vertė;

n – ES šalių valstybių skaičius.

Koeficientas F_{EU} turi santykinę vertę, kuri parodo, koku mastu nacionalinė (Lietuvos) indekso vertė atitinka bendrą ES lygį. Visa tai galima apskaičiuoti formule:

$$F = \frac{A_{ni}}{B_{EU i}} \times 100\%; \quad (2)$$

Čia: F – indekso i naudingumo koeficientas (%);

A_{ni} – indekso i nacionalinė vertė;

$B_{EU i}$ – i indekso vidutinė B_{EU} vertė.

Suskaičiavus visus koeficientus turi būti apskaičiuota vidutinė koeficientų vertė kiekvienoje iš penkių ekonomikos integracijos veiksnių grupių. Remiantis metodologija, jei vidutinė koeficiento vertė yra mažesnė 85 proc., tai šalis pagal toje grupėje esančiu integracijos veiksniais nėra pasiekusi pakankamo integracijos laipsnio, todėl šalis turėtų labiau susitelkti į šiuos veiksnius siejančius rodiklius ir juos gerinti. Remiantis tuo šalis turėtų labiau susitelkti į ES pateikiamų rekomendacijų įgyvendinimą, turėtų gerinti ar sukurti įvairias nacionalines tų veiksnių gerinimo strategijas ar planus.

Jei koeficientų vidurkis svyruoja apie 85 – 125 proc., tada pagal vertinamus tos atitinkamos grupės integracijos veiksniais šalis integruojasi gerai, nes yra pasirinkta tinkama integracijos strategija, yra teisingai sudėlioti prioritetai. Nors jei grupės veiksniai ir yra tarp nurodytų dydžių, bet ekonominę integraciją ir ją lemiančius veiksniais reiktų stiprinti.

Vidutiniam grupės koeficientui esant aukščiau nei 125 proc., tai reiškia, kad šalies ekonominė integracija susijusi su atitinkamais grupės veiksniais yra labai sėkminga. Šalies pasirinkta ekonomikos integracijos strategija yra parinkta ir įgyvendinama sėkmingai ir korekcijos turėtų būti minimalios (Bogdanova, 2011).

Apskaičiavus visus koeficientus darbo praktinėje dalyje įvertinama ir atrenkama, kurie rodikliai atitinka ir kurie neatitinka numatytų svyravimo ribų. Susiejant tyrimo metu gautus duomenis su darbo teorinėje dalyje išdėstytais esminiais integracijos veiksnių teoriniais aspektais ir atlikta statistinių duomenų apžvalga įvertinama, kodėl pagal kai kuriuos integracijos veiksniais šalis integruojasi geriau, o pagal kitus blogiau. Įvertinus tai tyrimo pabaigoje galima daryti išvadą, jei bent 50 proc. ar daugiau vertinimo kriterijų ir rodiklių koeficientai mažesni nei 85 proc., tai šalies ekonomika prastai integruojasi į ES erdvę, jei nuo 50 proc. iki 85 proc. visų rodiklių koeficientai yra tarp 85 – 125 proc., tai šalies ekonomika gerai integruojasi, jei daugiau kaip 85 proc. visų rodiklių koeficientai per 125 proc., tai galima vertinti, kad šalies ekonominė integracija yra labai sėkminga.

3. LIETUVOS EKONOMIKOS INTEGRACIJOS Į BENDRĄ ES ERDVĘ ANALIZĖ

Šioje darbo dalyje bus atliekamas empirinių duomenų tyrimas pagal pirmojoje (teorinėje) darbo dalyje išanalizuotus šalies ekonominę integraciją lemiančius veiksnius, statistinius duomenis bei darbo metodologinėje dalyje aprašytą ekonomikos integracijos vertinimo metodiką. Pagrindinis nagrinėjamas laikotarpis apima 2002 – 2014 metus, siekiant tinkamai įvertinti duomenų pokyčius prieš Lietuvai tampant ES nare. Kai kurie duomenys analizuojami kitų laikotarpių atsižvelgiant į ekonomikos situaciją bei duomenų reikšmingumą.

3.1. Palyginamoji šalies ekonomikos rodiklių analizė

Lietuvos užsienio prekyba. Lietuvos ekonomikos integracija visų pirma yra sietina su šalies prekybinių santykių gerėjimu ir prekybos apimčių didėjimu tarp Europos Sąjungos šalių. Todėl integracijos įvertinimui 2 lentelėje yra pateikti Lietuvos užsienio prekybos duomenys nuo 2004 iki 2014 metų.

2 lentelė. Lietuvos ir ES eksportas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvos eksportas iš viso (to meto kainomis) (mln. eur)	7477,75	9490,05	11262,84	12509,38	16077,09	11796,80	15650,73	20150,85	23047,36	24544,60	24361,33
Lietuvos eksporto indeksas, palyginti praėjusiu laikotarpiu	106,6	107,7	107,4	111,1	102,6	85,2	101,6	106	103,8	103,5	103
Lietuvos eksportas praėjusių metų kainomis (mln. eur)	6564,53	8053,53	10192,32	12513,02	12834,62	13697,68	11985,55	16589,77	20916,58	23854,02	25280,94
Lietuvos eksporto grandininė apimtis (mln. eur)	8811,56	9490,05	10192,32	11323,66	11618,08	9898,60	10056,98	10660,40	11065,50	11452,79	11796,37
Lietuvos eksporto grandininės apimties indeksas, palyginti su 2005 metais, %	92,85	100,00	107,40	119,32	122,42	104,31	105,97	112,33	116,60	120,68	124,30
ES eksportas iš viso (to meto kainomis) (mlrd. eur)	27508,29	28511,17	30125,92	30329,49	31159,34	27005,16	30562,96	33213,87	33691,32	33813,93	33274,43
ES bendro eksporto grandininė apimtis (mlrd. eur)	27952,13	28511,17	29480,55	30394,45	30546,42	29202,38	29815,63	30322,49	30170,88	30231,22	30654,46
ES eksporto grandininės apimties indeksas, palyginti su 2005 metais, %	87,14	100,00	103,40	106,61	107,14	102,42	104,58	106,35	105,82	106,03	107,52

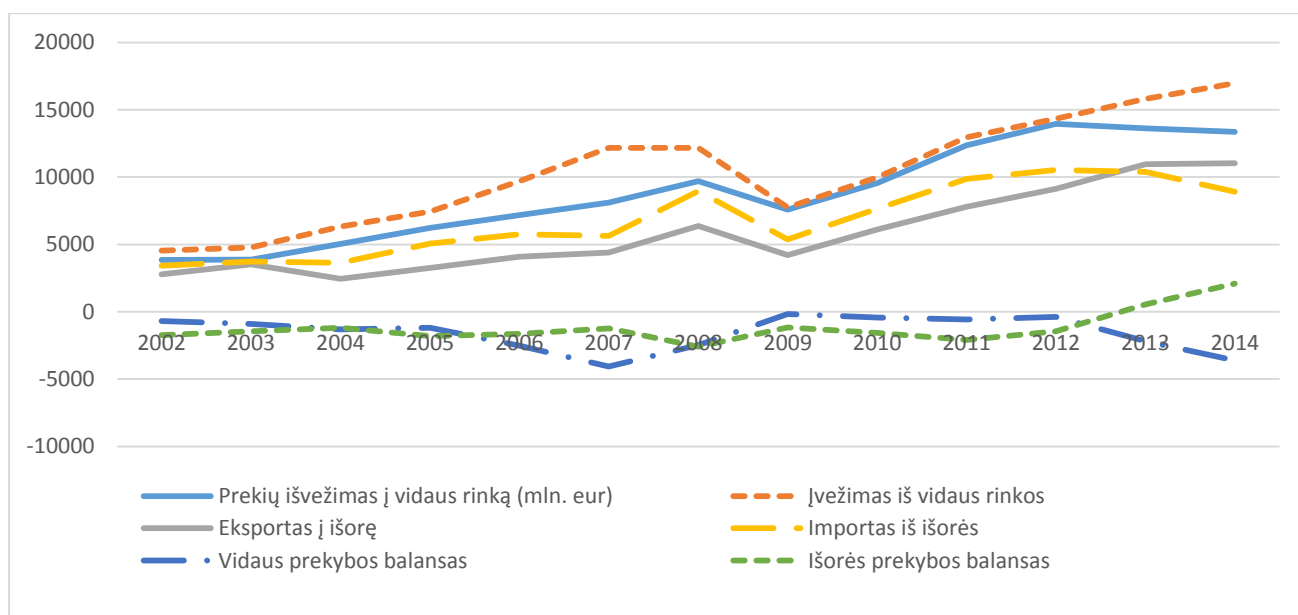
Šaltinis: Eurostat, Lietuvos statistikos departamentas

Lietuvos tarptautinės prekybos apimčių įvertinimui remiantis Eurostat ir Lietuvos statistikos departamento duomenų bazėse pateikiama informacija buvo apskaičiuota Lietuvos eksporto ir importo grandininė apimtis, kuri leidžia įvertinti tikrąjį eksporto ir importo šalyje pokytį ir tendencijas atmetus infliacijos įtaką. Grandininės apimtys duomenys yra palyginti su 2005 metų duomenimis, nes šaliai įstojus į ES pasikeitė ir įvairi duomenų skaičiavimo metodika, todėl siekiant išvengti duomenų iškraipymo pasirinktas šis laikotarpis. Žvelgiant į 2 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad eksportas per beveik dešimt metų (2005-2014) nuo įstojimo į ES Lietuvoje padidėjo apie 14871,28 mln. Eur.

Šiam tarptautinės prekybos rodiklių kilimui nežymiai pakenkė 2008 – 2009 metais pasaulyje ir Lietuvoje vyravusi finansų krizė.

Pagal surinktus tarptautinės prekybos duomenis Lietuvos eksportas per 2005–2014 metus didėjo augo net 2,6 karto, t.y. apie 256 %. Remiantis to meto kainų duomenimis augimas yra iš tiesų labai didelis. Žvelgiant į duomenis matomas aiškus ir didelis eksporto augimas, o dėl to galima teigti, kad panašios tendencijos turėtų išlikti ir ateityje. Didėjantis eksportas yra laikomas vienu iš svarbiausių ekonomikos augimo rodiklių. Didėjanti užsienio prekyba turi lemti geresnę ekonomikos integraciją, nes šis didėjimas turėtų būti siejamas su geresne šalies rinkos integracija į bendrąją rinką.

Šalies statistiniuose duomenyse pateikta tarptautinės prekybos informacija to meto kainomis yra nelabai geras vertinimo rodiklis. Pašalinus infliacijos daromą poveikį kainoms tarptautinės prekybos apimtys pasikeičia labai žymiai. Remiantis apskaičiuotais eksporto grandininės apimties sumomis, Lietuvos eksportas per 2005–2014 metus didėjo tik apie 124 proc. Įvertinant šiuos duomenis galima teigti, kad kainos rinkoje didėjo sparčiau nei keitėsi Lietuvos prekybos apimtys. Nors lyginant visos ES eksporto duomenis pašalinus infliacijos poveikį kainoms galima pastebėti, kad tame pačiame laikotarpyje ES eksporto augimas tebuvo vos 107,5 proc. Tai įvertinant tampa aišku, kad Lietuvos eksporto tempai didėja sparčiau nei bendras ES rodiklis. Įvertinus infliacijos daromą įtaką užsienio prekybai galima teigti, kad infliacija per 2005-2014 laikotarpį sudarė apie pusę viso augimo, todėl jos anuliavimas parodė tikrąjį augimą. Taip pat galima akcentuoti ir tai, kad Lietuvos eksporto augimas vystėsi labai sparčiai nuo įstojimo į ES iki 2008 metų finansų krizės. Šis augimas buvo daug didesnis nei bendras ES eksportas, o po krizės augimo tempai nors ir sulėtėję liko taip pat didesni. Tai leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos įstojimas į ES ir ekonomikos integracija daro teigiamą poveikį šalies vienam iš svarbiausių rodiklių – eksportui.

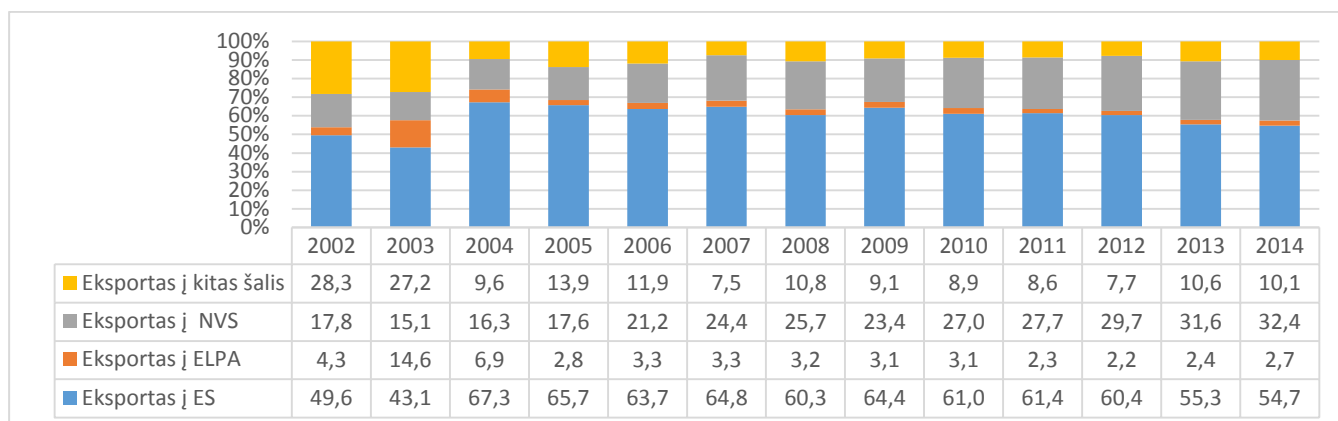

9 paveikslas. Lietuvos prekių įvežimas ir išvežimas vidaus rinkoje, eksportas ir importas išorės rinkoje (mln. Eur)

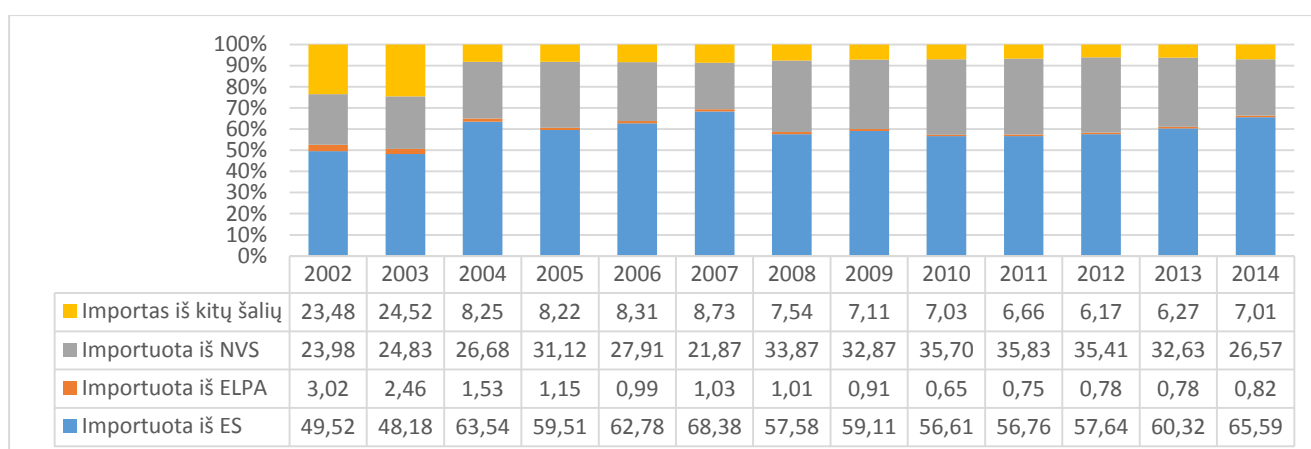
Šaltinis: Eurostat

Žvelgiant į 9 paveikslo grafiką matyti, kad Lietuvos importas beveik visu 2002–2014 metų laikotarpiu buvo gerokai didesnis nei eksportas. 2002–2014 metų laikotarpis paimtas siekiant geriau išanalizuoti ir palyginti informaciją prieš Lietuvai tampa visateise ES šalimi nare ir tapus ja. Didžiausias užsienio prekybos apimčių didėjimas pastebimas nuo 2004 metų, kai Lietuva įstojo į ES, bet prekybos balansas kito nežymiai. Nors matyti, kad užsienio prekybos deficitas po krizės šiek tiek sumažėjo, bet vis vien išliko. Tai ir yra didžiausia Lietuvos užsienio prekybos problema, nes prekybos balansui būnant neigiamoje pozicijoje, tai lemia šalies finansinių problemų atsiradimą. Taip yra, nes daugiau finansinių lėšų išplaukia iš šalies nei joje pasilieka, todėl tiek pati šalis, tiek įvairūs subjektai siekdami išlaikyti vartojimą panašiam lygį yra priversti skolinti. Nors vidaus rinka dėl ekonomikos integracijos tapo lengviau pasiekiamą, sumažėjo įvairių apribojimų skaičius, bet vidaus prekybos deficitas nuo 2012 metų gerokai padidėjo. Tai parodo, kad šalies verslo subjektai nesugeba tinkamai išnaudoti bendrosios rinkos privalumų. Nuo 2012 metų bendrą prekybos deficitą šiek tiek mažina Lietuvos padidėjęs eksportas į ne ES šalis bei iš ten į šalį sumažėjusios importo apimtys.

Įstojimas į ES 2004 metais koregavo Lietuvos prekybinius santykius, priimtų ir tarptautinėje prekyboje pritaikytų naujų prekybos apribojimų priemonių ir reikalavimų: bendra muitų tvarka trečiosioms šalims, kvotos, protekcinės priemonės. Tai pakoregavo prekybinius santykius su vidaus rinkos partnerėmis ir trečiųjų šalių prekybos partnerėmis šalimis.

10 paveikslas. Lietuvos eksporto kryptys (% nuo viso eksporto)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

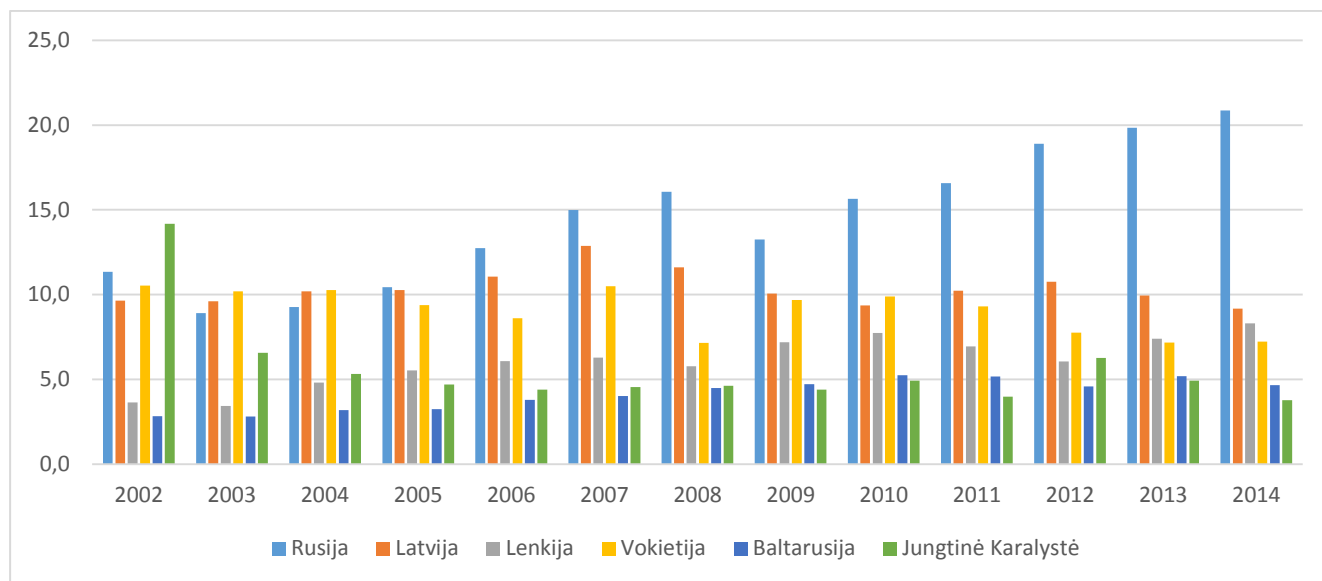
11 pav. Lietuvos importo kryptys (% nuo viso importo)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Pagal aukščiau pateiktus grafikus (žr. 10 ir 11 pav.) aiškiai matyti, kad nuo 2004 metų Lietuvos prekybos apimtys gerokai paaugo. Lietuvos eksporto augimas į ES šalis leidžia teigti, kad šalies verslo subjektai gali gana sėkmingai konkuruoti vidaus rinkoje. Dėl panaikintų prekybos apribojimų naujai į ES įstojušioms šalims ir juose esantiems verslo atstovams atsivėrė didžiulės galimybės savo produkciją siūlyti ir parduoti beveik 500 mln. gyventojų turinčioje Europoje. Verslas atsivėrusiomis galimybėmis pasinaudojo, o eksporto augimas per paskutinius 10 metų yra nuolatos augantis. Taip pat apibendrinus surinktus duomenis galima teigti, kad užsienio prekybos rodiklių tendencingas augimas yra sietinas ne tik su įstojimu į ES. Kadangi užsienio prekybos tempai yra augantys, o rodikliai nuolatos gerėjantys, todėl galima daryti išvadą, kad šis augimas taip pat susijęs ir su ekonominės integracijos į ES metu atsirandančiu bei didėjančiu konkurencingumu, naujų technologijų taikymu, gamybos bei kitais veiksniais.

Analizuojant Lietuvos užsienio prekybą verta įvertinti ir pokyčius tarp pagrindinių Lietuvos eksporto bei importo partnerių. Svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2002 metais buvo Jungtinė Karalystė (14,2 proc. viso tų metų šalies eksporto), Rusija (11,3 proc.), Vokietija (10,5 proc.), Latvija (9,6 proc.), Danija (5,3 proc.),

Švedija (4,4 proc.), o 2014 metais pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės buvo Rusija (20,9 proc.), Latvija (9,2 proc.), Lenkija (8,3 proc.), Vokietija (7,2 proc.), Baltarusija (4,7 proc.), Nyderlandai (4,5 proc.). Lietuvos eksporto partnerių pokyčiai parodyti 12 paveiksle.

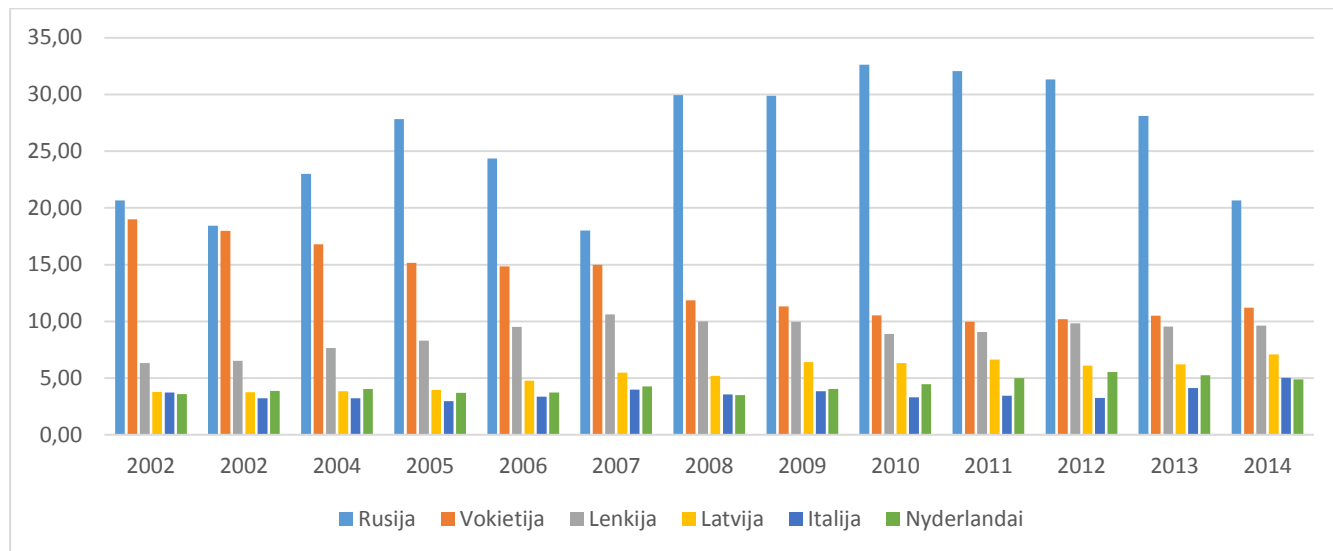
12 paveikslas. Lietuvos eksporto partnerės šalys (% nuo viso importo)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Kaip matyti daugiau kaip per 10 metų gerokai išaugo Lietuvos eksportas į Rusiją, nuo 11,3 proc. iki 20,9 proc. nuo bendro šalies eksporto. Pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės daugiau kaip per 10 metų keitėsi nežymiai, kito šiek tiek tik eksporto mastai, iš vienu šalių labiau pradėta eksportuoti į kitas šalis. Nuo 2002 metų gerokai sumažėjo eksportas į Jungtinę Karalystę (nuo 14,2 proc. viso eksporto iki 3,8 proc. 2014 metais). Prieš stojant į ES Jungtinė Karalystė buvo viena iš pačių didžiausių Lietuvos eksporto partnerių. Nors Lietuvos eksportas į šią šalį ir sumažėjo, o tam daugiausia įtaką darė gerokai sumažėjęs naftos produktų eksportas, bet Lietuva įstojusi į ES atrado naujas prekybos partneres ir sustiprino ryšius su jau buvusiomis partnerėmis. Nuo Lietuvos įstojimo į ES padidėjo eksporto srautai į Lenkiją, Prancūziją, Estiją, Nyderlandus ir kitas šalis. Lietuvos tarptautinės prekybos santykiai su Latvija per visą nagrinėjamą laikotarpį mažai keitėsi, Lietuvos eksportas į šią šalį kiekvienais metais sudarė apie 10 proc. nuo bendro eksporto. Panaši situacija pastebima ir su Vokietija. Šias Lietuvos eksporto kryptis mažai koreguojasi, kadangi tarp šalių yra nusistovėjusi tradicinė prekybos partnerystė.

Svarbiausios Lietuvos importo partnerės jau daugiau kaip 10 metų yra Rusija, Vokietija, Lenkija, Latvija. Rusija visu nagrinėjamu laikotarpiu išliko pagrindine Lietuvos importo partnere, o įstojimas į ES bei Lietuvos prisijungimas prie muitų sąjungos ir bendrosios rinkos šiuos santykius pakoregavo tik trumpuoju laikotarpiu, o ilguoju importas iš Rusijos į Lietuvą vidutiniškai kiekvienais metais siekia apie 20 proc. nuo bendro importo (žr. 13 paveikslą). Pagrindinės ES šalių importuotojos į Lietuvą visu nagrinėjamu laikotarpiu išliko beveik tos pačios tik beveik dvigubai sumažėjo importas iš Vokietijos. Trečioje vietoje esanti Lenkija iki stojimo į ES sudarė apie 6 proc. (2002 metais) bendro importo, o po

įstojimo importas gerokai pakilo ir 2014 metais pasiekė apie 10 proc. Panaši situacija kaip ir su Lenkija yra ir Latvija, kadangi prieš stojant į ES importas iš šios sudarė apie 3,8 proc. (2002 m.), o įstojus padidėjo beveik dvigubai iki 7,1 proc. (2014 m.). Iki stojant į ES kitos dvi pagrindinės Lietuvos importo partnerės buvo Švedija, Suomija ir Danija, bet įstojus į ES jų vietas užėmė kitos ES šalys, t.y. Italija, Nyderlandai bei Jungtinė Karalystė.

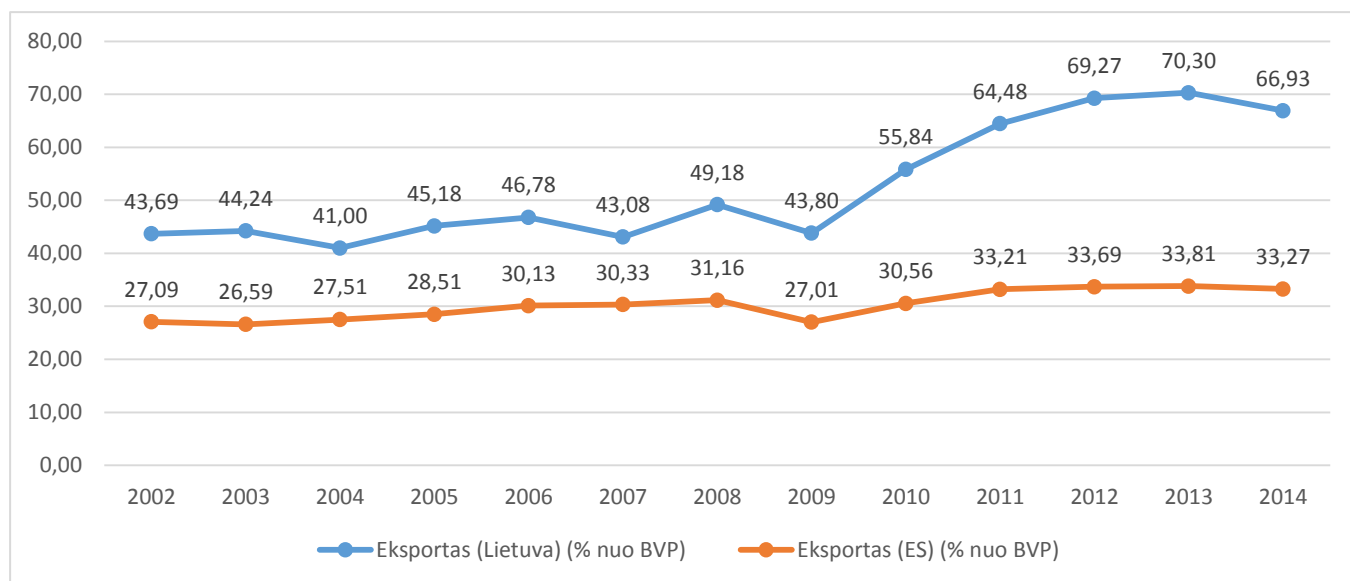
13 paveikslas. Svarbiausios Lietuvos importo partnerės šalys (% nuo viso importo)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Vertinant tai, kaip įstojimas pakeitė prekybą vidaus rinkoje, tarp ES šalių narių, išnagrinėjus duomenis galima teigti, kad prekybiniai santykiai su šiomis šalimis nuo pat įstojimo į ES yra didėjantys. Pagrindinės Lietuvos eksporto ir importo partnerės iš esmės nepasikeitė, todėl, kad dar prieš Lietuvai tampa viena iš ES šalių narių jau buvo sudarytos užsienio prekybos sutartys su užsienio šalimis, kurių sutarčių pagrindas buvo paremtas ES bei PPO sutartimis. Lietuvai įstojus į ES ir pilnai prisijungus prie bendrosios rinkos bei muitų sąjungos prekybos sutarčių pagrindinės sąlygos iš esmės liko nepakitusios. Nuo Lietuvos įstojimo 2004 metais į ES, metinis užsienio prekybos apimčių augimo tempas padvigubėjo. Įvertinus visus nagrinėtus duomenis, verta pažymėti, kad įstojimas į ES nepaveikė pagrindinių eksportuotojų ir importuotojų, bet tai paįvairino ir padidino ES šalių, turinčių prekybos santykius, su Lietuva skaičių.

Įvertinant Lietuvos užsienio prekybos krypties pokyčius, kurie susiję su Lietuvos ekonomikos integracija į ES verta akcentuoti prekybą su NVS šalimis, o tiksliau su Rusija. Dėl istorinių priežasčių Rusija ilgai laiką yra viena pagrindinių importo ir ypač eksporto partnerių. Kadangi tiek Lietuva, tiek visa ES yra labai glaudžiai susijusi su Rusija prekybiniais santykiais, todėl tai yra gana gerai reglamentuota. Rusija ES šalis nemaža dalimi aprūpina gamtinėmis dujomis, o Lietuva iki 2014 metų pabaigos buvo beveik visiškai priklausoma nuo gamtinių dujų importo iš Rusijos. Nemažėjantys eksporto tempai į Rusiją gerina šalies ūkio rodiklius, o mažėjantis importas taip pat ne ką mažiau prisideda prie ūkio augimo.

Šalies atvirumą arba šalies priklausomybę nuo kitų šalių ar rinkų gerai atspindi šalies eksporto ir BVP santykis. Dažniausiai BVP skaičiavimui yra pasitelkiama ši formulė: $BVP = \text{vartojimas} + \text{investicijos} + \text{valstybės išlaidos} + (\text{eksportas} - \text{importas})$. Remiantis tuo tai parodo kiek šalies BVP yra priklausomas nuo eksporto masto.

14 paveikslas. Lietuvos ir ES eksporto santykio kitimas, proc. lyginant su BVP

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis aukščiau pateiktu grafiku (14 pav.) matyti, kad šalies ūkis yra labai priklausomas nuo tarptautinės prekybos, o ypač nuo eksporto. Iki finansų krizės eksportas sudarė iki pusės viso šalies BVP, o atsigauant ekonomikai Lyginant bendrą ES eksporto ir BVP santykį matyti, kad eksportas visoje ES sudaro tik apie trečdaliį viso BVP. Šis priklausomybių skirtumas aiškiai parodo Lietuvos ūkio pažeidžiamumą, nes Lietuva yra labai priklausoma nuo prekybos su užsienio šalimis. Taip yra nes Lietuvoje yra per mažas vidinis vartojimas dėl mažo gyventojų skaičiaus ir jų perkamosios galios. Lietuva siekdama mažinti ūkio pažeidžiamumo riziką turėtų mažinti priklausomybę nuo eksporto ir didinti vidinį vartojimą, didinti vidinę gamybą ir paklausą, o tai turėtų lemti mažesnę prekių importą, o tai tikėtina turėtų mažinti šalies ūkio priklausomybę nuo eksporto ir su tuo susijusią riziką.

Tarptautinė prekyba tokiai mažai šaliai kaip Lietuva yra labai svarbi. Šalies ekonomikai integruojantis į didžiulę ES bendrąją rinką, kurioje gyvena apie 500 mln. gyventojų, tarptautinė prekyba tampa labai svarbiu šalies ūkio augimo veiksmu. Lietuva integruodamasi į ES priėmė ir pradėjo taikyti bendras ES taikomas prekybos normas, įgyvendino vieną iš pagrindinių integracijos etapų, t.y. integracija į bendrąją rinką. Nuo pat pirmųjų įstojimo į ES metų Lietuvos užsienio prekyba smarkiai šoktelėjo į viršų, o augimo tempai iki šiol lenkia ES šalių vidutinius duomenis. Ypač išaugo tarptautinės prekybos mastai vidinėje rinkoje (tarp ES šalių). Nors po įstojimo iš pradžių dėl pasikeitusių prekybos sąlygų su trečiosiomis šalimis prekyba su šiomis šalimis šiek tiek ir krito, bet ilgainiui ji atsistatė ir yra tendencingai auganti. Dėl šios priežasties galima teigti, kad prekybos kryptys ir mastai su trečiomis šalimis beveik nepasikeitė, o tai tik parodo, kad ekonomikos integracija

tarptautiniai prekybai neturėjo neigiamo poveikio. Tai tik dar patvirtina gerokai išaugusi prekyba su ES šalimis.

Šalies darbo rinka. Šalies ekonomikos būklę gerai atspindi darbo rinkos pokyčiai ir migracijos tempai. Nors Lietuvos konkurencinis pranašumas kitų šalių atžvilgiu yra pigi darbo jėga, bet gyventojai siekdami geresnių gyvenimo ir darbo sąlygų dažnai emigruoja iš šalies. Dėl šios priežasties neigiamai yra veikiama Lietuvos demografinė padėtis bei vidinis šalies vartojimas. Nors dėl ekonomikos integracijos į ES ir dėl to mažinamo šalių skirtumo darbo jėgos užmokestis šalyje kyla, kas keičia migracijos mastą ir tempą, be to, tai veikia ir šalies prekybą, nes dėl padidėjusių kaštų darbo jėgai šalis iš dalies praranda savo konkurencinį pranašumą.

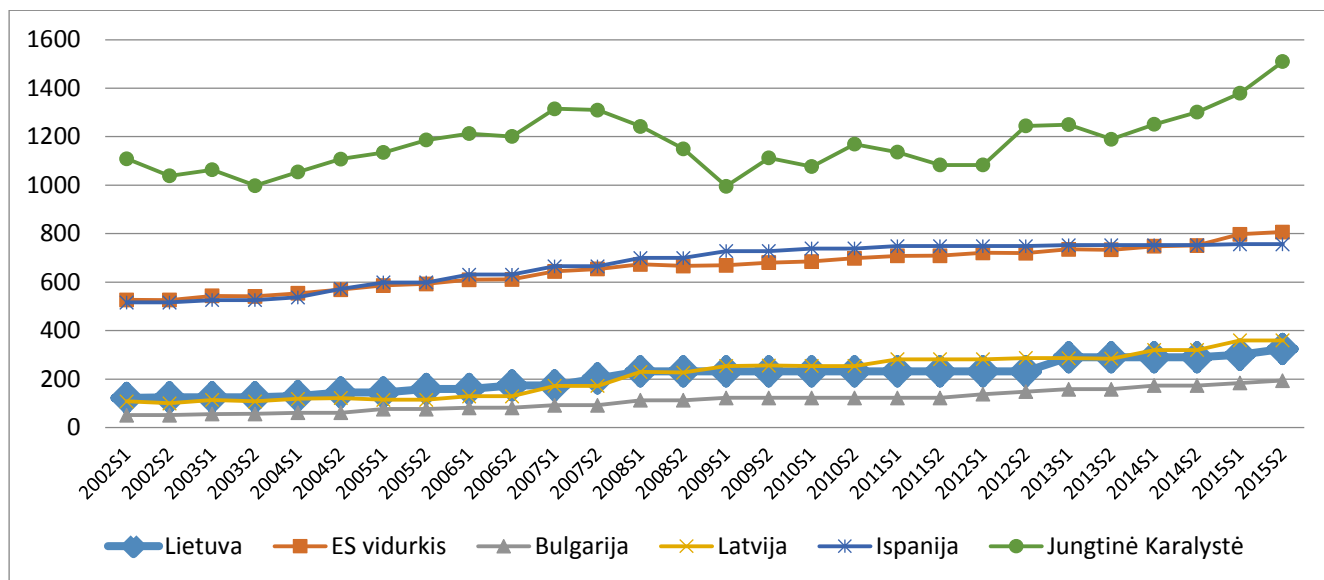
Lietuvos tiek vidutinis, tiek minimalus mėnesinis darbo užmokestis yra vienas žemiausių visoje ES. Šalis iš 28 ES narių 2013 metais pagal darbo užmokesčio dydį buvo 26 vietoje (žr. 1 priedas). 2013 metais Lietuvos vidutinis mėnesinis darbo užmokestis buvo apie 3 kartus mažesnis nei ES vidurkis (žr. 3 lentelė). Tai rodo didelį Lietuvos darbo rinkos atsilikimą nuo ES šalių ir tai mažina ekonomikos integraciją, nes šalies gyventojai yra finansiškai silpnesni, nei dauguma ES piliečių.

3 lentelė. Vidutinis darbo užmokestis (Eur.)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuva	211	227,8	242	265,5	316,5	391,5	478,1	464	449,6	461,8	478,3	501,1	527,2
ES vidurkis	1521,44	1524,10	1578,76	1772,14	1792,21	1839,72	1795,65	1730,33	1754,24	1787,83	1862,12	1892,39	n.d.
Latvija	209,41	208,09	224,35	250,82	307,88	398,38	489,63	494,88	473,72	492,51	520,38	540,59	n.d.
Lenkija	395,88	361,50	357,44	413,76	446,35	513,60	599,59	507,83	569,16	587,90	584,05	619,14	634,49
Vokietija	1739,31	1755,60	1832,71	1863,59	1875,40	1940,05	2001,28	2007,52	2114,51	2174,00	2223,50	2256,26	2315,20
Jungtinė Karalystė	2645,45	2472,62	2633,53	2704,15	2807,96	2952,21	2599,71	2334,99	2485,76	2465,44	2768,03	2648,54	2810,26

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal Eurostat duomenis

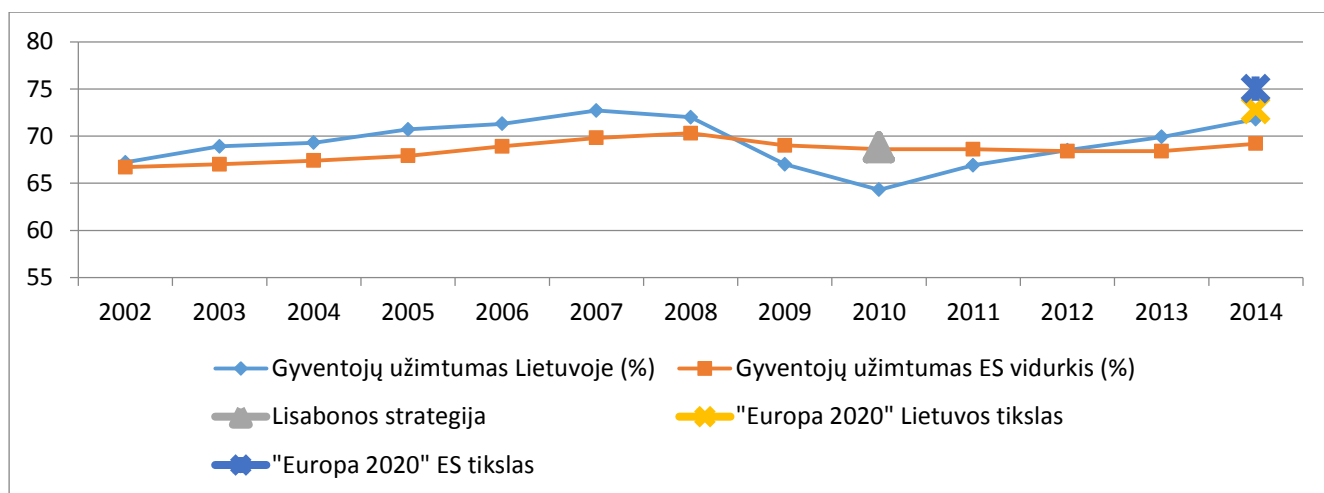
Pagal minimalų darbo užmokestį 2015 metais Lietuva taip pat užima 3 vietą nuo galo lyginant visas ES šalis nares. Mažesnis minimalus darbo užmokestis yra tik Bulgarijoje (194,29 Eur) ir Rumunijoje (234,77 Eur). Už ES vidurkį Lietuvos minimalus darbo atlygis yra mažesnis apie 2,5 karto (žr. 15 pav.). Duomenys 15 paveikslo grafike pateikti pusmetiniai atsižvelgiant į tai, kad daugelyje ES valstybių minimalus darbo užmokesčio dydis yra koreguojamas kiekvieną pusmetį bei atsižvelgiant į tai, kad Lietuva į ES įstojo nuo 2004 metų vidurio. Lietuvoje 2004 metų pirmą pusmetį minimalus darbo užmokestis buvo 130,34 Eur, o antrą pusmetį jis buvo padidintas iki 144,81 Eur, 2015 metais pirmą pusmetį minimali alga buvo 300 Eur, o antrame pusmetyje padidinta iki 325 Eur. Nuo 2004 m. I pusm. iki 2015 m. II pusm. minimali alga Lietuvoje kilo 194,66 Eur, arba 2,5 karto, kai tuo pačiu laikotarpiu ES minimalios algos vidurkis atitinkamai buvo 553,55 Eur ir 806,68 Eur (kilo apie 1,5 karto), o tai rodo, kad minimali alga Lietuvoje kilo greičiau nei bendras ES vidurkis. Toks kilimas yra teigiamas, bet atotrūkis vis vien išlieka didelis.

15 paveikslas. Minimalaus darbo užmokesčio kaita (Eur.)

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal Eurostat duomenis

Didelis minimalaus atlygio iš dalies rodo šalyje vyraujančią ekonomikos padėtį bei padėtį darbo rinkoje. Beje, viena iš pagrindinių priežasčių kodėl Lietuvos gyventojai taip sparčiai pradėjo emigruoti į įvairias ES šalis, o ypač į Jungtinę Karalystę yra būtent darbo užmokesčio skirtumai. JK ir Lietuvos minimalaus darbo užmokesčio skirtumas yra apie 4,6 karto. Lietuva kiek geresnius rezultatus rodo darbuotojų užimtumo rodikliuose (žr. 16 pav.).

16 paveikslas. Gyventojų užimtumas ir tikslai (proc.)

Šaltinis: sudaryta autoriaus, pagal Eurostat duomenis

Analizuojant Lietuvos ir ES užimtumo rodiklius (žr. 16 pav.) matyti, kad nuo pat Lietuvos įstojimo į ES Lietuvos užimtumo rodikliai yra šiek tiek geresni, nei bendras ES vidurkis. Šią rodiklių tendenciją smarkiai pakoregavo finansų krizė, nes tuo metu verslo subjektai stengdamiesi mažinti kaštus ir efektyvindami savo veiklą atleido nemažai žmonių, nemažai įmonių nutraukė veiklą. Dėl šios priežasties Lietuva 2010 metais neįgyvendino Lisabonos strategijoje numatyto užimtumo tikslo 2010 metams. Pagal šį tikslą šalyje užimtumas turėjo būti 68,8 proc., bet 2010 metais Lietuvoje siekė 64,3 proc., o ES vidutinis užimtumas buvo 68,6 proc. Pasibaigus finansinei krizei užimtumo lygis Lietuvoje

vėl tapo aukštesnis nei ES vidutiniai duomenys. Pagal „Europa 2020“ strategiją iki 2020 metų Lietuvoje užimtumas turėtų būti ne mažesnis nei 72,8 proc., o ES vidurkis turėtų būti ne mažesnis nei 75 proc. Įvertinant duomenis matyti, kad 2014 metais Lietuvoje užimtumas siekė 71,8 proc. ir buvo artimas strategijos tikslui, be to, atsižvelgiant į tai, kad užimtumas tendencingai Lietuvoje kyla iki 2020 metų šalis turėtų pasiekti nacionalinį tikslą. ES sąjungos užimtumo vidurkis 2014 metais buvo apie 2,6 proc. punkto mažesnis nei Lietuvos, t.y. apie 69,2 proc. Įvertinant tai bei tai kaip Lietuva siekia „Europa 2020“ tikslų galima teigti, kad šalies darbo jėgos užimtumas yra gana aukštas, o ekonomikos integracija tai tik dar labiau padidino.

Šalys narės, tarp jų ir Lietuva, didindamos užimtumą turi panaikinti kliūtis darbo vietų kūrimui aktyviau vykdyti reformas, kuriomis būtų siekiama sumažinti darbo mokesčius. Valstybės turėtų mažinti darbo rinkos segmentaciją, kad dėl to lengviau būtų pašalinamos kliūtys leistų darbo neturintiems, nepakankamai užimtiems arba pagal laikiną darbo sutartį dirbantiems asmenims ir pagerinti profesines perspektyvas.

2015 metų metinėje ES augimo apžvalgoje yra išsakoma ir daugumos autorių minima pagrindinė problema, pagal kurią norint pasiekti aukštą užimtumo lygį reikia, kad realus darbo užmokestis atitiktų našumo pokyčius, be kita ko, sektorių ir įmonių lygmeniu (2015 m. metinė augimo apžvalga, 2014). Remiantis Europos Tarybos rekomendacijomis Lietuvai dėl užimtumo didinimo, rekomendacijos jau keletą metų (nuo 2013 metų) pateikiamos gana panašios. Remiantis 2015 metams skirta užimtumo rekomendacija Lietuvai siūloma tikslingiau taikyti darbo rinkos priemones žemos kvalifikacijos ir ilgalaikiams bedarbiams. Socialinių pašalpų teikimas turėtų būti susietas su darbo rinkos aktyvumo skatinimu. Taip atkreipiamas dėmesys į tai, kad valstybė švietimo sistemą turi pritaikyti prie besikeičiančių darbo rinkos poreikių (Lietuva: 2015 m. Nacionalinė reformų darbotvarkė, 2014).

Lietuvoje nedarbo lygis taip nėra labai išsiskiriantis nuo ES vidurkio. Nuo Lietuvos įstojimo į ES iki 2008 metų finansinės krizės pradžios šalies nedarbo lygis buvo net mažesnis nei ES. Krizės laikotarpiu asmenims praradus vietas, nedarbo duomenys šalyje smarkiai, apie 2–3 kartus, šoktelėjo. Visa tai didino padidino šalies atskirtį nuo ES, bet 2014 metais nedarbo lygis yra beveik pasiekęs ES vidurkį (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Nedarbo lygis Lietuvoje ir ES (proc.)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvos nedarbo lygis	13,8	12,4	10,9	8,3	5,8	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7
ES vidutinis nedarbo lygis	9	9,2	9,3	9	8,2	7,2	7	9	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2
Jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje (iki 25m.)	23	24,8	21,8	15,8	10	8,4	13,3	29,6	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3
Jaunimo nedarbo lygis ES (iki 25 m.)	19,7	18,7	19,2	19	17,7	15,9	15,9	20,3	21,4	21,7	23,3	23,7	22,2

Šaltinis: Eurostat, Lietuvos statistikos departamentas

Viena iš didžiausių problemų ES yra laikomas jaunimo nedarbas. Šiai problemai jau daugelį metų yra skiriama daug dėmesio, kadangi jauniems asmenims neturintiems santaupų vos baigus mokslus yra labai sunku išgyventi ir išsilaikyti. Tai didina šalies skurdo ir socialinės atskirties

rodiklius bei skatina jaunų žmonių išvykimą iš šalies. Vertinant statistinius duomenis matyti, kad Lietuvoje jaunimo nedarbas nors ir yra labai didelis, bet nevertinant finansų krizės laikotarpio, šis rodiklis nuo įstojimo į ES iki 2014 metų buvo mažesnis nei vidutiniškai ES šalyse.

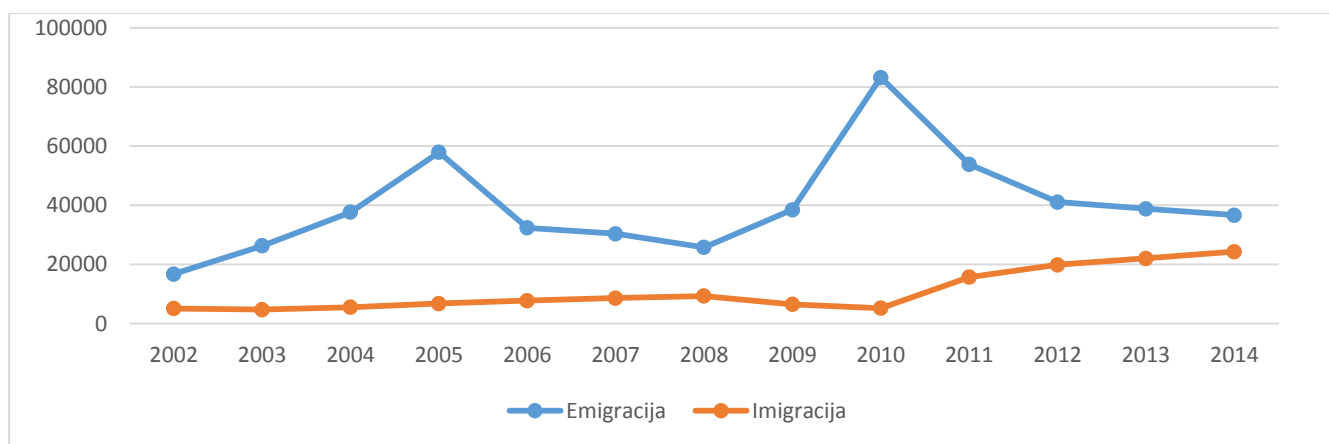
Mažinant nedarbą tarp jaunimo, šalys siekdamos didinti užimtumą turi koreguoti švietimo sistemas, kad būtų paruošiama daugiau jaunų specialistų orientuotų į kvalifikuotos darbo jėgos, kuri atitiktų paklausą. Daugiau specialistų turėtų būti ruošiama skaitmeninės ekonomikos, ekologiškas technologijas diegiančiuose sektoriuose bei sveikatos priežiūros sektoriuje.

Lietuvoje didžiausia jaunimo nedarbo problema yra susijusi su žema profesine kvalifikacija bei nedidele darbo patirtimi, o tai ir didina jaunų asmenų nesugebėjimą įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje. Lietuvos darbo rinkoje daugiausia yra vertinama darbinė patirtis, o ne jaunų asmenų aukštojo mokykloje įgytos žinios, kurios asmenims nesuteikia profesinio pasirengimo. Prie jaunimo nedarbo rodiklio, o taip pat ir prie jaunų asmenų emigracijos tempų galima priskirti ir žemą Lietuvoje jauniems asmenims siūlomą darbo užmokestį bei prastas darbo sąlygas. Emigravęs jaunimas dažniausiai kitose šalyse įsidarbina ne pagal Lietuvoje įgytą išsilavinimą, o dirba žemą kvalifikaciją apimantį darbą, todėl ilgai nei įgytos teorinės žinios yra prarandamos. Jaunų asmenų darbo poreikių nepatenkinimas ir emigracija verčianti darbo vietas ieškotis ES ar kitose šalyse, nulemia mažesnę BVP nei galėtų būtų bei dėl ekonominės emigracijos yra patiriamas šalies ekonominis, socialinis ir demografinis nuostolis (Pocius, Okunevičiūtė, 2005).

Lietuvos ekonomikos vystymuisi bei ekonominei integracijai į ES jaunimo užimtumo didinimas bei nedarbo mažinimas yra aktualus šaliai, nes tai mažina atskirtį darbo rinkoje tarp skirtingų amžiaus kartos atstovų, o tai šalies ilguoju laikotarpiu turi lemti spartesnę šalies ūkio plėtrą. Darbdaviai mažiau suinteresuoti įdarbinti jaunos asmenis, nes tai darbdaviui dažniausiai lemia papildomus veiklos kaštus, kurie yra susiję su naujų ir jaunų darbuotoju apmokymu (Pocius, Okunevičiūtė, 2005).

Visos nelygybės darbo rinkoje priežastys (maži atlyginimai, nedarbas (ypač jaunimo) skatina gyventojų migraciją. Lietuva šiuo metu yra priskiriama valstybėms, kuriose emigracija yra didesnė už emigraciją, todėl šalyje vyrauja emigracijos srautai. Šiuo metu yra suskaičiuojama, kad užsienio valstybėse visame pasaulyje gyvena daugiau kaip 0,6 mln. Lietuvos gyventojų (Lietuvos migracijos politikos gairės, 2014). Remiantis užsieniečių registro duomenimis 2015 metų viduryje Lietuvoje gyveno apie 41,6 tūkst. užsienio piliečių. Lietuvoje tuo gyveno apie 3,1 tūkst. ES ir ELPA valstybių piliečių, didžioji jų dalis, tai atvykėliai iš Latvijos, Lenkijos ir Vokietijos, o likusi dalis, t.y. apie 38,5 tūkst. sudarė piliečiai iš kitų valstybių, daugiausia iš Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos (Migracijos departamentas, 2015 [prieiga per internetą]).

Lietuvai įstojus į bendrą ES erdvę, kiek vėliau, 2007 gruodžio 21 d., į Šengeno erdvę, imigracijos mastai bei tendencijos kito nežymiai, bet gana ženkliai išaugo emigracija (žr. 17 paveikslas).

17 paveikslas. Emigracija ir imigracija Lietuvoje (žmonių sk.)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Vertinant grafiko duomenis aiškiai matyti, kad pastaraisiais metais, Lietuvai atsigaunant po ekonominės krizės, imigracija tendencingai ir gana stabiliai kyla, o emigracija patiria atvirkštinį procesą. Šiuo migracijos srautų pokyčius galima susieti su kintančia demografinė būkle. Šis demografinės būklės pokytis taip pat gali būti siejamas ir su anksčiau vykusia sparčia emigracija, nes tuo metu iš Lietuvos išvyko didelė darbingo amžiaus asmenų dalis. Lietuvoje kylant šalies ekonominiams pajėgumams, šalyje auga darbuotojų paklausa, todėl šių priežasčių didėja imigracija ir grįžtamoji migracija, o tai taip pat skatina emigracijos tempų mažėjimą.

Lietuvoje gyventojų emigraciją daugiausiai skatina dideli darbo užmokesčio skirtumai tarp Lietuvos ir ES senųjų šalių narių. Pirmaisiais Lietuvos įstojimo metais į ES bei finansų krizės laikotarpiu didelę įtaką gyventojų migracijai darė Lietuvoje vyravęs didelis nedarbas. Gyventojai neturėdami pajamų šaltinio išvyko į kitas ES šalis tikėdamiesi susirasti darbą. Lietuvoje tuo metu nedarbą skatino didelis nekvalifikuotų ar mažai kvalifikuotų bedarbių skaičius, kurie niekaip Lietuvoje negalėjo susirasti darbo, o kitose ES šalyse, tuo metu vyravo pigių mažai kvalifikuotų darbuotojų paklausa.

Taip pat prie emigracijos skatinimo prisidėjo ir švietimo sistemos trūkumai. Kadangi Lietuvoje paruošiama per daug kai kurių sričių kvalifikuotų specialistų, o darbo rinka nespėja taip greitai prisitaikyti, todėl dalis kvalifikuotų asmenų, daugiausia jaunimo, ieškodami išsilavinimą atitinkančio darbo emigravo į kitas ES šalis. Prie šios problemos taip pat galima priskirti ir tai, kad kvalifikuotų darbuotojų darbo atlygis Lietuvoje yra žemesnis nei kitose šalyse. Dėl šių priežasčių Lietuva nuolat patiria „protų nutekėjimą“, todėl kai kurių sričių specialistų šiuo metu Lietuvoje trūksta. Tai tokie specialistai, kaip medikai, statybų sektoriaus darbuotojai.

Nors Lietuvoje, nuo pat įstojimo į ES, labai aktuali problema susijusi su ekonomine integracija yra Lietuvos gyventojų emigracija, bet po daugiau kaip 10 metų pastebimas ir vis didėjantis imigrantų skaičius į Lietuvą. Daugiausiai imigrantų į Lietuvą sudaro grįžtantys į šalį buvę emigrantai, kurie anksčiau išvyko iš Lietuvos ir šiuo metu pasikeitus šalyje įsidarbinimo sąlygoms ar jų manymu

užsidirbę pakankamai grįžta į šalį. Atsivėrusios naujos ES šalių darbo rinkos buvo atviros imigrantams iš rytinių, naujųjų ES šalių narių, kadangi ES jau kurį laiką susiduria su senėjančios visuomenės problema. Imigrantai iš naujųjų ES valstybių Vakarų Europos valstybėse padeda palaikyti darbo rinkos pasiūlos ir paklausos pusiausvyrą.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2008–2012 metais iš Lietuvos į užsienio valstybes emigravo 225 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių, arba 1,3 karto daugiau nei 2003–2007 metais (170 tūkst.). Dauguma jų išvyko į kitas ES valstybes nares. Nuo 2011 metų stebima emigracijos mažėjimo tendencija, tačiau emigracijos potencialas vis dar didelis. Taip pat remiantis Statistikos departamento duomenimis 2014 metais daugiausia emigrantų buvo jauni, darbingo amžiaus žmonės, t.y. 59,19 proc. visų emigrantų sudarė vyrai ir moterys tarp 20 – 39 metų amžiaus. Bendras 2014 metais emigravusių moterų ir vyrų skaičius buvo gana panašus ir atitinkamai sudarė 49,44 proc. ir 50,56 proc.

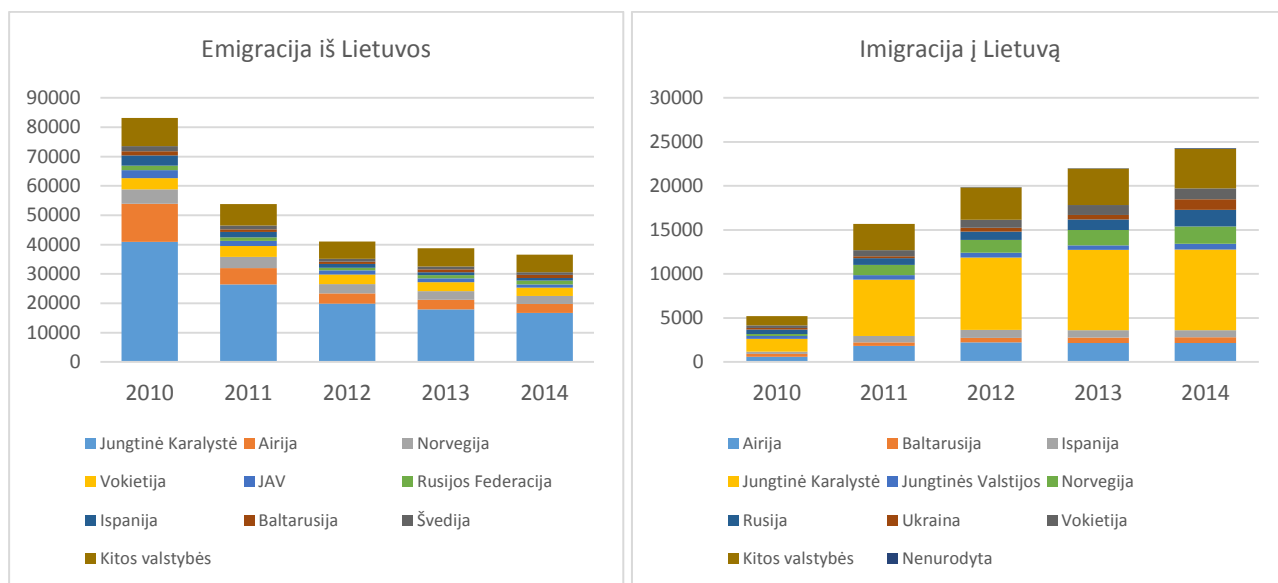
Verta pabrėžti, kad nuo Lietuvos įstojimo į ES didėja Lietuvos gyventojų skaičius, kurie nori ir siekia įsigyti išsilavinimą kitose ES šalyse. 2011 metais ES šalyse siekiančių įsigyti išsilavinimą skaičius sudarė apie 6,4 proc. visų studijuojančių LR piliečių skaičiaus (ES vidurkis 2011 metais siekė apie 3,3 proc.).

Įvertinant statistinius duomenis galima teigti, kad LR piliečius labiau veikia stūmimo, o ne traukos veiksniai, kurie išdėstyti pirmoje darbo dalyje. Tai rodo emigracijos srautai po 2004 m., kai didelė dalis lietuvių pasirinko liberalią įdarbinimo politiką priėmusias Angliją ir Airiją, o šie srautai emigracijos srautai pagal šalis išliko beveik nepakitę ir po 2008 metų finansų krizės (žr. 18 paveikslas).

Žvelgiant į grafinių emigracijos ir imigracijos srautų atvaizdavimą galima daryti prielaidą, kad migracijos srautai yra priklausomi nuo šalies ekonominės būklės rezultatų. Vertinant imigrantų skaičių prieš krizę į Lietuvą atvykdavo daugiau užsienio šalių piliečių nei finansų krizės metu. Nuo 2011 metų, sparčiai gerėjant šalies ekonominei būklei, matomas ir ženklus imigrantų skaičiaus augimas.

Remiantis statistiniais duomenimis didesni imigracijos srautai (neskaičiuojant grįžtančių emigrantų) į Lietuvą yra iš trečiųjų šalių (ne ES narių), o iš ES šalių į Lietuvą vidutiniškai kiekvienais metais atvyksta tik apie trečdalį visų imigrantų. Daugiausia iš ES valstybių į Lietuvą atvyksta asmenys iš kaimynių Lietuvai valstybių, t.y. Lenkijos ir Latvijos.

18 paveikslas. Emigracijos ir imigracijos kryptys Lietuvoje (žmonių skaičius)

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

18 paveikslo grafikuose pateikta informacija apima 2010 – 2014 metų laikotarpį po finansų krizės, siekiant kaip migracijos srutai keičiasi ES šalių ekonomikoms atsigaunant po sunkmečio. Įvertinant visus imigrantus, o taip grįžtančius į Lietuvą buvusius emigrantus, galima pastebėti (žr. 18 paveikslas), kad daugiausiai atvykėlių į Lietuvą, po finansų krizės, yra buvusių emigrantų. Daugiausia asmenų į Lietuvą grįžta iš Jungtinės Karalystės, Airijos ir Norvegijos, nes kuo toliau tuo sunkiau po finansų krizės, suprastėjus ekonominei situacijai šiose šalyse, naujiems emigrantams įsitvirtinti dėl sumažėjusios šiose šalyse darbuotojų paklausos.

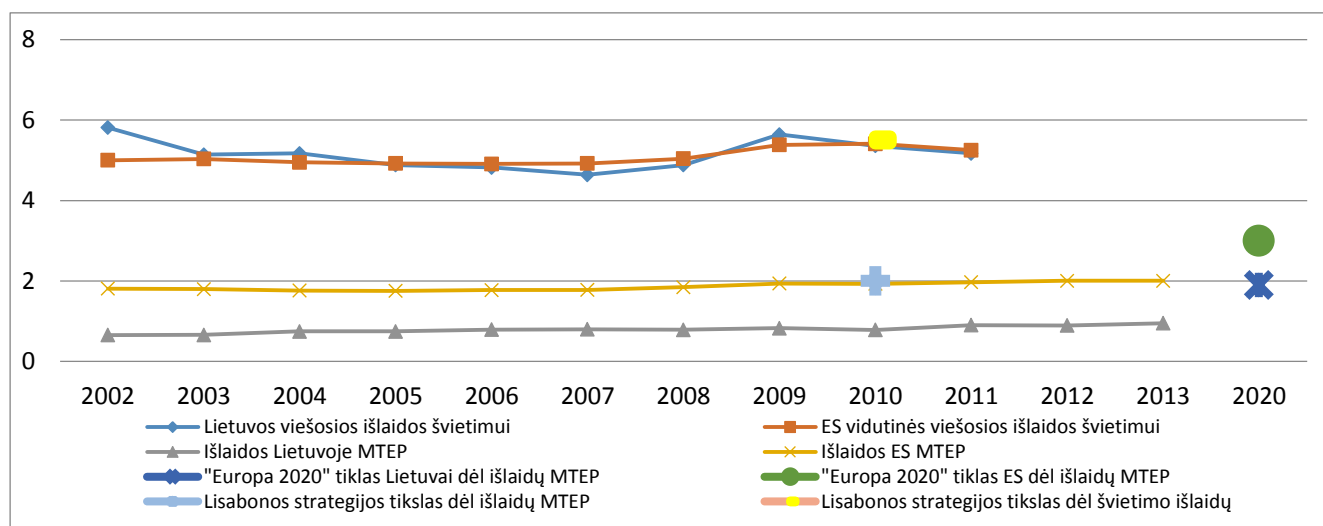
Grįžtančių į Lietuvą emigrantų pagerėjusi finansinė padėtis turėtų skatinti didesnę šalies vidinę paklausą, kai kurie iš jų grįžę į Lietuvą įkuria savo verslą ir taip dar labiau skatina ekonomiką. Taip dauguma grįžtančių į Lietuvą yra geriau pasirengę įsilieti į darbo rinką, kadangi užsienyje būna įgiję naujų kvalifikacijų, žinių ir tarptautinės patirties, kuri, pritaikyta Lietuvoje, gali tapti reikšmingu valstybės pažangos veiksmu. Sumažėjus emigracijai ir padidėjus imigracijai Lietuva galimai surinktų didesnius mokesčius dėl padidėjusio vidinio šalies vartojimo, tai turėtų skatinti geresnius šalies makroekonominis rodiklius.

Apibendrinant pagrindinius su migracija susijusius duomenis gali teigti, kad ekonominė integracija į ES padidino Lietuvos gyventojų migracijos mastus. Ypač, tai atspindi emigracija. Atsivėrusios galimybės lietuviams leidžia keliauti po visą ES erdvę, taip pat lygiomis galimybėmis įsidarbinti ir studijuoti bet kokioje ES valstybėje narėje. Lietuvos atveju dėl emigracijos šalis praranda ne tik gyventojus, bet dėl to prastėja demografinė padėtis, mažėja jauno amžiaus asmenų, visuomenė sparčiau sensta, todėl didėja mokesčių našta dirbantiems. Darbo nerandantys ir išvykstantys specialistai sukelia protų nutekėjimą. Visa tai mažina šalies patrauklumą, o tai veikia TUI apimtis į šalį ir vystymąsi. Sumažėjęs ir sulėtėjęs šalies vystymasis didina atskirtį nuo kitų ES šalių, todėl gali

prastėti ir lėtėti ekonomikos integracijos procesas. Lietuvos atžvilgiu tai yra labai aktualu, nors ir darbo rinkos pokyčiai yra lėti, bet šalyje yra palaikomas gana aukštas užimtumo lygis, jaunimo nedarbas yra mažesnis nei kitur ES, o darbo užmokestis nors ir vienas žemiausių ES, bet turi kilimo tendenciją.

Išnagrinėjus Lietuvos darbo rinką apibūdinančius statistinius rodiklius ir juos palyginus su bendrais ES duomenimis bei atskirų ES šalių duomenimis matyti, kad ekonomikos integracijos procesai susiję su darbo rinka prastesni nei daugumoje ES šalių. Tai mažina šalies ekonomikos integracijos lygį.

Švietimas, technologijos, inovacijos. Siekiant Lietuvoje skatinti mokslinių tyrimų plėtojimą ir technologijų plėtojimą yra būtinos valstybės išlaidos skatinančios šio sektoriaus veiklos plėtojimą. Dėl šio sektoriaus skatinimo didėja šalies konkurencingumas tarptautiniame lygyje, yra skatinamas naujų produktų ir paslaugų kūrimas, sudaromos galimybės įmonėms didinti pelnus. Lietuvos ir ES šalių skiriamų lėšų dydis lyginant su BVP yra pateiktas 19 paveikslo grafike.

19 paveikslas. Lietuvos ir ES vidutinės išlaidos MTEP ir švietimui, strategijų tikslai (% nuo BVP)

Šaltinis: Eurostat, Lietuvos statistikos departamentas

Kadangi ES daug dėmesio yra skiriama švietimo, technologijų, mokslinių tyrimų ir inovacijų skatinimui, todėl tiek Lisabonos strategijoje, tiek „Europa 2002“ strategijoje numatyti tikslai, kuriuos šalys turi įgyvendinti. Pagal Lisabonos strategiją šalies ir vidutinės visos ES išlaidos MTEP 2010 metais turėjo siekti apie 2 proc. nuo BVP. Lietuva pagal šį rodiklį gerokai atsiliko 2010 metais šis rodiklis Lietuvoje siekė apie 0,78 proc. o ES vidurkis buvo apie 1,93 proc. „Europa 2020“ strategijoje nustatyta, kad Lietuvoje iki 2020 metų apie 1,9 proc. nuo BVP turėtų būti skiriama MTEP, o bendras ES rodiklis turėtų siekti 3 proc. nuo BVP. Lietuvos rodiklis 2014 metais siekė apie 0,95 proc. nuo BVP ir buvo prastesnis nei ES vidurkis, kuris siekė apie 2,01 proc. Vertinant tai galima teigti, kad ES Lisabonos strategijos tikslą pasiekė tik dabar, o Lietuvos rodiklis vis dar yra dvigubai prastesnis, o skiriamų išlaidų dydis lyginant su BVP auga labai lėtai. Lietuva ženkliai atsilieka nuo ES vidurkio, taip pat strategijų tikslai yra neįgyvendinti. Remiantis tuo galima teigti, kad Lietuva skiria dvigubai

mažesnę dėmesį mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai šalyje dėl to neigiamai yra veikiamas šalies konkurencinis pranašumas kitų šalių atžvilgiu. Visa tai mažina šalies ekonomikos potencialą ir lėtina ekonomikos integraciją.

Lietuvos viešosios išlaidos švietimui yra šiek tiek geresnėje pozicijoje nei išlaidos MTEP. 19 pav. grafike nagrinėjamu laikotarpiu Lietuvoje viešosios išlaidos švietimui svyravo ir sudarė 5 proc. nuo šalies BVP. ES rodiklis tuo pačiu laikotarpiu labai panašus, o kai kuriais metais (2004 ir 2009 m.) Lietuvos rodiklis šiek tiek buvo aukštesnis nei ES vidurkis. Dar Lisabonos strategijoje buvo numatyta, kad ES šalys švietimui iki 2010 metų turi skirti apie 5,5 proc. BVP. Lietuvos rodiklis 2010 metais siekė 5,36 proc., o ES vidurkis buvo 5,41 proc. Remiantis tuo galima teigti, kad tiek Lietuvos, tiek bendras ES rodiklis buvo artimas strategijos tikslui, o skiriamų išlaidų kiekis lyginant su BVP yra mažai svyruojantis ir turi stabilią tendenciją. Dėl šių priežasčių Lietuva ganėtinai pakankamai finansuoja švietimo sistemą ir didelio atotrūkio nuo ES nėra, todėl ekonomikos integracijos procesai sietini su šia sritimi yra ganėtinai gerame lygyje.

Gerai Lietuvos rodikliai yra ir žvelgiant į šalies išsilavinimą turinčių asmenų skaičių bei lyginant su ES vidutiniais duomenimis (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Lietuvoje ir ES 20-24 metų asmenų turinčių vidurinį išsilavinimą, 30-34 metų turinčių aukštąjį išsilavinimą, 18-24 metų asmenų anksti paliekančių mokyklą skaičius (% nuo visų atitinkamo amžiaus asmenų skaičiaus)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuvos rodikliai													
20-24 metų asmenų turinčių vidurinį išsilavinimą (% nuo visų 20-24 m. amžiaus žmonių)	63,2	67,1	69,9	71,9	72,4	72,7	72,3	73,4	73,4	74,6	74,9	74,9	73,2
30-34 metų turinčių aukštąjį išsilavinimą (% nuo visų 30-34 m. amžiaus žmonių)	23,4	25,2	30,9	37,7	39,4	36,4	39,9	40,4	43,8	45,7	48,6	51,3	53,3
Anksti paliekančias mokyklas (18-24 m, %)	13,4	11,4	10,3	8,4	8,8	7,8	7,5	8,7	7,9	7,4	6,5	6,3	5,9
ES rodikliai													
20-24 metų asmenų turinčių vidurinį išsilavinimą (% nuo visų tokio amžiaus žmonių)	65,4	65,2	64,9	65	65,2	65,3	65,3	65,2	64,9	64,9	64,8	64,8	65,2
30-34 metų turinčių aukštąjį išsilavinimą (% nuo visų tokio amžiaus žmonių)	23,6	25,1	26,9	28,1	29	30,1	31,2	32,3	33,8	34,8	36	37,1	37,9
Anksti paliekančias mokyklas (18-24 m, %)	17	16,4	16	15,7	15,3	14,9	14,6	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	11,2

Šaltinis: Eurostat

Lietuva pagal 20–24 metų asmenis turinčius vidurinį išsilavinimą lenkia nemažai ES šalių bei ES vidutinius duomenis. Remiantis Eurostat duomenų bazės duomenimis, Lietuva 2014 metais buvo 10 vietoje iš 28 ES valstybių pagal 20-24 metų asmenų skaičių turinčių vidurinį išsilavinimą. Šalis pagal rodiklį lenkia ES vidurkį 8 procentiniais punktais. Daugiausiai pagal šį rodiklį asmenų turinčių vidurinį išsilavinimą yra Kroatijoje (86,3 %), Suomijoje (81,1 %), Slovėnijoje (80,6 %), o mažiausiai asmenų yra Ispanijoje (44,9 %), Portugalijoje (53,8 %), Maltoje (54,7 %) (žr. 2 priedą).

Šalis labai gerus rodiklius rodo tarp 30-34 metų turinčių aukštąjį išsilavinimą asmenų. Lietuva pagal šį rodiklį 2014 metais buvo pirmoje vietoje tarp visu 28 ES valstybių nare, o po jos sekė Liuksemburgas (52,7 %), Kipras (52,5 %). Mūsų kaimynė Estija buvo 12 vietoje (43,2 %), Lenkija 14 vietoje (42,1 %), Latvija 16 vietoje (39,9 %), o prasčiausiai ES atrodo Italija (23,9 %), Rumunija (25 %) ir Malta (26,5%) (žr. 3 priedą). Kadangi ES išsilavinimas yra viena iš prioritetinių sričių siekiant stipresnės integracijos į ES, todėl „Europa 2020“ strategijoje buvo išskirta, kad tiek Lietuvoje, tiek vertinant bendrą ES vidurkį 30-34 metų asmenų turinčių aukštąjį išsilavinimą turėtų būti ne mažiau kaip 40 proc. Vertinant tai galima teigti, kad Lietuva gerokai viršija strategijos tikslą bei 2014 metų ES vidutinį rodiklį. Vertinant ilgesnį laikotarpį, t.y. nuo 2004 metų, pastebima, kad Lietuvos vidurkis buvo aukštesnis už ES vidurkį.

Anksti paliekančių mokymosi įstaigas jaunų asmenų (18-24 metų) Lietuvoje taip pat yra gerokai mažiau nei lyginant ES duomenis. Pagal šį rodiklį 2014 metais Lietuva ES užima penktą vietą, o ją lenkia tik Kroatija (2,7 %), Slovėnija (4,4 %) , Lenkija (5,4 %) ir Čekija (5,5 %). Prasčiausia situacija pagal šį rodiklį yra Ispanijoje (21,9 %), Maltoje (20,3 %) ir Rumunijoje (18,1 %) (žr. 4 priedą). ES „Europa 2020“ strategijoje numatė, kad Lietuvoje iki 2020 metų anksti paliekančių mokymosi įstaigas asmenų turėtų būti mažiau kaip 9 proc., o visos ES vidurkis turėtų būti ne didesnis kaip 10 proc. Lietuva tiek pagal nacionalinį, tiek pagal bendrą ES tikslą yra įvykdžiusi tai.

Pagrindinės problemos dėl kurių jauni asmenys gana anksti pasitraukia iš mokymosi įstaigų yra susijusios su asmenybės ir ugdymo problemomis. Šios problemos Lietuvoje gali atsirasti dėl nepalankios socialinės, ekonominės, pedagoginės, kultūrinės, kalbinės aplinkos, įgimtų ar įgytų sveikatos sutrikimų, neatpažintų gabumų, netenkintų mokinio ugdymosi reikmių, taip pat neteikiant reikiamos švietimo pagalbos (Lietuva: 2015 m. Nacionalinė reformų darbotvarkė, 2014). Siekiant jaunus žmones mokyti ir anksti nemesti mokyklų Lietuvoje yra skatinamas neformalus švietimas.

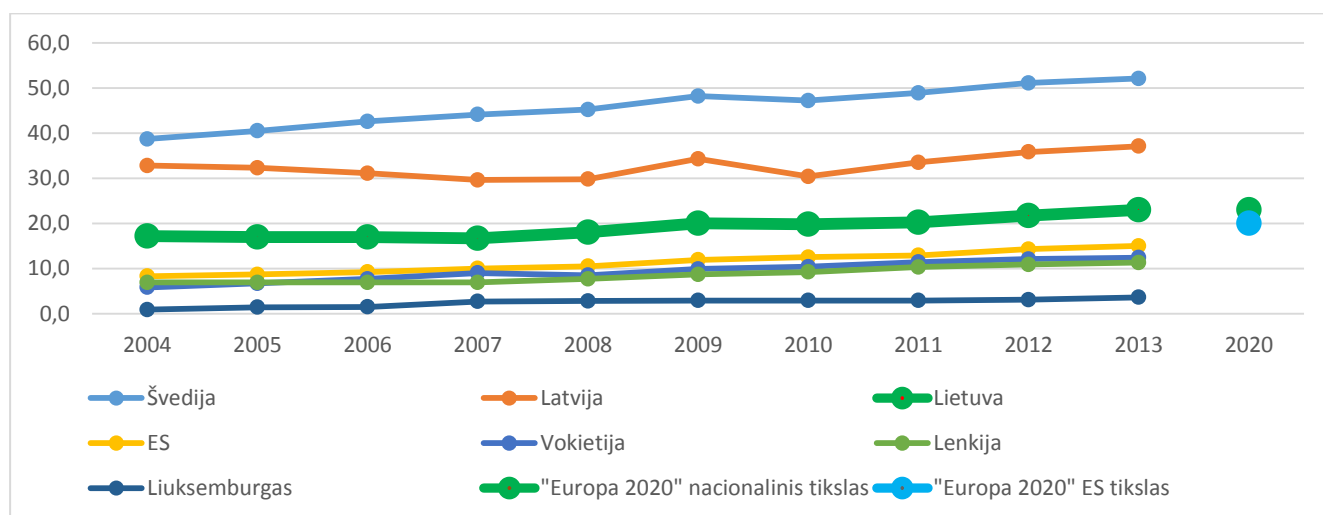
Nors pagal nagrinėtus duomenis Lietuvoje ir yra daug išsilavinusių asmenų, bet tai daugumai nepadeda susirasti tinkamo darbo su geru atlygiu. Taip yra, nes švietimo sistema Lietuvoje sunkiai orientuojasi ir prisitaiko prie darbo rinkos pokyčių. Lietuvoje yra paruošiama daugybė specialistų, kuriems įsidarbinti šalyje yra ganėtinai sunku dėl darbo vietų trūkumo, dėl to tai skatina „protų nutekėjimą“ į kitas ES šalis, kur šie specialistai yra paklausūs. Nors paskutiniaisiais metais į Lietuvą savo veiklą perkelia daugybė tarptautinių kompanijų. Šias kompanijas į Lietuvą atvykti skatina pigi darbo jėga, didelis aukštos kvalifikacijos specialistų kiekis bei gerai išvystyta infrastruktūra bei įvairūs technologiniai sprendimai. Šalyje yra gerai išplėtotas interneto bei komunikacijų tinklas.

Apibendrinant visą Lietuvos švietimo ir technologijų plėtojimo sektorių padėtį galima teigti, kad Lietuvoje švietimas yra ganėtinai aukštame lygyje, nes švietimo finansavimas yra beveik lygus ES vidurkiui, o išsilavinusių asmenų dalis šalyje yra vienas didžiausių iš visų ES šalių narių. Bet Lietuva turėdama tiek išsilavinusių asmenų skiria ganėtinai nedaug dėmesio mokslinių tyrimų ir technologijų

plėtrai, todėl tai iš dalies blogina šalies konkurencinį pranašumą, taip pat tai galima sieti su nesukuriamomis pakankamomis darbo vietomis auštos kvalifikacijos specialistams. Vidutiniškai 2012 metais ES MTEP srityje 1000 gyventojų teko apie 2,5 darbuotojo dirbančio šiame sektoriuje, o Lietuvoje tai tesiekė apie 0,9, kas yra daugiau kaip du kartus mažiau.

Lietuva ateityje turėtų stengtis išlaikyti ne žemesnį gyventojų išsilavinimo lygį, o mokymo sistema turėtų būti labiau taikoma prie darbo rinkos poreikių. Taip pat skatinant rinkos konkurencingumą bei aukštos kvalifikacijos specialistų užimtumą Lietuva turėtų beveik dvigubai padidinti MTEP finansavimą. Visa tai užtikrinus ateityje ekonomikos integracijos lygis turėtų dar labiau pakilti.

Ekologija, aplinkosauga, energetika. Dėl gyvenimo kokybės gerinimo, visuotinio atšilimo mažinimo, spartaus gamtinių išteklių naudojimo ir ekonomikos sąlygų gerinimo daug dėmesio ES yra skiriama ekologijai, aplinkosaugai bei energetikai. Vienas esminių švarios energetikos skatinimo ir su tuo susijusių verslo subjektų veiklos plėtros tikslų yra atsinaujinančios energetikos plėtra. Daugėjant atsinaujinančios energetikos šaltinių šalyje didėja ir energijos suvartojimo dalis iš šių šaltinių. Lietuvoje sunaudojamos energijos kiekis iš atsinaujinančių energijos šaltinių tapo labai aktualus nuo 2004 metų, kadangi Lietuva įstodama į ES priėmė ir visus su tuo susijusiu įsipareigojimus bei planų ir strategijų siekinius. Dėl šios priežasties 20 paveikslo grafike pateiktas analizuojamas laikotarpis apima 2004 – 2013 metus. Iki 2004 metų šalyje sunaudojamos energijos kiekis iš atsinaujinančių šaltinių sudarė apie 17 proc. dėl didelio energijos kiekio Lietuvoje pagaminamo hidroelektrinėse.

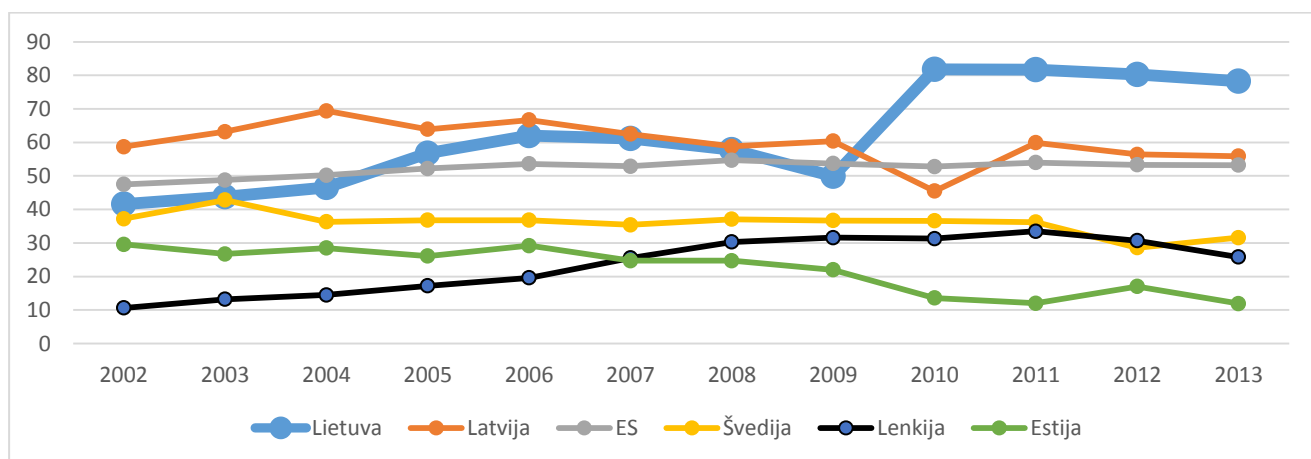
20 paveikslas. Energijos suvartojimas iš atsinaujinančių šaltinių (% nuo viso energijos suvartojimo)

Šaltinis: Eurostat

„Europa 2020“ strategijoje pritaikytoje nacionaliniu lygmeniu Lietuvai yra numatytas tikslas, kad 23 proc. Lietuvoje iki 2020 metų visos suvartojamos energijos turėtų būti pagaminama iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Lietuva šį tikslą įgyvendino jau 2013 metais. Bendras ES tikslas yra, kad 20 proc. visos suvartojamos energijos iki 2020 metų turėtų būti pagaminta iš atsinaujinančių energijos šaltinių. 2013 metais bendras ES rodiklis siekė apie 15 proc. ir buvo mažesnis už Lietuvos

rodiklį bei bendrą ES tikslą. Beje, Lietuva 2013 metais tarp 28 ES valstybių užėmė 9 vietą pagal šį rodiklį (žr. 5 priedą). Daugiausiai energijos pagamintos iš atsinaujinančios energetikos šaltinių ES yra pagaminama Švedijoje (2013 m. – 52,1 %), nes šioje šalyje yra daugybė hidroelektrinių. Nuo 2016 metų pradžios į Lietuvą per Lietuvos – Švedijos elektros jungtį „NordBalt“ („NordBalt“ jungtis [prieiga per internetą]) turėtų būti tiekiamas elektros energija iš Švedijos. Lietuva dėl to turėtų padidinti savo energetinę nepriklausomybę bei energijos suvartojimo rodiklį iš atsinaujinančios energetikos, kadangi Švedijoje didžioji dalis energijos pagaminama iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Antroje vietoje pagal šį rodiklį ES 2013 metais buvo Lietuvos kaimynė – Latvija (37,1 %), o Lenkija užėmė tik 20 vietą (11,3 %), prasčiausias ES rodiklis Liuksemburge (3,6 %). Daugiausiai iš vėjo jėgainių pagaminamos energijos lyderė pasaulyje yra Vokietija, bet ES pagal energijos suvartojimą iš atsinaujinančių šaltinių užima 19 vietą (12,4 %). Pagal minėtą rodiklį Lietuva gerokai lenkia ES vidutinius duomenis, o „Europa 2020“ strategijos tikslą įgyvendino žymiai anksčiau nei numatyta, tai didina Lietuvos ekonomikos potencialą bei stiprina ekonomikos integraciją.

Lietuvai 2009 metų pabaigoje uždarius Ignalinos atominę elektrinę, kurią buvo išpareigota uždaryti stojant į ES, šalis gerokai sumažino savo energetinę nepriklausomybę. Dėl šios priežasties Lietuvoje yra skatinamas naujų, o ypač atsinaujinančių, energijos šaltinių atsiradimas. Lietuvoje 2013 metais jau beveik ketvirtadalis šalyje pagaminamos energijos buvo hidroelektrinėse, vėjo jėgainėse. Tikėtina, kad Lietuvoje plečiantis vėjo jėgainių parkams mažės Lietuvos energetinė priklausomybė bei didės energijos gamyba iš atsinaujinančių šaltinių. Žemiau grafike pateikti Lietuvos energetinės priklausomybės duomenys (žr. 21 pav.)

21 paveikslas. Lietuvos ir ES šalių narių energetinė nepriklausomybė (%)

Šaltinis: Eurostat

Kaip minėta Lietuvos energetinė priklausomybė smarkiai išaugo nuo 2010 metų dėl Ignalinos AE uždarymo. Lietuva pagal energetinės priklausomybės rodiklį, tarp 28 ES šalių narių, buvo 5 vietoje (78,3 %) po Maltos (100 %), Liuksemburgo (96,9 %), Kipro (96,4 %), Airijos (89 %). Lietuva pagal šį rodiklį gerokai atsilieka nuo ES vidurkio (53,2 %) bei kaimynių valstybių – Latvijos (55,9 %), Lenkijos (25,8 %) ir Estijos (11,9 %), kuri turi mažiausią energetinės priklausomybės rodiklį iš visu

ES šalių. Didelė Lietuvos priklausomybė lemia tai, kad šalis negali laisvai koreguoti energijos kainų ir yra beveik visiškai priklausoma nuo tiekėjų. Dėl to šaliai išauga rizika, kad energijos kainos bus aukštesnės nei kitur ES bei padidėja energijos tiekimo sutrikimų tikimybė. Visa tai neigiamai veikia Lietuvos ekonomikos rodiklius, šalies energetikos sektoriaus įvaizdį pasaulyje bei silpnina ekonomikos integracija į ES. Po Ignalinos AE uždarymo šalyje yra svarstoma energijos priklausomybę mažinti atidarant naują atominę elektrinę, bet kuo toliau šie svarstymai mažėja, todėl mažėja ir tikimybė, kad nauja atominė jėgainė Lietuvoje pradės veiklą. Dėl šių priežasčių daugiau dėmesio yra skiriama atsinaujinančios energijos plėtojimui bei naujų energijos jungčių plėtojimui, tai tokios jungtys kaip „NordBalt“ ir „LitPol Link“ („NordBalt“ jungtis; „LitPol Link“ jungtis [prieigos per internetą]).

Energijos suvartojimo bei šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) sumažinimas yra taip pat vienas iš ES prioritetinių tikslų susietų su energetika bei aplinkosauga.

6 lentelė. Lietuvos ir ES energijos suvartojimo mažinimas (% lyginant su 2005 metais)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	"Europa 2020" tikslas
Lietuva	n.d.	5,06	7,59	0,00	-2,53	1,27	2,53	-2,53	-22,78	-26,58	-25,32	-27,85	-20,00
ES	-3,42	-1,30	-0,18	0,00	0,54	-1,27	-1,31	-6,78	-3,31	-6,79	-7,32	-8,34	-20,00

Šaltinis: Eurostat

Vertinant Lietuvos pasiekimus energijos suvartojimo mažinime (žr. 6 lentelė), šalis ES 2013 metais užėmė pirmą vietą tarp visų ES narių (žr. 6 priedą). Lietuva energijos suvartojimą, lyginant su 2005 metais, iki 2013 metų sumažino apie 27,85 %, kai tuo tarpu vidutinė ES reikšmė siekė 8,34 %. Kadangi energijos vartojimo mažinimas yra viena prioritetinių paskutinio meto ES sričių, todėl „Europa 2020“ strategijoje išskirta, kad tiek Lietuvoje, tiek ES energijos suvartojimas iki 2020 metų turėtų būti sumažintas apie 20 proc., lyginant su energijos suvartojimu 2005 metais. Pagal tai galima įvertinti, kad Lietuva sėkmingai įgyvendina strategijos tikslus bei rodo pavyzdį ES. Šalis mažindama energijos suvartojimą mažina energetinę priklausomybę, išlaidas skiriamas energetikai bei gerina ekologinę ir aplinkosauginę šalies aplinką, kas didina šalies ekonomikos konkurencingumą.

Kadangi Lietuvoje pastoviai auga energijos vartojimas iš atsinaujinančios energetikos, mažinamas bendras energijos suvartojimas, tai daro įtaką šiltnamio dujų išmetimui (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. ŠESD mažinimas (% lyginant su 1990 ir 2005 metais)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	"Europa 2020" tikslas
Lietuva												
Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimas (lyginant su 1990 metais)%	-56,42	-55,97	-54,37	-52,13	-51,33	-46,39	-48,83	-58,07	-56,65	-55,50	-55,62	-
Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimas (lyginant su 2005 metais)%	-8,96	-8,02	-4,67	0,00	1,67	12,01	6,90	-12,39	-9,43	-7,03	-7,29	-20
Europos Sąjunga												
Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimas (lyginant su 1990 metais)% (2012)	-8,70	-7,18	-7,16	-7,87	-7,98	-8,97	-11,01	-17,50	-15,55	-18,19	-19,24	-20
Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimas (lyginant su 2005 metais)% (2012)	-0,90	0,75	0,77	0,00	-0,12	-1,19	-3,41	-10,45	-8,34	-11,20	-12,34	-

Šaltinis: Eurostat

ES „Europa 2020“ strategijoje buvo numatytas tikslas, kad iki 2020 metų bendras ES išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis bus sumažintas 20 proc., lyginant su 1990 metų lygiu. Pritaikant šį tikslą nacionaliniu lygiu buvo numatytas tas pats 20 proc. sumažinimas tik lyginant duomenis su 2005 metų lygiu. Žvelgiant į 8 lentelės duomenis matyti, kad ES iki 2012 metų ŠESD išmetimą sumažino apie 19 proc., o tai yra labai artimas rodiklis numatytam strategijoje. Lietuva iki 2012 metų ŠESD išmetimą kiekį lyginant su 1990 metais sumažino net 55 proc., o lyginant su 2005 metais apie 7 proc. Vertinant tai Lietuva yra įgyvendinusi bendrą ES tikslą, o nacionalinis tikslas dar yra nepasiektas, nors ŠESD išmetimas yra nuolatos mažinamas. Kadangi pastatų sektorius yra atsakingas maždaug už trečdalį ŠESD emisijų, todėl vykdant šiuo metu sparčią Lietuvos daugiabučių renovaciją ir modernizavimą ateityje ŠESD emisijos turėtų gerokai sumažėti (Štreimikienė, 2012).

Su tausesniu išteklių vartojimu ir ekologija sietinas atliekų perdirbimas. Pagal šį rodiklį nors Lietuva ir atsilieka nuo ES vidurkio, bet šalies rodiklis yra ganėtinai sparčiai augantis (žr. 8 lentelė)

8 lentelė. Atliekų perdirbimas Lietuvoje ir ES (% nuo visų surenkamų atliekų)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuva	0	0	1,9	1,9	1,9	7,5	8,5	8,5	12,7	19,9	23,5	27,8
ES	28,2	29,3	30,5	31,8	32,8	34,8	36,4	37,5	38	39,5	41,3	41,8

Šaltinis: Eurostat

Pagal atliekų perdirbimą 2013 metais Lietuva tarp ES šalių užėmė 16 vietą (žr. 7 priedas). Lietuvai įstojus 2004 metais į ES šalies tuo metu pagal atliekų perdirbimą buvo paskutinė ir smarkiai atsiliko nuo ES vidurkio. 2013 Lietuvoje buvo perdirbama apie 27,8 proc. atliekų, o bendras ES vidurkis siekė apie 41,8 proc., daugiausiai atliekų perdirbama Vokietijoje (64,5 %), mažiausiai Rumunijoje (2,6 %), Lietuvos kaimynėse – Latvijoje 16,9 proc., Estijoje 17,4 proc., Lenkijoje 24,2 proc. Atliekų perdirbimas skatina ne tik tausiau ir efektyviau panaudoti išteklius, bet didina energetinį efektyvumą, mažina išteklių įsigijimo kaštus, skatina ekologiją ir gerina aplinkosaugos būklę. Visa tai teigiamai veikia šalies konkurencingumą ES. Atliekų perdirbimas skatina naujų darbo vietų kūrimą, kadangi yra kuriami nauji verslo subjektai, o jų kūrimasis yra susietas naujausių technologijų plėtojimu ir įdiegimu siekiant efektyvinti veiklą bei mažinti užterštumą. Šalyje. Visa tai nulemia didesnes TUI į Lietuvą bei geresnę verslo aplinką.

Apibendrinant gali teigti, kad Lietuva gana sėkmingai įgyvendina visus aplinkosaugos, ekologijos ir energetikos tikslus, kuriuos yra išskėlusi ES. Lietuva gerindama ekologinę ir energetinę sritį didina ekonomikos integraciją į ES, nes mažina atkirtį tarp kitų šalių. Šalyje sėkmingai mažinant suvartojamos energijos kiekį, perdirbant atliekas, mažinant ŠESD emisijas bei didinant energijos vartojimą iš atsinaujinančių šaltinių teigiamai yra veikiama ekonomika, kuriamos naujos darbo vietos. Didinant teigiamą požiūrį į ekologiją mažėja su taršos padariniais susiję kaštai, taupiai tausojant išteklius didėja, mažėjant jų paklausai mažėja ir jų kainos, o tai taip pat prisideda prie ekonomikos augimo.

Šalies ekonomikos įvaizdis ES erdvėje ir žmonių gyvenimo gerinimas. Visi anksčiau apžvelgti integracijos veiksnių rodikliai yra tarpusavyje susiję su šalies bendro įvaizdžio gerinimu tarptautinėje erdvėje, o šiuo atveju ES erdvėje. Didėjantis prekybos potencialas, plečiami moksliniai tyrimai, didelis aukšto lygio specialistų kiekis, technologinė pažanga bei plėtojama ekologija keičia šalies įvaizdį ir gali padėti pritraukti investicijų iš užsienio.

9 lentelė. TUI į Lietuvą ir TUI vidurkis į ES (eurų vienam gyventojui)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TUI į šalį (1 gyv., Eur)	1105	1156	1380	2063	2546	3164	2861	2891	3193	3613	4029	4280	4371
TUI į ES (1 gyv., Eur)	8182	9079	9839	11506	13133	15381	15766	16994	18260	19673	20570	n.d.	n.d.

Šaltinis: Eurostat

Žvelgiant į 9 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad tiesioginės užsienio investicijos (TUI), skaičiuojant vienam gyventojui, į Lietuvą 2012 metais buvo beveik 5 kartus mažesnės nei ES vidurkis. Panaši atskirtis yra nuo pat Lietuvos įstojimo į ES. Nors TUI į Lietuvą vis didėja, bet ES šalyse taip pat pastebimas šis augimas. Beje, Lietuva pagal TUI užima vienas prasčiausių pozicijų iš visų ES šalių narių. Nemažėjantis Lietuvos atotrūkis nuo bendro ES rodiklio yra ženklas, kad Lietuva nepakankamai stiprina šalies patrauklumą, kuris skatintų didesnę investicijų atėjimą į šalį. Nors Lietuvoje yra daug kvalifikuotos ir pigios darbo jėgos, bet šalis vis dar yra nepatraukli didelėms investicijoms. 2014 metais į Lietuvą daugiausiai investicijų atkeliavo iš ES valstybių: Švedijos (26,3 proc.), Nyderlandų (10,6 proc.), Vokietijos (9,2 proc.), Lenkijos (5,9 proc.), Kipro (5,5 proc.). Iš viso 2014 metais ES valstybių investicijos Lietuvoje sudarė 84,3 proc. visų investicijų, o NVS šalių apie 2 proc. Taip pat nemažai investicijų yra investuojama į finansinę ir draudimo veiklą (apie 25 proc.), apdirbamąją gamybą (apie 20 proc.), nekilnojamo turto veiklą (apie 14 proc.), didmeninę ir mažmeninę prekybą (apie 11 proc.), informacijos ryšių veiklą (apie 9 proc.). Apdirbamojoje gamyboje didžioji dalis investicijų tenka naftos produktų bei chemikalų ir chemijos produktų gamybai (apie 45 proc.), o tiksliau vienai iš didžiausių Lietuvoje veikiančių įmonių – t.y. Mažeikių naftos perdirbimo įmonei (Tiesioginė investicijos 2014 m., 2015). Kadangi didžiausią potencialą suskurti daugiausiai BVP šalyje turi apdirbamoji gamyba, todėl Lietuva turėtų skatinti būtent investicijas į šį sektorių, taip pat didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas investicijoms į naujausias technologijas ir informacinių ryšių veiklą.

Šalies bendrą verslo aplinką iš dalies gerai pavaizduoja verslo subjektų skaičius vienam tūkstančiui gyventojų (žr. 10 lentelė). Duomenys 10 lentelėje pateikti nuo 2008 metų atsižvelgiant į tai, kad 2008 metai dar apima prieš krizinį lygį, o 2009 metai jau parodo neigiamus krizės padarinius. Kitų metų (2010 - 2013 m.) duomenys rodo ekonomikos atsigavimo laikotarpius ir kaip tais laikotarpiais kinta verslo subjektų skaičius.

10 lentelė. Verslo subjektų skaičius (tūkst. gyv.)

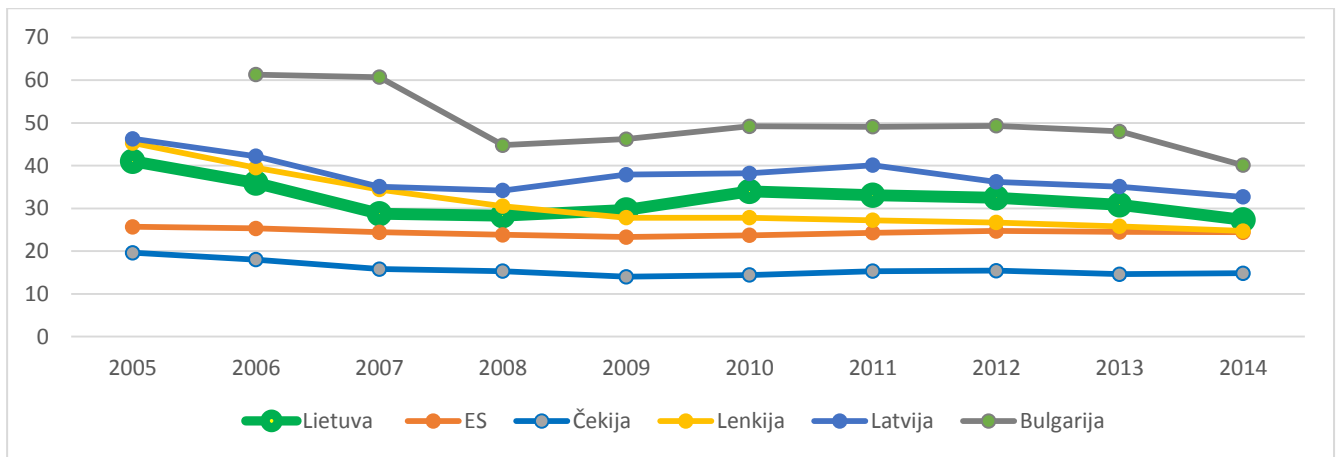
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ES	n.d.	47,77	47,80	49,87	50,72	n.d.
Lietuva	43,76	38,13	38,46	43,24	50,22	53,23

Šaltinis: Eurostat

Pagal šį rodiklį matyti, kad Lietuvoje vienam tūkstančiui gyventojų tenkantis verslo subjektų skaičius yra gana artimas bendram ES rodikliui. Tai parodo, kad šalyje verslo subjektų plėtros tendencijos yra ganėtinai panašios kaip ir visoje ES. Pagal Pasaulio banko „Doing Business“ ataskaitą reitingą Lietuvos vieta 2015 metams buvo 21, o 2016 metams šalis pakilo į 20 vietą. Pagal bendrą ES šalių vietų vidurkį Lietuvą lenkė bendrą ES šalių vietų vidurkį pasaulyje, nes tiek 2015, tiek 2016 ES šalių bendras vietos vidurkis 31. Tai reiškia, kad Lietuva pagal 2016 metams sudarytą reitingą aplenkė apie 179 šalių, o pagal bendrą ES vidurkį, ES šalys aplenkė apie 158 reitinge vertinamas šalis. Pagal „Doing Business 2016“ atskaitą Lietuva yra „draugiškesnė“ verslui šalis nei Austrija (21 vieta), Prancūzija (27 vieta), Olandija (28 vieta), Belgija (43 vieta). Tai įrodo, kad Lietuva tiek pasauliniame, tiek ES lygmenyje yra „draugiška“ verslui valstybė, todėl geresnis reitingo lygis turėtų šiek paskatinti užsienio įmonių atėjimą į Lietuvą, veiklos plėtojimą bei su tuo susijusias TUI (Bendrame pasaulio šalių reitinge „Doing Business 2016“ Lietuva užima 20 vietą iš 189 šalių, 2015 [prieiga per internetą]).

Lietuva pagal korupcijos lygio vertinimą 2014 metais iš 175 valstybių pasaulyje užėmė 39 vietą, o ES šalių vietų vidurkis buvo 34. Lietuva tarp ES valstybių 2014 metais užėmė 19 vietą (Corruption Perceptions Index, 2015 [prieiga per internetą]). Kadangi yra laikoma, kad yra ryšys tarp korupcijos ir šalies išsivystymo lygio, t.y. kuo mažesnis korupcijos lygis, tuo šalis yra labiau išsivysčiusi. Pagal gautus duomenis galima spręsti, kad Lietuvoje yra mažesnis už vidutinį arba nedidelis korupcijos lygis lyginant pasaulio šalis. Europos mastu Lietuvos korupcijos rodiklis yra šiek tiek prastesnis, todėl galima teigti, kad Lietuvoje korupcijos lygis yra didesnis nei vidutinis lygis ES erdvėje. Visa tai neigiamai veikia šalies patrauklumą tarptautiniame lygyje, o rodiklio duomenys prastina Lietuvos ekonomikos integracijos lygį.

Gyvenimo lygį ir šalies ekonominę būklę atspindi skurdo ir socialinės atskirties rodiklis. ES šalys „Europa 2020“ strategijoje įsipareigojo visoje ES apie 20 mln. iki 2020 metų išbristi iš skurdo. Europoje 2014 metais ant skurdo ribos gyveno apie 121 mln. ES gyventojų, o Lietuvoje apie 917 tūkst., kas sudaro apie 0,75 % visų skurstančiųjų ES, nors Lietuvos gyventojų skaičius ir tesudaro tik apie 0,58 % visų ES gyventojų skaičiaus. Tai parodo, kad Lietuvoje yra gana didelis ant skurdo ribos gyvenančių asmenų skaičius. Lietuva pagal „Europa 2020“ strategiją yra nusistačiusi tikslą, jog iki 2020 metų Lietuvoje turėtų gyventi ne daugiau kaip 814 tūkst. žmonių esančių ant skurdo ribos. Žemiau, 22 paveiksle pateiktame grafike, pateikti 2005-2014 metų duomenys siekiant įvertinti kaip kito skurstančių asmenų skaičius nuo Lietuvos įstojimo į ES iki 2008 metų finansų krizės ir kaip šis skaičius kinta po krizės.

22 paveikslas. Asmenys gyvenantys ant skurdo ribos ES šalyse (% nuo šalies gyventojų skaičiaus)

Šaltinis: Eurostat

Pagal grafiką (žr. 22 pav.) matyti, kad po krizės (2008 – 2009 m.) yra pastebimas gyventojų gyvenančių ant skurdo ribos skaičiaus mažėjimas Lietuvoje (nuo 34 % iki 27,3 %). Panaši tendencija yra ir kitose šalyse. Lietuva pagal žmonių dalį gyvenančių ant skurdo ribos (nuo visų šalies gyventojų) užima 23 vietą iš 28 ES valstybių narių. Tai yra gana aukštas rodiklis. Prastesnė situacija yra tik Vengrijoje (31,1 %), Latvijoje (32,7 %), Graikijoje (36 %), Bulgarijoje (40,1 %) ir Rumunijoje (40,2 %), mažiausias skurstančiųjų skaičius tarp ES šalių yra Čekijoje (14,8 %), Nyderlanduose (16,5 %) ir Suomijoje (17,3 %) (žr. 8 priedas). Mažėjantis gyventojų skaičius ant skurdo ribos rodo šalies gebėjimą kovoti su problemomis. Skurdo mažėjimas yra siejamas su didėjančiu užimtumu bei mažėjančiu nedarbu, geresniu išsilavinimu, didesnėmis TUI, geresne medicinos apsaugos sistema. Lietuvoje didėjant ekonomikos augimui mažėja ir ant skurdo ribos gyvenančių asmenų skaičius. Remiantis surinktais duomenimis galima teigti, kad Lietuva pagal šį rodiklį ganėtinai prastai integruojasi į ES erdvę, bet nuolatinis gyventojų gyvenančių ant skurdo ribos mažėjimas teikia optimistinių vilčių, kad šis rodiklis ir toliau mažės, o tai stiprins ir ekonomikos integraciją.

Europoje kovai su skurdu ir socialine atskirtimi skiriant daug dėmesio buvo parengtas „Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas“. Ir tai „Europa 2020“ strategijoje yra priskiriama prie vieno iš septinių pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo iniciatyvų. (Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas [prieiga per internetą]). Ši pavyzdinė iniciatyva skirta užtikrinti socialinę ir teritorinę sanglaudą, kad visi galėtų pasinaudoti augimo ir naujų darbo vietų teikiamais privalumais, o skurstantys ir socialiai atskirti asmenys galėtų gyventi oriai ir aktyviai dalyvauti visuomenėje. Šalims strategijoje tai yra siūloma daryti skatinant bendrą kolektyvinę ir individualią atsakomybę kovojant su skurdu ir socialine atskirtimi. Taip pat šalys sprendamos konkrečių rizikos grupių (vienių tėvų, vyresnių asmenų, mažumų ir kt.) problemas turėtų parengti ir įgyvendinti tam skirtas specialias priemones. Strategijoje šalims siūloma kaip įmanoma daugiau išnaudoti socialinės apsaugos ir pensijų sistemas siekiant užtikrinti galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis („Europa 2020“ strategija, 2010).

Šalies dėmesį skurdo ir socialinės atskirties mažinimui atvaizduoja skiriamos valstybės lėšos socialinei apsaugai bei sveikatos apsaugai (žr. 11 lentelėje). 11 lentelėje pateikti išlaidų socialinei ir sveikatos apsaugai lyginant su BVP duomenys 2008-2013 metų laikotarpiu siekiant įvertinti kaip kito šios išlaidos finansų krizės laikotarpiu bei kaip keičiasi po krizės, kadangi finansų krizė pastaraisiais metais turėjo daugiausiai neigiamų padarinių valstybės, verslo subjektų ir žmonių gyvenime.

11 lentelė. Išlaidos socialinei ir sveikatos apsaugai (% nuo BVP)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuva	6,55	7,45	7,01	6,79	6,59	n.d.
ES	8,17	8,87	8,70	8,65	9,07	n.d.
Lietuva	15,99	21,12	19,19	17,01	16,38	15,35
ES	25,99	28,75	28,58	28,29	28,79	n.d.

Šaltinis: Eurostat

Pagal lentelės (11 lentelė) duomenis matyti, kad per 2008-2009 metų krizę valstybių ir visos ES išlaidos skiriamos soc. apsaugai ir sveikatos apsaugai smarkiai išaugo dėl su krize susijusių veiksmų. Nors krizės laikotarpiu Lietuvoje ir išaugo šių sričių finansavimas, bet Lietuvos skiriamos lėšos (lyginant su BVP) socialinei apsaugai bei sveikatos apsaugai yra mažesnės nei vidutiniškai skiriamos ES šalyse. Labai didelis atotrūkis yra tarp ES ir Lietuvos išlaidų skiriamų socialinei apsaugai. Tai leidžia daryti sprendimą, kad gana didelį skurdą bei socialinę atskirtį Lietuvoje lemia per mažas valstybės dėmesys šioms problemoms. Gyventojai ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų dažniausiai Lietuvoje renkasi emigraciją į kitas ekonomiškai už Lietuvą stipresnes ES šalis. Skiriamas mažesnis dėmesys šių problemų sprendimui didina Lietuvos atskirtį ir tarp kitų ES šalių, o tai neigiamai veikia šalies ekonomikos integracijos procesą. Lietuva didindama finansavimą skurdo mažinimui bei socialinei apsaugai turėtų sumažinti skirtumus tarp ES šalių, o tai pagerintų šalies makroekonominius rodiklius bei didintų ekonomikos integraciją.

Europos Komisijos teikiamose rekomendacijose Lietuvai, šaliai rekomenduojama, kad reikiama parama būtų suteikiama tik tiek asmenims, kuriems ji labiausiai naudinga, taip pat Lietuva ir toliau turi stiprinti pinigines socialinės paramos sistemos sąsajas su aktyvumo skatinimo priemonėmis (Lietuva: 2015 m. Nacionalinių reformų darbotvarkė, 2014). Atsižvelgiant į rekomendacijas, „Europa 2020“ ir „Lietuva 2030“ strategijas Lietuvoje 2013 metais patvirtintas „Socialinės įtraukties didinimo 2014–2020 m. veiksmų planas. Pagal nacionalinį veiksmų planą yra išskirtos tikslinės gyventojų grupės, priemonės, numatytos įgyvendinimui skirtos lėšos. Daugiausiai dėmesio plane yra skiriama labiausiai nuo darbo rinkos nutolusių asmenų galimybių didinimui. Tai Lietuvoje turėtų būti atlieka įgyvendinant aktyvias įtraukties priemones. Taip pat plane numatytos vyresnio amžiaus asmenų, neįgaliųjų kompetencijų didinimo paslaugos, romų sociokultūrinės ir integracijos į darbo rinką paslaugos, jaunimo ir pagyvenusių asmenų savanoriškos veiklos aktyvinimas, vietinių užimtumo iniciatyvų įgyvendinimo projektai (Konceptijos, strategijos [prieiga per internetą]).

Socialinė šalies gyventojų atskirtis Lietuvoje yra ir turėtų būti mažinama Valstybei bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis, kuriant kultūrinius veiklos projektus, stiprinant bendruomeninę veiklą, stiprinant gyventojų sveikatą. Bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis yra svarbus, nes bendradarbiaujant yra vystomas geresnis visuomenės informavimas skleidžiant informaciją apie sveiką gyvenseną, ligų profilaktiką ir pan. Įgyvendinant kultūrinės veiklos projektus yra skatinama kultūrinėje veikloje labiau dalyvauti neigaliuosius, vaikų globos įstaigų auklėtinius, senjorus, mažas pajamas gaunančius asmenis. Bendruomeninė veikla šalyje stiprinama į bendrą vykdomą veiklą įtraukiant vietos bendruomenes ir įstaigas, kurios įgyvendina įvairias edukacines programas vaikams ir jaunimui. Daugiausia bendruomeninių veiklų yra stengiamasi skirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams, vaikams ir jaunimui, patenkantiems į socialinės rizikos grupes – patiriantiems kultūrinę ir socialinę atskirtį, gyvenantiems vaikų globos namuose, žalingų įpročių turinčiose šeimose, neigaliesiems. Siekiant priartinti visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas prie bendruomenės, gerinti jų kokybę, plėtojamas visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimas savivaldybės teritorijoje esančiose ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose ugdomų mokinių pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas bei visuomenės sveikatos stiprinimas ir stebėseną (Lietuva: 2015 m. Nacionalinė reformų darbotvarkė, 2014).

Apibendrinant Lietuvos verslo plėtojimą bei gyventojų socialinę padėtį galima teigti, kad šalyje yra daugybė problemų susietų su šiais klausimais, o tai neigiamai veikia ekonomikos integracijos procesą. Šalis nėra pakankamai įdomi užsienio investuotojams, todėl TUI į Lietuvą yra gerokai mažesnės nei ES vidurkis. Situaciją šiek tiek gerina geri tarptautiniai įvertinimo rodikliai, tokie kaip „Doing Business“, nes tai parodo, kad šalis yra pažangi ir išsivysčiusi. Lietuvos patrauklumą pasaulyje ir ES mažina gana aukštas korupcijos lygis, kas parodo, jog šalies išsivystymo lygis galėtų būti ir didesnis. Neigiamą poveikį šalies vidaus vartojimui bei makroekonominiams rodikliams daro gana didelis Lietuvoje esantis skurdo bei socialinės atskirties lygis. Šią situaciją Lietuva galėtų pagerinti didindama dėmesį ir finansavimą su tuo susijusioms problemoms, bent jau iki ES vidurkio. Visi šie rodikliai atspindi, kad Lietuva nors ir priklauso ES jau daugiau kaip 10 metų, bet ekonomikos integracija dar nėra baigta ir turi būti tęsiama.

3.2. Lietuvos ekonomikos integracijos į ES erdvę įvertinimas

Pagal metodologinėje darbo dalyje pateiktą ekonomikos integracijos metodiką šioje dalyje apskaičiuoti su ekonomikos integracija siejamų integracijos veiksnių rodiklių koeficientai. Jais remiantis įvertintas šalies ekonomikos integracijos lygis. Rodikliai ir veiksniai suskirstyti į tris ekonomikos integracijos rodiklių grupes. Įvertinimui parinkti rodikliai aprašyti 2.1. poskyryje.

Remiantis 2.2 pateikta 2-a formule $F=(A_n / B_{EU}) * 100\%$, apskaičiuotas indekso i naudingumo F palyginamasis koeficientas.

Pirmoji ekonomikos integracijos rodiklių grupė susieta su bendra Lietuvos ekonomikos padėtimi. Šios grupės ekonomikos integracijos veiksnių rodiklių koeficientų apskaičiuoti duomenys pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė. Lietuvos ekonomikos integracijos rodiklių palyginamieji koeficientai susieti su valstybės ekonomikos padėtimi (1 rodiklių grupė)(%)

Ekonomikos integracijos vertinimo rodiklis	Lietuvos rodiklis A_n	ES rodiklis B_{EU}	F Koeficientas (%)
1. Valstybės ekonominė padėtis			151,60
1.1. Institucijų valdymas			96,49
1.1.1. "Doing Business" indeksas (2015)	179	158	106,96
1.1.2. Gyventojų naudojimas e. valdžios paslaugomis (2014)	41	49,68	82,53
1.1.3. Šalies korupcijos lygis (aplenkta šalių) (2014)	136	141	96,45
1.1.4. Reguliavimo nepriklausomybė	1	1	100,00
1.2. Makroekonominis stabilumas			364,29
1.2.1. Infliacija (2014)	0,2	0,6	300,00
1.2.2. Biudžeto deficitas (% nuo BVP) (2014)	-0,7	-3	428,57
1.3. Išsilavinimas ir sveikata			100,36
1.3.1. Viešosios išlaidos švietimui (% nuo BVP) 2011	5,17	5,25	98,48
1.3.2. Išlaidos sveikatos apsaugai (% nuo BVP) (2012)	6,59	9,07	72,66
1.3.3. Ligoninių lovų skaičius (100 tūkst. gyv.) (2013)	728,20	525,98	138,45
1.3.4. Vidutinė gyvenimo trukmė	73,40	79,90	91,86

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Institucijų valdymas (1.1. rodiklių grupė). Dėl mažinamos administracinės naštos verslui ir gerinamų verslo kūrimosi sąlygų Lietuva pagal Pasaulio Banko „Business Doing“ reitingą 2016 metams užėmė 20 vietą iš 189 ir tai reiškia, kad Lietuva aplenkė 169 (189-20=169) šalis. ES šalių vidutinė vieta buvo 31, tai reiškia, kad ES aplenkė apie 158 (189-31=158) šalis. Remiantis tuo apskaičiuotas koeficientas F yra: $169/189*100\%=106,96\%$. Lietuvoje 2014 metais gyventojų naudojimas e. valdžios paslaugomis buvo mažesnis nei ES vidurkis, dėl to šio rodiklio koeficientas yra $82,53\%=41/49,68*100\%$. Lietuva pagal korupcijos vertinimą pasaulyje 2014 metais užėmė 39 vietą ir aplenkė 136 pasaulio šalis, o kadangi bendras ES šalių korupcijos lygis yra žemesnis nei Lietuvos, todėl ES šalių vietų vidurkis buvo 34, dėl šios priežastis koeficientas yra lygus $96,45\%=136/141*100\%$. Lietuvai įstojus į ES, šalis neprarado savo teisės nepriklausomai priiminėti sprendimų ir taip yra visose ES šalyse, todėl F koeficientas yra lygus 100 %. Pagal šalies institucijų valdymą, jų administravimą Lietuvos bendras koeficientas yra 96,49%, nors tai ir patenka į 85–125% intervalą, bet Lietuvai reikėtų labiau plėtoti ir skatinti gyventojus naudotis el. valdžios paslaugomis, nes

šio rodiklio koeficientas yra mažesnis nei 85%. Taip pat daugiau dėmesio šalyje turėtų būti skiriama korupcijos mažinimui.

Makroekonominis stabilumas (1.2. rodiklių grupė). Lietuvos makroekonominis stabilumas yra gana geras, kadangi Lietuvoje infliacija ir su tuo susietas kainų augimas buvo labai mažas, o tai buvo vienas iš esminių kriterijų leidęs Lietuvai nuo 2015 metų pradžios įsivesti eurą. Kadangi mažesnė infliacijos reikšmė yra teigiamas ženklas, todėl Lietuvos rodiklis buvo apie 300 % ($0,6/0,2*100\%$) geresnis, nei ES vidurkis. Biudžeto deficitas, kuris taip pat buvo vienas iš esminių kriterijų padėjusių įsivesti eurą, buvo mažesnis nei ES vidurkis, todėl apskaičiuotas šio rodiklio F koeficientas yra 428,57% ($-3/-0,7*100\%$). Bendras šių minėtų rodiklių koeficientų vidurkis yra 364,29% (daugiau už 125%), tai rodo, kad šalies finansinių makroekonominių rodiklių situacija yra labai gera.

Išsilavinimas ir sveikata (1.3. rodiklių grupė). Lietuvos išsilavinimo ir sveikatos bendras F koeficiento rodiklis yra 100,36%, o tai parodo, kad esminiai skirtumai sveikatos ir išsilavinimo sektoriuose yra naikinami tarp ES šalių narių, o didina Lietuvos integracijos laipsnį. Bet šis rodiklis patenka į 85-125 % intervalą, kas parodo, kad nors ir pagal šiuo kriterijus ekonomikos integracija yra ir gera, bet norint integraciją stiprinti šių kriterijų rodikliai turi būti dar gerinami. Sveikatos sektoriaus rodiklį labiausiai mažina valstybės išlaidos skiriamos sveikatos apsaugai (lyginant su šalies BVP), kadangi šis rodiklis yra gerokai prastesnis už ES vidurkį ir siekia tik 72,66% ES lygio, bet ligonių lovų skaičius yra didesnis nei ES ir vertinant pagal jas F koeficientas yra 138,45%. Valstybės skiriamos išlaidos yra gana artimo ES lygiui, todėl F koeficientas yra $5,17/5,25*100\%=98,48\%$. Vidutinė gyvenimo trukmė šalyje taip pat yra gana artima ES vidurkiui ir dėl to F koeficientas yra $73,4/79,9*100=91,86\%$.

Vertinant koeficientų duomenis pagal išnagrinėtą metodiką ir nustatytas rodiklių ribas, šie ekonomikos integracijos veiksnių rodikliai rodo labai gerą ekonomikos integracijos reikšmę. Pagal apskaičiuotą bendrą koeficientą **1 etapo (grupės) įvertinimo rodiklis yra 151,60 proc.** Kadangi šis koeficiento dydis didesnis nei 125 proc., tai rodo, kad su pirmojo etapo rodikliais susiję veiksniai labai gerai integruoja Lietuvą į ES erdvę. Kaip nagrinėta ir minėta geresnį pirmojo etapo rezultatą būtų galima pasiekti skatinant gyventojus naudotis naujausiomis technologijų priemonėmis kontaktuojant su valdžios įstaigomis, mažinant šalies korupcijos lygį bei didinant išlaidas sveikatos apsaugai.

Antrosios grupės rodikliai susieti su valstybinio mechanizmo bei šalies prekybos, darbo rinkos, išsilavinimo ir technologijų plėtojimo gilesne integracija (žr. 13 lentelė). Nors pirmojo etapo rodikliai ir rodė gerus rezultatus, bet antrojo etapo rodikliai yra gerokai prastesni.

Prekyba ir paslaugos (2.1 rodiklių grupė). Kadangi ekonomikos integracijos pagrindinė esmė mažinti skirtumą tarp ES šalių ekonomikų, todėl vieną pagrindinių vietų užima prekybos sąlygų suvienodinimas. Vertinant Lietuvos vidaus prekybos duomenis jie yra gana artimi ES vidutiniams duomenims. Lietuvos eksporto į vidaus rinką F koeficientas, remiantis 2014 metų duomenimis, sudaro

86,52 %, vidaus importo duomenis F koeficientas yra 104,28 %, o tai rodo labai mažą prekybos tendencijų atskirtį tarp Lietuvos ir ES šalių. Pagal išorės eksporto dalį Lietuva ES vidurkį lenkia ir tai įrodo F koeficiento dydis – 123,25%, o importas iš trečiųjų nors į Lietuvą yra ir mažesnis nei ES vidurkis, bet skirtumas yra nedidelis, todėl koeficientas yra 92,75 %. ES vis daugiau dėmesio yra skiriama prekybai internetu, bet Lietuva pagal pirkimų internetu apimtį gerokai atsilieka nuo ES vidurkio dėl to šio rodiklio F koeficientas yra tik 58,40 %. Verslo subjektų skaičius remiantis 2012 metų duomenimis Lietuvos ir ES vertinant tenkančių subjektų skaičių 1000 gyventojų buvo taip pat panašus ir kadangi didesnių skirtumų nėra, todėl šio rodiklio koeficientas yra 104,95 %. Lietuvos prekybos potencialą pasaulyje parodo TUI užsienio investicijų dydis į Lietuvą ir iš Lietuvos tenkantis vienam gyventojui. Pagal šiuos kriterijus TUI į Lietuvą koeficientas siekia tik 21,25 %, o iš Lietuvos dar mažiau 3,32 %. Įvertinus visus su Lietuvos prekyba sietinus rodiklius Lietuvos prekybos sektoriaus integracijos į ES koeficientas yra tik 74,34 % (mažiau už 85 %). Šis rodiklis būtų gerokai aukštesnis, jei Lietuva daugiau gautų TUI bei pati jų skirtų gerokai daugiau kitoms šalims.

Darbo rinka ir socialinė aplinka (2.2. rodiklių grupė). Lietuvos darbo rinkos ir socialinės aplinkos integracija į ES yra taip prastesnė nei turėtų būti siekiant gero ekonomikos integracijos lygio. Lietuvos geriausi darbo rinkos rodiklių koeficientai yra vertinant gyventojų užimtumą (103,76 %), nedarbo lygį (95,33 %), jaunimo nedarbo lygį (86,94 %). Nors dirbančiųjų Lietuvoje yra daug, bet lyginant su ES šalimis Lietuvoje vidutinis darbo užmokestis siekia tik 27,86 % ES vidutinio lygio, o minimali Lietuvos alga siekia tik 40,29 % ES lygio, dėl to tai sietina su gyventojų emigracija. Lietuvos atveju kuo didesnė emigracija tuo F koeficientas turi būti mažesnis, todėl vertinant emigracijos duomenis lyginant išvykusių skaičių su šalies ar ES gyventojų skaičiumi apskaičiuotas F koeficientas yra $0,56/1,24 \cdot 100\% = 44,65\%$. Migracijos ir darbo rinkos rodiklį gerina didesnė vidutinė imigracija į Lietuvą nei ES, todėl šio rodiklio koeficientas yra $0,83/0,67 \cdot 100 = 122,98\%$. Nedideli atlyginimai yra susieti gana dideliu skurdo ir socialinės atskirties lygiu Lietuvoje, nors įvertinus koeficientų reikšmę žmonių gyvenančių ant skurdo ribos F koeficientas yra 89,38 % (daugiau nei 85 %). Lietuvoje palyginti su bendrais ES duomenimis yra skiriamos mažesnės valstybės išlaidos socialinei apsaugai bei pensijoms. Lietuvos apskaičiuotas socialinei apsaugai skiriamų lėšų nuo BVP koeficiento dydis yra 56,89 %, o valstybės išlaidų pensijoms koeficientas yra tik 57,58 %. Įvertinus visu su darbo rinka ir socialine apsauga susijusius rodiklius ir apskaičiavus jų bendrą F koeficientą jis yra 76,11 %, o tai yra mažiau nei 85 %, todėl galima teigti, kad Lietuva siekdama didinti ekonomikos integracijos lygį turėtų gerinti šį koeficientą sudarančius rodiklius. Labiausiai Lietuvoje dėmesys turėtų būti sutelkiamas į vidutinio ir minimalaus atlygio kėlimą. Taip pat skurdo ir socialinės atskirties mažinimui didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas išlaidų didinimui socialinei apsaugai bei pensijoms.

13 lentelė. Lietuvos ekonomikos integracijos rodiklių palyginamieji koeficientai susieti su šalies sektorių integracija (2 rodiklių grupė)(%)

Ekonomikos integracijos vertinimo rodiklis	Lietuvos rodiklis A_n	ES rodiklis B_{EU}	F Koeficientas (%)
2. Šalies sektorių integracija			81,06
2.1. Prekyba ir paslaugos			74,34
2.1.1. Vidaus eksportas (% nuo viso eksp.)	54,76	63,30	86,52
2.1.2. Vidaus importas (% nuo viso imp.)	65,60	62,91	104,28
2.1.3. Eksportas išorės (% nuo viso eks.)	45,24	36,70	123,25
2.1.4. Išorės importas (% nuo viso imp.)	34,40	37,09	92,75
2.1.5. Prekių pirkimas internetu (nuo visų namų ūkių)	26,00	44,52	58,40
2.1.6. Verslo subjektų skaičius 1000 gyventojų. (2012)	53,23	50,72	104,95
2.1.7. TUI į šalį (Eur. vienam gyventojui)	4370,69	20570,19	21,25
2.1.8. TUI iš šalies (Eur. vienam gyventojui)	791,58	23836,13	3,32
2.2. Darbo rinka ir socialinė aplinka			76,11
2.2.1. Gyventojų užimtumas (%)	71,8	69,2	103,76
2.2.2. Nedarbo lygis (%)	10,7	10,2	95,33
2.2.3. Jaunimo nedarbo lygis (iki 25 m) (%)	19,3	22,2	86,94
2.2.4. Asmenų išėjimo į pensiją vidutinis amžius (2012)	59,5	59,1	99,33
2.2.5. Vidutinis darbo atlygis (atskaičius mokesčius) (Eur)	527,20	1892,39	27,86
2.2.6. Emigracija (% nuo visų gyv.)	1,24	0,56	44,65
2.2.7. Imigracija (% nuo visų gyv.)	0,83	0,67	122,98
2.2.8. Minimali alga (2015 m.) (Eur)	325	807	40,29
2.2.9. Mokesčių dalis nuo mažai uždirbančių darbuotojų uždarbio (2013)(%)	39,5	34,9	88,35
2.2.10. Žmonių skaičius ant skurdo ribos (% nuo visų gyv.) (2014)	27,3	24,4	89,38
2.2.11. Valstybės išlaidos socialinei apsaugai (% nuo BVP)	16,38	28,79	56,89
2.2.12. Valstybės pensijos (% visų valstybės išlaidų) (2012)	5,7	9,9	57,58
2.3. Išsilavinimas			119,62
2.3.1. 20-24 metų asmenų turinčių vidurinį išsilavinimą (%)	73,2	65,2	112,27
2.3.2. 30-34 metų turinčių aukštąjį išsilavinimą (%)	53,3	37,9	140,63
2.3.3. Anksti nepaliekantys mokyklos (18-24 m.) (%)	94,1	88,8	105,97
2.4. Technologijų ir inovacijų integracija			80,26
2.4.1. Aukštųjų technologijų eksportas (% nuo viso eksp.)	6,40	11,39	56,19
2.4.2. Namų ūkiai turintys interneto prieigą (%)	66	81	81,48
2.4.3. Verslo subjektai turintys interneto prieigą (%)	100	97	103,09

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Išsilavinimas (2.3. rodiklių grupė). Pagal išsilavinimo rodiklius Lietuva rodo labai gerus rezultatus visoje ES erdvėje. Šalyje vidurinį išsilavinimą turinčių 20–24 metų asmenų skaičius yra viršijantis ES vidutinius duomenis, todėl apskaičiavus F koeficientą jis yra $72,2/65,2 \cdot 100\% = 112,27\%$. Lietuvoje taip pat gyvena daug 30–34 metų asmenų turinčių aukštąjį išsilavinimą. Lietuvoje tarp 30–34 metų asmenų aukštąjį išsilavinimą turi daugiau nei pusė, o ES tik apie trečdalis. Dėl šių priežasčių Lietuvoje 30–34 metų asmenų turinčių aukštąjį išsilavinimą F koeficientas yra $53,3/37,9 \cdot 100 = 140,63\%$. Lietuvoje taip pat yra labai mažas skaičius jaunų asmenų (18–24 m.), kurie anksti palieka

mokymosi įstaigas ir nutraukia mokymosi procesą. Kadangi Lietuvoje anksti mokyklas palieka apie 5,9 % jaunų asmenų, tai reiškia, kad $100 - 5,9 = 94,1$ % toliau tęsia mokslą, o ES $100 - 11,2 = 88,8$ %. Todėl remiantis tuo, anksti paliekančių mokyklas asmenų F koeficientas Lietuvoje yra $94,1/88,8 \cdot 100 = 105,97$ %. Bendras švietimą apibūdinanti ir įvertinanti koeficientas yra 119,62 %.

Technologijų ir inovacijų integracija (2.4. rodiklių grupė). Skirtingai nuo švietimo sektoriaus technologijų ir inovacijų integracija Lietuvoje yra mažesnė. Aukštųjų technologijų eksportas 2014 metais Lietuvoje sudarė apie 6,4 %, o ES vidurkis buvo apie 11,39 % nuo bendro eksporto. Pagal tai apskaičiuotas aukštųjų technologijų eksporto F koeficientas yra $6,4/11,39 \cdot 100 = 56,19$ %. Lietuva taip pat pasižymi mažesniu interneto prieigų skaičiumi tarp namų ūkių. Lietuvoje namų ūkių turinčių interneto prieigą 2014 metais buvo apie 66 %, o ES bendras rodiklis buvo apie 81 %, todėl apskaičiuotas šio rodiklio koeficientas yra $66/81 \cdot 100 = 81,48$ %. Šalyje beveik visi verslo subjektai naudojami ir turi interneto prieigą, o ES šalyse šis rodiklis nors ir nežymiai, bet yra prastesnis, todėl apskaičiuotas koeficiento rodiklis yra $100/97 \cdot 100 = 103,09$ %. Bendras nagrinėtų technologijų ir inovacijų rodiklių apskaičiuotas F koeficientas yra 80,26 %.

Vertinant apibendrintai suskirstytus ekonomikos integracijos rodiklius į etapus, bendra apskaičiuota **antrojo etapo (grupės)** F koeficiento reikšmė yra 81,06 %. Ši reikšmė yra mažesnė nei 85 %, o tai rodo, kad pagal šiuos rodiklius Lietuvos ekonomikos integracija į ES erdvę yra silpna. Ši rodiklį labiausiai neigiamai veikia TUI, mažas prekių pirkimas internetu, vidutinis ir minimalus darbo atlygis, pensijų dydis, valstybės išlaidos socialinei apsaugai, aukštųjų technologijų eksportas. Lietuva labai gerai į ES integruojasi per išsilavinimo rodiklius.

Trečiojoje ekonomikos integracijos rodiklių dalyje giliau nagrinėjami rodikliai, kurie papildo antrosios dalies kriterijus susietus su gyvenimo kokybės gerinimu, inovacijų ir technologijų plėtojimu bei šalies ateities ekonomikos integracijos perspektyvomis (žr. 14 lentelė).

14 lentelė. Lietuvos ekonomikos integracijos rodiklių palyginamieji koeficientai susieti su gyvenimo kokybės gerinimu bei ateities perspektyvomis technologijų ir inovacijų sektoriuje (3 rodiklių grupė)(%)

Ekonomikos integracijos vertinimo rodiklis	Lietuvos rodiklis A_n	ES rodiklis B_{EU}	F Koeficientas (%)
3. Naujų perspektyvų sektorių integracija			124,59
3.1. Technologijos, inovacijos			26,41
3.1.1. Išlaidos MTEP (% nuo BVP) (2013)	0,95	2,01	47,41
3.1.2. Patentų skaičius (mln. gyv.) (2012)	6,09	112,6	5,41
3.2 Ekologija, aplinkosauga, energetika			157,31
3.2.1. Energijos suvartojimas iš atsinaujinančių šaltinių (%) (2013)	23	15	153,33
3.2.2. Galutinės energijos suvartojimo mažinimas (lyginant su 2005 metais) (2013)	-27,85	-8,34	333,98
3.2.3. Šiluminio efekto sukeliančių dujų (ŠESD) mažinimas (lyginant su 2005 metais)% (2012)	-7,29	-12,34	59,07
3.2.4. Išmetamų atliekų kiekis (vienam gyventojui) (mln. tonų) (2012)	1,89	4,97	263,03
3.2.5. Komunalinių atliekų perdirbimas (%) (2014)	27,8	41,8	66,51
3.2.6. Energijos priklausomybė (importuojamas energijos kiekis) (2013)	78,3	53,2	67,94

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Technologijos inovacijos (3.1. rodiklių grupė). Paskutinėje ekonomikos integracijos vertinimo dalyje technologijų ir inovacijų plėtojimas gerai atsispindi pagal valstybės skiriamų išlaidų kiekį skaičiuojant sumos dalį nuo BVP. Pagal šį rodiklį Lietuvoje 2013 metais tik apie 0,95 % valstybės lėšų skaičiuojant nuo BVP buvo skirta mokslinių tyrimų ir eksperimentinė veiklos plėtojimui (MTEP), o bendras to meto ES rodiklis siekė 2,01 %. Remiantis apskaičiuotas F koeficientas, kuris parodo šalies išlaidų dydį MTEP, kuris yra $0,95/20,1*100=47,41$ %. Šis rodiklis lyginant su ES šalimis yra labai mažas, o tai parodo, kad šalyje yra skiriama per mažai dėmesio technologijų ir inovacijų plėtojimui. Naujų patentų skaičius 2012 metais Lietuvoje taip pat buvo gerokai mažesnis nei bendras ES vidurkis, skaičiuojant patentų skaičių milijonui gyventojų. Skaičiuojant F koeficientą pagal patentų skaičių, apskaičiuotas rodiklis siekė tik $6,09/112,6*100=5,41$ %. Bendras šiuo du rodiklius apimantis koeficientas yra tik 26,41 % ir yra gerokai mažesnis už 85 %, o tai rodo, kad šalyje turėtų būti daugiau kaip dvigubai padidintas MTEP finansavimas. Didesnis finansavimas, naujų technologijų ir inovacijų centrų kūrimas turėtų didinti mokslinių tyrimų apimtį ir naujų produktų bei paslaugų kūrimą, kad tuo pačiu turėtų paskatinti ir didesnę registruojamų patentų skaičių.

Ekologija, aplinkosauga, energetika (3.2 rodiklių grupė). Su technologijų plėtojimu, verslo aplinkos bei gyvenimo kokybės gerinimu, naujų verslo subjektų kūrimu siejama ir ekologija, aplinkosauga ir energetika. Pagal „Europa 2020“ strategijos tikslą „20/20/20“ energijos suvartojimas iš atsinaujinančių šaltinių Lietuvoje ir ES turi būti ne mažesnis nei 20 %, o 2013 metais Lietuvos šios energijos suvartojimo rodiklis buvo 23 %, o ES 15 %. Apskaičiavus Lietuvos energijos suvartojimo iš atsinaujinančių šaltinių F koeficientą gautas $23/15*100=153,33$ % dydis. Pagal „20/20/20“ tikslą galutinės energijos suvartojimas iki 2020 metų turi būti sumažintas 20 % (lyginant su 2005 metais). Šis Lietuvos rodiklis 2013 metais jau siekė -27,85 %, o ES -8,34 %, todėl apskaičiuotas koeficientas yra lygus $-27,85/8,34*100=333,98$ %. Lietuva yra įsipareigoti taip pat 20 % iki 2020 metų sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisiją, lyginant su 2005 metais ir nors šis rodiklis yra pastoviai mažėjantis, bet bendri duomenys yra geresni už Lietuvos. Todėl apskaičiavus su ŠESD emisiją susijusį Lietuvos F koeficientą jis yra $-7,29/-12,34*100=59,07$ %. Lietuvos ekologijos ir aplinkosaugos rodiklius ES mastu gerina gana nedidelis išmetamų atliekų kiekis tenkantis vienam gyventojui. Lietuvos vienam gyventojui tenka apie 1,89 mln. tonų, o ES gyventojui vidutiniškai apie 4,97 mln. tonų išmetamų atliekų, o todėl vertinant, kad kuo mažesnis išmetamų atliekų kiekis yra teigiamas rodiklis apskaičiuotas F koeficientas yra $4,97/1,89*100=263,03$ %. Nors Lietuvoje palyginti su ES ir yra mažas atliekų išmetimo kiekis, bet perdirbamų atliekų kiekis yra didesnis ES (41,8 %) nei Lietuvoje (27,8 %), todėl apskaičiuotas koeficientas yra $27,8/41,8*100=66,51$ %. Taip pat Lietuvos ekonomikos integraciją neigiamai, tiek dabar, tiek galimai artimiausioje ateityje veiks didelė Lietuvos energetinė priklausomybė (78,3 %), kuri yra didesnė už ES vidurkį (53,2 %). Kadangi kuo mažesnė energetinė priklausomybė yra teigiamas efektas ir mažesnė rizika šalies ekonomikai, todėl

apskaičiuotas šio rodiklio F koeficientas yra $53,2/78,3 \cdot 100 = 67,94$ %. Bendrai įvertinus ekologinę ir energetinę šalies padėtį ES lygmeniu bei su tuo susijusią ekonomikos integraciją F koeficientas yra 157,31 %.

Bendras ekonomikos integracijos trečios dalies rodiklių F koeficiento dydis yra 124,59 %. Kadangi šis rodiklis yra tarp 85 – 125 % ribų, galima teigti, kad pagal šiuo kriterijus ekonomikos integracija yra gera. Bet šį koeficientą labiausiai gerina su ekologija ir aplinkosauga susiję rodikliai, kurie dauguma yra geresni nei ES vidurkis bei yra jau įgyvendinti kai kurie „Europa 2020“ tikslai. Pagal gautus duomenis matosi, kad Lietuva turėtų daugiau dėmesio skirti MTEP, tai skatintų didesni šalies mokslo lygį, skatintų TUI.

Išvedus bendrą visų minėtų, trijose dalyse suskirstytų rodiklių bendrą F koeficientą gautas 105,01 % dydžio koeficientas (žr. 15 lentelė). Kadangi šis rodiklis patenka į 85 – 125 % ribą galima teigti, kad Lietuvos ekonomika integravosi į bendrą ES erdvę.

15 lentelė. Bendra visų rodiklių palyginamasis koeficientas (%)

Bendras visų rodiklių palyginamasis F koeficientas	105,01
---	---------------

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pagal minėtą intervalą šalies ekonomikos integracijos lygis gali būti vertinamas gerai arba vidutiniškai. Iš viso apskaičiuoti 44 rodiklių, kurie sietini su ekonomikos integracija F koeficientai. 17 rodiklių koeficientų patenka į intervalą iki 85 %, tai sudaro 39 % visų rodiklių, 20 rodiklių koeficientai patenka į 85 – 125 % ribą, tai sudaro 45 % visų rodiklių, o 7 rodiklių koeficientai yra didesni už 125 % ir tai sudaro 16 % visų rodiklių. Bendrai paėmus visus duomenis, 39 % rodiklių rodo, kad Lietuva neišintegravo į bendrą ES erdvę arba integracija yra labai silpna, o 61 % rodiklių rodo, kad Lietuva integravosi į ES. Todėl vertinant, kad daugiau nei pusė integracijos vertinimo rodiklių rodo, kad Lietuva gerai arba labai gerai integravosi į ES galima daryti išvadą, kad Lietuvos ekonomika integravosi į bendrą ES erdvę.

Gilesnei integracijai Lietuvoje daugiau dėmesio turėtų būti skiriama technologijų ir inovacijų plėtojimui, darbo rinkai ir socialinei aplinkai, o ypač didesniai darbo užmokesčiui, šalyje turėtų būti stengiamasi pritraukti daugiau TUI bei daugiau TUI skirti kitoms šalims. Kadangi Lietuvoje yra gera situacija švietimo sistemoje, yra daug išsilavinusių asmenų, todėl šis lygis turėtų būti palaikomas ne mažesnis. Siekiant užtikrinti geresnę darbo rinkos rodiklių bei išsilavinusių asmenų įsidarbinimo padėtį daugiau dėmesio turėtų būti skiriama greitesniam švietimo sistemoms persiorientavimui į darbo rinkos poreikius. Taip pat šalyje turėtų būti palaikomas ir keliamas su ekologija ir aplinkosauga susijusių rodiklių integracijos laipsnis. Visa tai užtikrinus Lietuvos ekonomikos integracija ES erdvėje turėtų dar didesnė, kad tai lemtų geresnę šalies ekonomikos padėtį tarptautiniu lygiu, pagerėtų verslo aplinka, padidėtų gyventojų gyvenimo kokybė.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

- Lietuvos ekonomikos integracijos į ES principas ir tikslas yra mažinti šalies ekonomikos išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES vidurkio bei visų ES šalių narių. Lietuvoje integruojant ekonomiką į bendrą ES erdvę siekiama užtikrinti makroekonominį stabilumą, vykdant darbo rinkos struktūrines reformas, skatinant konkurencingumą, užtikrinant stabilų finansinį sektorių. Lietuvos ekonomikos integraciją skatinančius veiksnius galima išskirti į penkias dalis: užsienio prekyba, darbo rinka, švietimas ir technologijomis bei inovacijos, ekologija ir aplinkosauga, verslo aplinkos ir šalies įvaizdžio bei gyventojų kokybės gerinimas. Kiekvienoje iš penkių grupių esantys veiksniai yra vieni su kitais yra susiję, nes dažniausiai keičiantis vienam veiksnio rodikliui kinta ir kito veiksnio rodikliai, o šie pokyčiai veikia šalies ekonomikos padėtį tarptautiniame kontekste.
- Ekonomikos integracija darbe įvertinama ir analizuojama pritaikant duomenų palyginamąją analizę, apribojimų teoriją bei įvertinant šalies, ES ir nacionalinių tikslų siekinių įgyvendinimą. Darbe siekiant geriau ir tiksliau įvertinti šalies ekonomikos skirtumus bei su tuo siejamą ekonomikos integraciją nustatyta, kad tikslingiausia ekonomikos integracijos veiksnių rodiklius suskirstyti į tris grupes ir apskaičiuojant palyginamuosius Lietuvos rodiklių koeficientus įvertinti kaip šalies ekonomika integruojasi į ES erdvę. Koeficientų įvertinimui pasitelkiamos ribos, kurios ir apibrėžia koks šalies integracijos lygis: iki 85 % - silpna integracija, 85 – 125 % vidutinė arba gera integracija, virš 125 % - labai gera ir stipri ekonomikos integracija.
- Lietuvos užsienio prekybos mastai nuo pat įstojimo yra augantys sparčiau nei ES bendri vidutiniai užsienio prekybos duomenys, o tai rodo, kad šalies ekonomikos integracija skatina prekybą ir yra sėkminga. **Lietuvos ekonomikos integraciją** taip pat **didina** gana didelis užimtumas ir mažesnis nedarbas, geresni jaunimo nedarbo duomenys, didelis išsilavinusių asmenų skaičius sėkmingai įgyvendinami ekologijos ir aplinkosaugos tikslai. Šalyje labai sparčiai auga energijos suvartojimas iš atsinaujinančių šaltinių, gerokai sparčiau nei ES mažėja bendras energijos suvartojimas. **Labiausiai Lietuvos ekonomikos integracija lėtėja** dėl didėjančio darbo užmokesčio atotrūkio nuo bendro ES vidurkio, o tai skatina gyventojų emigraciją bei neigiamai veikia šalies skurdo ir socialinės atskirties rodiklius. Socialiniai skirtumai bei skurdas mažina Lietuvos ekonomikos pajėgumus ir silpnina vidinį vartojimą. Ekonomikos integraciją taip pat mažina Lietuvos išlaidos moksliniams tyrimams ir eksperimentinei veiklai (MTEP). Mažesnis dėmesys MTEP silpnina šalies konkurencingumą ES erdvėje, kadangi mažiau dėmesio yra skiriama produktų bei paslaugų kūrimui bei jų tobulinimui. Darbe nagrinėti **beveik visi rodikliai rodo teigiamas pokyčių tendencijas**, taip pat **Lietuvoje sėkmingai įgyvendinami** beveik visi užsibrėžti **strategijų tikslai**, o esami kai kurių rodiklių skirtumai nėra labai ženklūs. Visa tai gerina šalies ekonomikos rodiklius bei didina ekonomikos integraciją.

- Atliktas Lietuvos ir ES rodiklių palyginamųjų koeficientų skaičiavimas parodė, kad **Lietuvos ekonomika integravosi į bendrą ES erdvę, o integraciją galima vertinti gerai**. Bendras 44 rodiklių apskaičiuotas koeficiento vidurkis siekia 105,01 %, kadangi šis koeficientas patenka į 85 – 125 % ribą, todėl ir galima laikyti, jog integracija yra sėkminga. 39 % visų rodiklių (17 rodiklių) apskaičiuoti palyginamieji koeficientai rodo, kad Lietuvos ekonomika prastai (koeficientai mažesni už 85 %) integruojasi į ES erdvę. Šiuos mažiausią koeficientą turinčius rodiklius daugiausiai apima rodikliai susieti su technologijomis ir inovacijų plėtojimui, darbo rinka ir socialine aplinka, o patys prasčiausi koeficientai yra susieti su darbo užmokesčiu, bei TUI. 61 % (27 rodikliai) visų nagrinėtų rodiklių rodo vidutinišką (20 rodiklių) arba labai gerą (7 rodikliai) Lietuvos ekonomikos integraciją į ES. Geriausiai Lietuvos ekonomika integruojasi pagal bendrus makroekonominis rodiklius, tokius kaip infliacija ir šalies biudžeto deficitas, ganėtinai gera švietimo sektoriaus bei su ekologija ir aplinkosauga susijusių veiksnių integracija.

Pasiūlymai.

- Lietuvos ekonomikos integracija į ES, visų pirma, turėtų būti didinama keliant Lietuvos darbo užmokestį. Lietuvoje nuolatos, įvertinant šalies ekonomikos ir verslo galimybes, turėtų būti keliamas minimalus darbo užmokestis, nes tai mažintų ne tik skurdą ir socialinę atskirtį, didintų šalies vidinį vartojimą. Gerėjanti šalies gyventojų finansinė padėtis prisidėtų prie emigracijos tempų mažinimo. Skurdo ir socialinių problemų sprendimui šalyje turėtų būti skiriama beveik dvigubai daugiau išlaidų, kurios būtų skiriamos ne tiesioginėms išmokoms, bet priemonėms skirtoms šviesti visuomenę, mažinti žalingus įpročius, kurti geresnes gyvenimo sąlygas, taikyti mokesčių lengvatas verslui, kad būtų skatinamas didesnis įsidarbinimo lygis. Svarstant šalies biudžetą Lietuvoje turėtų palaipsniui iki 2020 metų būti skiriama apie 1,9 proc. visų biudžeto išlaidų MTEP. Didėjantis finansavimas, mokslinių pasiekimų integravimas į verslą turėtų didinti šalies konkurencingumą, kurti naujas darbo vietas bei didinti TUI atėjimą į šalį. Energetinės priklausomybės mažinimui, didesnei energijos gamybai ir didesniam vartojimui iš atsinaujinančių šaltinių turėtų koreguojama teisinė bazė, taikomos įvairios lengvatos arba skiriama parama.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. **2015 m. metinė augimo apžvalga.** Europos Komisija, 2014. [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga internetu: <ec.europa.eu/europe2020/pdf/2015/ags2015_lt.pdf>
2. **Apie Europos Sąjungos politiką.** Europos Komisija. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2014 - ISBN 978-92-79-41594-4 - URL: <http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/customs_lt.pdf>
3. **Balassa B.** The Theory of Economic Integration. George Allen and Unwin Ltd, 1961 – ISBN 978-0-415-67910-7
4. **Bendrame pasaulio šalių reitinge „Doing Business 2016“ Lietuva užima 20 vietą iš 189 šalių.** 2015 [žiūrėta 2015-11-11]. Prieiga internetu: <<http://ukmin.lrv.lt/lt/naujienos/bendrame-pasaulio-saliu-reitinge-doing-business-2016-lietuva-uzima-20-vieta-is-189-saliu>>
5. **Bogdanova O.** Evaluation methodology of the development stage of a country // Intelektinė ekonomika – Vilnius, 2011 – ISSN 1822-8011 – URL: <<https://www.mruni.eu/upload/iblock/456/BOGDANOVA.pdf>>
6. **Budreikaitė D.** Lietuvos ekonominė integracija į Europos Sąjungos bendrąją rinką: patirtis ir strateginės kryptys // Pinigų studijos – Vilnius, 2001 – URL: <<http://www.lb.lt/budreikaite>>
7. **CIA the World Factbook.** Country comparison: GDP (purchasing power parity). 2014. [žiūrėta 2015-11-27]. Prieiga internete: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html#us>>
8. **Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa.** Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas, 2004 m. rugsėjo 23 d. Nr. 1213. Programos redakcija 2012-01-05 [žiūrėta 2015-10-18]. Prieiga internete: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AE67B6739526/yGmOJLYOqj>>
9. **Dracea R., Cristea M., Tomescu I.** Empirical Analysis Concerning the Correlation Fiscality Rate – Tax Incomes in Romania // Theoretical and Applied Economics – 2009 – URL: <<http://store.ectap.ro/articole/404.pdf>>
10. **Drożdż J.** Regioninės ekonominės integracijos poveikio Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui vertinimas – Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos muitų sąjungos atvejis // Mokslo studija: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas – Vilnius, 2010 – URL: <www.laei.lt/x_file_download.php?pid=1512>
11. **Dubauskas G.** Ekonomikos ir finansų teorijos. Mokslo studija. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio karo akademija – 2013 – ISBN 978-609-8074-18-2
12. **Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos biuras.** Ekonominė Europos Sąjungos integracija. 2010. [žiūrėta 2015-10-04]. Prieiga per internetą: <<http://eic.lrs.lt/index.php?528242484>>

13. **Euro įvedimo poveikio šalies ekonomikai kiekybinio vertinimo apžvalga.** [žiūrėta 2015-10-09].
Prieiga per internetą:
https://www.lb.lt/euro_ivedimo_poveikio_salies_ekonomikai_kiekybinio_vertinimo_apzvalga
14. **Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas.** [žiūrėta 2015-11-14]. Prieiga internetu:
<<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=lt>>
15. **Eurostat.** Prieiga internetu: <<http://ec.europa.eu/eurostat>>
16. **Glinskienė R., Beržinskienė D.** Jaunimo padėties darbo rinkoje gerinimas Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą // Europos integracijos procesai – Kaunas: Technologija, 2002
17. **Grubuževskis B., Onunevičiūtė-Neverauskienė. L.** The problems of the youth integration into the labor market // Profesinis rengimas : tyrimai ir realijos – Kaunas, 2003 – ISSN 1392-6241
18. **Holm, A., Groes, N., Honoré O. T.** Youth Unemployment and Opportunities in the Labor Market – The Myth of Lifelong Hysteresis. Copenhagen, Denmark, 2001
19. **Jakutis A., Petraškevičius V., Stepanovas A. ir kt.** Ekonomikos teorija: vadovėlis. Vilnius: Eugrimas – 2007 – ISBN 978-9955-682-82-0
20. **Jundzilaitė V., Vijeikis J.** Lietuvos užsienio prekybos tyrimas taikant apribojimų teoriją // Tiltai – Vilnius, 2011 – ISSN 1392-3137 – URL: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367178469176/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
21. **Kazlauskienė A., Rinkevičius L.** The Role of social capital in the highly-skilled migration from Lithuania // Inžinerinė ekonomika – Kaunas, 2006 - ISSN 1392-2785 – URL: <<http://erem.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11434/6149>>
22. **Klevas V., Štreimikienė D.** Lietuvos energetikos ekonomikos pagrindai. Kaunas: LEI – 2006 – ISBN 9986-492-96-3.
23. **Kytra S.** Atsinaujinantys energijos šaltiniai. Kaunas: KTU leidykla – 2006 – ISBN 9955-25-159-X.
24. **Koncevičienė I., Priovelis M.** Lietuvos mokesčių sistemos efektyvumo vertinimas // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai – 2012 – ISSN 1822-7996 – URL: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1822-7996.V_6.N_2.PG_13-27/DS.002.0.01.ARTIC>
25. **Krasnovaitė R.** Švietimo ir mokslo srities prioritetų 2014-2020 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui strateginis vertinimas // Švietimo ir mokslo srities strateginė analizė, 2014
26. **Kuodis R.** Euro įvedimas Lietuvoje: už ir prieš // Pinigų studijos – Vilnius, 2005 – ISSN 1392-2637 – URL: <http://www.lb.lt/kuodis_4>
27. **Kuvykaitė R.** Tarptautinis marketingas // Technologija – Kaunas, 1997 - ISBN 9986-13-511-7.
28. **Levišauskaitė K., Rūškys G.** Valstybės finansai. Vadovėlis Kaunas: VDU – 2003 – ISBN 9955-530-91-X

29. **Lietuva: 2015 m. Nacionalinė reformų darbotvarkė.** Vilnius, 2015. Prieiga internetu: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_lithuania_lt.pdf
30. **Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai.** Vilnius : Pilietinės visuomenės institutas, 2005 - ISBN: 9955976608
31. **Lietuvos makroekonominiai rodikliai.** Prieiga internetu: https://www.lb.lt/naujausi_lietuvos_makroekonominiai_rodikliai
32. **Lietuvos migracijos politikos gairės.** Lietuvos Respublikos vyriausybė, 2014. [žiūrėta 2015-11-05]. Prieiga internetu: <http://www.eu2013.lt/uploads/documents/Documents/Migracijos%20politikos%20gair%C4%97s.doc>
33. **Lipnevič A.** Daugiabučių namų atnaujinimas Lietuvoje: problemos ir gyventojų iniciatyva // Viešoji politika ir administravimas – Vilnius, 2015 – ISSN 1648-2603 – URL: https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/vpa/paskutinis_numeris/dwn.php?id=392612
34. **Medaiskis T.** Eurointegracijos reikalavimai socialinei sferai ir kai kurios jų pasekmės // Europos Sąjungą : pasiekimai ir problemos – 2000.
35. **Mikulionienė S.** Socialinė atskirtis : sąvokos samprata ir vartoseną Lietuvoje // Socialinis darbas – 2005, ISSN 1648-4789 – URL: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367152717119/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
36. **Molle W.** The Economics of European Integration. Ashgate Pub Ltd; 4 edition, 2001 – ISBN 978-0754621881
37. **Rojaka J.** Nedarbas – ekonominės karštligės termometras. 2010. [žiūrėta 2015-11-06]. Prieiga per internetą: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/nedarbas-ekonomines-karstliges-termometras/137911>
38. **Migracijos departamentas.** Pagrindiniai migracijos rodikliai Lietuvos Respublikoje. Statistika ir ataskaitos, 2015. [žiūrėta 2015-11-07]. Prieiga internetu: <http://www.migracija.lt/index.php?1357390560>
39. **Komisijos ataskaita.** Penkioliktasis pranešimas apie praktinį pasirengimą būsimai euro zonos plėtrai {SWD(2014) 341 final} – 2014 – URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/pdf/2014/fifteenth_report_on_the_practical_preparations_lt.pdf
40. **Pocius A. Okunevičiūtė – Neverauskienė L.** Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas // Pinigų studijos – Vilnius, 2005 - ISSN 1392-2637 – URL: <http://www.lb.lt/pocius>
41. **Pukelienė V.** Ekonominė integracija: teorija, ES politika ir procesai. Kaunas, 2008 – ISBN 9789955124320

42. **Pukelienė V., Glinskienė R.** Statistiniai ir dinamiškieji efektai muitų sąjungoje ir jų galimų pasekmių prognozės, Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą // Socialiniai mokslai – Kaunas, 2000 - ISSN 1392-0758 – URL: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367175199514/DS.002.0.01.ARTIC>>
43. **Radžiukynas J., Rimkus V., Sarapinienė S., Žitkienė R., Povilauskienė D.** Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011 – ISBN 978-9955-19-310-4 – URL: <<http://ebooks.mruni.eu/reader/europos-sjungos-bendroji-prekybos-politika25187/106>>
44. **Raziulytė S., Plevokaitė S.** Euro įvedimas Lietuvoje: privalumai ir trūkumai // Ekonomikos ir vadybos aktualijos – Šiauliai, 2010 - ISSN 2029-1019 – URL: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173593420/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
45. **Rogers M.** The Definitions and Measurement of Innovations // Melbourne Institute Working Paper No.10/98 – 1998 – ISSN 1328-4991 – URL: <http://melbourneinstitute.com/downloads/working_paper_series/wp1998n10.pdf>
46. **Snieška V., Čiburienė J.** ir kt. Makroekonomika. Vadovėlis ekonominių specialybių studentams. Kaunas: Technologija, 2011 – ISBN 9955-25-062-3
47. **Snieška V.** Makroekonomika: vadovėlis. Kaunas: Technologija, 2005 – ISBN 9955-09-826-0
48. **Stripeikis O., Žukauskas P.** Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvos ir ES rinkose // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai – 2004 – ISSN 1392-1142 – URL: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367184302466/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
49. **Šimaitytė R.** Nedarbas. Jo priežastys ir pasekmės Lietuvoje. Kauno technologijos universitetas Panevėžio institutas – 2004 – URL: <http://elibrary.lt/resursai/Konferencijos/KTU_PI/KNYGA2005%20PDF/straipsniai/Socialis/Simaityte.pdf>
50. **Štreimikienė D., Mikalauskiene A.** Energijos veiksmingumo didinimo priemonės ir jų efektyvumas // Energetika – Kaunas, 2012 - ISSN 0235-7208 – URL: <<http://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/energetika/article/viewFile/2462/1316>>
51. **Štreimikienė D. ir kt.** Darnus energetikos vystymasis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla – 2007 - ISBN 978-9986-19-992-2
52. **Švažas M., Jasinskas E.** Atsinaujinanti energetika – situacija Lietuvoje ir naujo projekto įvertinimo metodai // Technologijų ir verslo aktualijos – Kaunas, 2015 – ISBN 978-609-02-1150-2
53. **Tiesioginė investicijos 2014 m.** Statistikos pranešimas, 2015. [žiūrėta 2015-11-11]. Prieiga internetu: <https://www.lb.lt/tiesiogines_investicijos_2014_m>

54. **Tvarus augimas siekiant tausiau išteklius naudojančios, ekologiškesnės ir konkurencingesnės ekonomikos.** Europos Komisija, 2012. [žiūrėta 2015-10-14]. Prieiga internetu: <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/sustainable-growth/index_lt.htm>
55. **Vijeikis J. Mačys G.** Trade policy in Lithuania: past experience and benchmarks for the future // Intelektinė ekonomika – Vilnius, 2010 – ISSN 1882-8011 – URL: <<https://www.mruni.eu/upload/iblock/31b/Macys-Vijeikis.pdf>>
56. **Vijeikis J., Vijeikienė B.** Tarptautinis marketingas: monografija. Vilnius: Vilspa, 2003 – ISBN 9986-14-082-X.
57. **Vilpišauskas R.** Europos Sąjungos vidaus rinka ir Lietuva: integracija ir jos ekonominis poveikis. Vilnius: Eugrimas, 2003 - ISBN 9955-501-51-0.
58. **Vilpišauskas R.** Integracija Europoje: Baltijos šalys ir Europos Sąjunga: monografija. Vilnius: Arlila, 2001 – ISBN 9986810264.
59. **Vilpišauskas R.** Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: poveikis ekonominei politikai ir reguliavimui // Pinigų studijos – Vilnius, 1999 – URL: <<http://www.lb.lt/vilpisauskas>>
60. **Vinckas V., Malnikas B.** Europos Sąjungos ekonominės integracijos poveikis Lietuvos transporto sektoriui // Tarptautinė ekonomika ir vadyba – Vilnius, 2015 – eISSN 2029-7149 – URL: <<http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/conference/2015/paper/viewFile/237/198>>
61. **Žitkus L.** Integration of the Baltic States: Driving forces and obstacles // European integration studies – Kaunas, 2013 - ISSN 1822–8402 – URL: <<http://ecoman.ktu.lt/index.php/EIS/article/viewFile/5021/2971>>
62. **Lietuvos migracijos politikos gairės.** 2014-01-22 Nr. 79. LRV. [žiūrėta 2015-11-07]. Prieiga internetu: <<http://www.eu2013.lt/uploads/documents/Documents/Migracijos%20politikos%20gair%C4%97s.doc>>
63. **Europos socialinis fondas.** ESF Lietuvoje. 2013. [žiūrėta 2015-10-11]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=387&langId=lt>>
64. **„Europa 2020“ strategija.** 2010. [žiūrėta 2015-10-04]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>>
65. **Integracija.** Reikšmė. [žiūrėta. 2015-10-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Integracija>>
66. **Europos komisija.** [žiūrėta 2015-10-05]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/index_lt.htm>
67. **Euro įvedimas Lietuvoje.** [žiūrėta 2015-10-08]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/euro_ivedimas_lietuvoje>

68. **Mastrichto kriterijai.** [žiūrėta 2015-10-08]. Prieiga per internetą: <[http://euras.lt/lt/apie-
eura/mastrichto-kriterijai](http://euras.lt/lt/apie-
eura/mastrichto-kriterijai)>
69. **VKM II.** Antrasis valiutų kurso mechanizmas. [žiūrėta 2015-10-08]. Prieiga per internetą:
<https://www.lb.lt/vkm_ii>
70. **Europos socialinis fondas. Kas yra ESF?** 2013. [žiūrėta 2015-10-11]. Prieiga per internetą:
<<http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=lt>>
71. **Laisva prekyba Europoje.** [žiūrėta 2015-10-20]. Prieiga internetu:
<http://europa.eu/pol/cust/index_lt.htm>
72. **AMECO.** [žiūrėta: 2015-11-04]. Prieiga internetu:
<http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm>
73. **Koncepcijos, strategijos.** [žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga internetu:
<<http://www.socmin.lt/lt/veikla/koncepcijos-strategijos.html>>
74. **Corruption Perceptions Index.** [žiūrėta 2015-11-12]. Prieiga internetu:
<<http://www.transparency.org/cpi2014/infographic/global>>
75. „**LitPol Link**“ jungtis. [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga internetu: <<http://www.litpol-link.com/lt/>>
76. „**NordBalt**“ jungtis. [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga internetu:
<<http://www.litgrid.eu/index.php?act=js/nordbalt&item=115>>
77. **Countries and Economies.** Statistika. [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga internetu:
<<http://data.worldbank.org/country>>
78. **Lietuvos statistikos departamentas.** [žiūrėta 2015-11-21]. Prieiga per internetą:
<<http://www.stat.gov.lt/>>

Ališauskas R. Lietuvos ekonomikos integracijos analizė ir perspektyvos bendroje ES erdvėje / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. N. Markevičius – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015 – 103 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe yra atliekama Lietuvos ekonomikos integracijos į ES erdvę analizė išnagrinėjant įvairius su šalies ekonomikos integracijos veiksniai susijusius rodiklius. Ekonomikos analizė ir konkretus įvertinimas atliekamas apskaičiuojant su ekonomikos integracija siejamų statistinių rodiklių palyginamuosius koeficientus. Analizės metu yra nustatomas ekonomikos integracijos lygis bei kurie veiksniai ir labiausiai veikia šį lygį. Darbas yra sudarytas iš trijų pagrindinių dalių: teorinės, metodinės ir praktinės. Teorinėje (pirmojoje) darbo dalyje išnagrinėta ekonomikos integracijos sąvoka, integracijos etapai, nustatyti ekonomikos integraciją skatinantys veiksniai pasitelkiant įvairią mokslinę literatūrą ir padarant jos sintezę. Metodologinėje (antrojoje) dalyje pateikta ekonomikos integracijos vertinimo ir analizavimo metodika, kuria remiantis atliekamas tyrimas paskutinėje (trečiojoje) darbo dalyje. Magistro darbo praktinėje dalyje tyrimas atliekamas pasitelkiant darbo teorinėje bei metodologinėje dalyje išnagrinėtus Lietuvos ekonomikos integraciją lemiančius veiksniai, kriterijus bei jais susietus statistinius rodiklius, kurie analizuojami ir įvertinami pasitelkiant palyginamąją analizę, apribojimų teoriją, ES bei nacionalinių strategijų tikslus, palyginamuosius koeficientus.

Pagrindiniai žodžiai: ekonomikos integracija, Europos sąjunga, statistiniai duomenys, palyginamoji analizė, apribojimų teorija, „Europa 2020“ tikslų įgyvendinimas, integracijos lygis, palyginamieji koeficientai, integracijos perspektyvos, ekonomikos integracijos veiksniai.

Ališauskas R. Analysis and prospects of Lithuania's economic integration in the EU common area / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor doc. dr. N. Markevičius - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2015 - 103 p.

ANNOTATION

The Master's thesis is carried out in Lithuania's integration into the EU economic space analysis, examining a variety of the country's economic integration factors related indicators. Economic analysis and specific valuation performed calculating the economic integration of statistical indicators benchmarks. During the analysis is determined by the level of economic integration and which factors most affect this level. The work is composed of three main parts: theoretical, methodological and practical. The theoretical (first) part examination of the economic concept of integration, integration milestones set of economic integration through a variety of factors to promote the scientific literature and making its synthesis. Methodological (second) in the economic integration of assessment and analysis methodology, based on the study of the last (third) part. Master of the practical part is carried out through research work in theoretical and methodological part the Lithuanian economic integration of the factors determining the criteria and their associated statistical indicators that are analyzed and evaluated by means of a comparative analysis of the theory of constraints, the EU and national strategies, objectives, benchmarks.

Key words: economic integration, the European Union, statistics, comparative analysis, theory of constraints, „Europe 2020“ objectives, level of integration, the corresponding ratios, integration prospects of economic integration.

Ališauskas R. Lietuvos ekonomikos integracijos analizė ir perspektyvos bendroje ES erdvėje / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. N. Markevičius – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2015 – 103 p.

SANTRAUKA

Šio magistro baigiamojo darbo tema yra Lietuvos ekonomikos integracijos analizė ir perspektyvos bendroje ES erdvėje. Darbo tyrimo tema ir rezultatai yra aktualūs visiems Lietuvos gyventojams, valstybinėms institucijoms bei verslui, nes remiantis tyrimo rezultatais galima prognozuoti ateities ekonomikos augimo tendencijas bei nustatyti įvairius šalies bei verslo veiklos prioritetus, siekiant mažinti Lietuvos ekonomikos atskirtį ES erdvėje. Pagrindinis darbo tikslas yra išanalizuoti pagrindinius Lietuvos ekonominę integraciją skatinančius veiksnius bei įvertinti jų daromą įtaką Lietuvos ekonomikai bei visam Lietuvos ekonomikos integracijos į ES procesui. Iš darbo tikslo išskeliami šie pagrindiniai darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti ekonomikos integracijos sąvoką teoriniu aspektu ir išnagrinėti pagrindinius ekonomikos integracijos principus, etapus, veiksnius lemiančius šalies ekonomikos integraciją.
2. Parengti tyrimo metodiką, įvertinus šiuo metu Lietuvą veikiančius pagrindinius ekonominio augimo ir integracijos veiksnius, remiantis ES institucijų teikiamomis rekomendacijomis, parengtomis strategijomis ir ten nurodytais siekiniais bei tikslai nustatyti ir parinkti kriterijus, rodiklius, kuriais remiantis būtų galima įvertinti Lietuvos ekonomikos integraciją į ES erdvę.
3. Remiantis darbo teorinėje dalyje nusistatytais ekonominę integraciją veikiančiais veiksniais bei parinktais ekonomikos integracijos vertinimo rodikliais, pritaikant palyginamąją analizę, apribojimų teoriją bei nacionalinių ir ES tikslų siekinius įvertinti statistinių rodiklių kaitą ir kaip ši kaita lemia Lietuvos ekonomikos integraciją.
4. Apskaičiuoti Lietuvos ekonomikos integracijos į ES erdvę palyginamuosius koeficientus ir remiantis darbo metodologinėje dalyje apibrėžtomis koeficientų įvertinimo reikšmėmis įvertinti Lietuvos ekonomikos integraciją į bendrą ES erdvę bei nustatyti, kas labiausiai neigiamai veikia ekonomikos integraciją.
5. Pagal darbe nagrinėtą ekonomikos integracijos teoriją bei atlikto tyrimo rezultatus, tiriamojoje darbo dalyje, nustatyti ir pateikti pasiūlymus, kuriais remiantis būtų galima padidinti ir pagerinti šį Lietuvos ekonomikos integracijos procesą.

Darbas sudarytas iš trijų pagrindinių dalių: teorinės, metodinės ir praktinės.

Atlikus visus užsibrėžtus tikslus išanalizuota ir nustatyta, kad Lietuvos ekonomika integravosi į bendrą ES erdvę. Šią integraciją galima įvertinti gerai. Didžiausią teigiamą poveikį ekonomikos integracijai daro veiksniai susieti su švietimo sistema, ekologija ir aplinkosauga bei tarptautine prekyba. Veiksniai, kurie labiausiai neigiamai veikia integraciją ir kurių rodikliai turėtų būti rodikliai turėtų būti gerinami yra sietini su technologijomis ir inovacijomis bei darbo rinka.

Ališauskas R. Analysis and prospects of Lithuania's economic integration in the EU common area / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor doc. dr. N. Markevičius - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2015 - 103 p.

SUMMARY

The master's thesis theme is the Lithuanian economic integration and analysis of the prospects for a common EU area. The research topic and the results are relevant to all Lithuanian citizens, public authorities and businesses, because, according to survey results to predict future growth trends and to identify a variety of domestic and business priorities in order to reduce the Lithuanian economy exclusion from the territory. The main aim is to analyze the main Lithuanian economic integration of the contributory factors and to assess their impact on Lithuania's economy and the whole Lithuanian economy in the EU integration process. The objective of working out the following main tasks:

1. Examine the economic integration of the concept of the theoretical aspects and examine the basic principles of economic integration, stages, and factors influencing the country's economic integration.
2. Develop a survey methodology, evaluation of currently operating in Lithuania main drivers of growth and integration of factors, based on the recommendations provided by the EU institutions, developed strategies and outcomes set out there and aims to identify and select the criteria and indicators against which to assess the Lithuanian economy's integration into the EU space.
3. On the basis of theoretical work in self-imposed economic integration and operating factors selected as indicators for economic integration, applying a comparative analysis of the theory of constraints and national and EU targets to assess the outcomes of statistical indicators of change and how this change leads to Lithuanian economic integration.
4. Calculate the Lithuanian economy's integration into the EU space benchmarks and based on methodological work in defined ratios to assess the values of Lithuanian economic integration of the EU total area and determine what is the most adversely affected by the economic integration.
5. According to the paper analyzed the economic integration of theory and research findings in the exploratory part of the work to identify and bring forward proposals which will make it possible to increase and improve the economic integration process in Lithuania.

The work consists of three main parts: theoretical, methodological and practical.

After all the targets analyzed and found that the Lithuanian economy is integrated into the EU's overall space. This integration can be measured well. The largest positive impact on economic integration by factors related to the education system, ecology and the environment and international trade. Factors that have the most negative impact on integration and which indicators should be targets should be improved is to be linked with technology and innovation, and labor market.

PRIEDAI

1 Priedas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Belgija	1186,31	1210	1234	1283	1335,8	1387,5	1387,5	1443,54	1472,42	1501,82	1501,82	1501,82
Bulgarija	61,35	76,69	81,81	92,03	112,49	122,71	122,71	122,71	148,28	158,5	173,84	194,29
Čekija	210,99	239,26	279,19	278,57	334,83	309,1	311,39	328,61	312,01	308,3	309,62	337,58
Danija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vokietija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	1473
Estija	158,5	171,92	191,73	230,08	278,02	278,02	278,02	278,02	290	320	355	390
Airija	1183	1292,85	1292,85	1461,85	1461,85	1461,85	1461,85	1461,85	1461,85	1461,85	1461,85	1461,85
Graikija	630,77	667,68	709,71	767,55	794,02	862,82	862,82	876,62	683,76	683,76	683,76	683,76
Ispanija	572,6	598,5	631,05	665,7	700	728	738,85	748,3	748,3	752,85	752,85	756,7
Prancūzija	1286,09	1217,88	1254,28	1280,07	1321,02	1337,7	1343,77	1365	1425,67	1430,22	1445,38	1457,52
Kroatija	:	:	:	:	379,6	386,91	390,94	380,18	374,31	400,67	398,31	398,9
Italija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kipras	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Latvija	121,77	114,93	129,29	172,34	227,05	255,83	253,77	281,97	287,07	284,74	320	360
Lietuva	144,81	159,29	173,77	202,73	231,7	231,7	231,7	231,7	231,7	289,62	289,62	325
Liuksemburgas	1402,96	1466,77	1503,42	1570,28	1609,53	1682,76	1724,81	1757,56	1801,49	1874,19	1921,03	1922,96
Vengrija	210,65	230,55	220,58	266,1	293,08	263,3	256,99	293,11	323,17	332,37	328,16	333,41
Malta	547,69	561,53	584,24	601,9	617,21	634,88	659,92	664,95	679,87	697,42	717,95	720,46
Nyderlandai	1264,8	1264,8	1284,6	1317	1356,6	1398,6	1416	1435,2	1456,2	1477,8	1495,2	1507,8
Austrija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Lenkija	182,16	210,21	221,72	248,43	335,99	286,61	317,58	347,34	353,04	368,87	404,16	417,55
Portugalija	425,95	437,15	449,98	470,17	497	525	554,17	565,83	565,83	565,83	565,83	589,17
Rumunija	68,92	86,04	92,43	124,44	137,31	142,61	137,3	157,89	157,26	179,36	205,34	234,77
Slovėnija	464,54	490,67	511,62	521,8	566,5	589,19	734,15	748,1	763,06	783,66	789,15	790,73
Slovakija	152,48	169,21	179,92	225,96	268,17	295,5	307,7	317	327	337,7	352	380
Suomija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Švedija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Jungtinė Karalystė	1107,72	1186,59	1200,69	1310,09	1149,89	1112,55	1169,49	1083,6	1244,42	1189,92	1301,31	1509,7
ES vidurkis	569,20	592,63	611,34	654,50	667,03	680,63	698,16	709,00	719,37	733,31	751,06	806,68

Šaltinis: Eurostat

1 pav. Minimalus darbo užmokestis ES šalyse (Eur)

2 Priedas

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kroatija	86,8	87	88,7	88,8	89,9	89,6	90,3	89,3	89,1	88,8	88,4	86,9	86,3
Suomija	80,9	81,3	80,9	80,6	81,9	83,2	83	80,9	80,2	81,5	82,1	81,3	81,1
Slovėnija	89,3	88,2	87	87,3	85,9	88,7	86,4	85,9	83,6	83,7	82,2	81,8	80,6
Čekija	88,2	88,9	87,4	87,2	87,6	87,7	85,8	85,1	84,3	83,8	81,3	80,3	79,9
Slovakija	90,5	89	86,6	87	86,3	85,8	85,8	84,7	81,7	80	77,2	76,5	77,5
Bulgarija	71,4	69,7	69,7	70,9	74,4	77,4	77,8	77,5	79	80,9	78,7	78,3	77,3
Graikija	74,9	75,9	75,2	76,8	71,8	72,7	72,6	73,4	74,1	73,4	74,2	74,6	77,3
Vengrija	79,5	78,4	76,8	76,8	76,9	77,2	76,9	77,2	76,6	75,2	74,9	75,5	75,9
Lenkija	84,1	83,8	84	83,6	83,7	83	82	80,5	78,3	76,6	75,4	75,3	75,2
Lietuva	63,2	67,1	69,9	71,9	72,4	72,7	72,3	73,4	73,4	74,6	74,9	74,9	73,2
Italija	68,1	69,1	69,7	68,8	69,1	69,3	69,7	69,7	70,5	71,1	71,2	70,9	72
Vokietija	69,4	68,4	68,6	67,7	68,1	69,1	69,9	69,2	69,6	69,5	69	70,1	71,2
Švedija	77,1	76	75,7	76,5	73,2	74	74,1	75,4	74,7	74,6	71,7	69,9	70,9
Latvija	66,9	65,5	67,3	67,2	68,4	67,4	67,1	70,1	68,9	67,5	71,2	71,7	70
Estija	69,6	68,1	67,1	67,2	69,4	67,7	70,1	69,2	69,2	69,6	68,3	70,3	69,6
Rumunija	72,7	71,5	70,4	71,9	73,2	73,3	73,6	72,3	71,1	70,9	70,3	70,2	68,7
Airija	60,5	60,3	59,1	59,7	59,3	60,1	61	59,7	61	62,3	62,6	63,3	67,1
Danija	73,7	70,3	70,5	70,3	71,2	64,3	63,5	65,2	62,6	63	64,7	63,9	64,3
Austrija	:	:	79,1	80,3	81,5	80,5	80,8	81,4	80,4	80	80,3	80,4	62,7
Nyderlandai	65,2	62,9	60,8	60	59,6	61	60,6	60,4	61	60,8	61,6	60,5	61,2
Prancūzija	55,5	54,1	53,9	54,4	54,6	54,5	55,9	57	57,1	58,4	57,5	57,5	58,7
Belgija	60,7	61,4	60,8	61,9	61,3	61,7	59,8	59,8	59,7	59	57,9	57,4	58,4
Liuksemburgas	61,9	64,8	59,7	59,6	61,6	62,7	63,4	60,5	62,8	60,9	59,4	59,2	58,2
Kipras	60,2	56,8	57,6	56,5	54,5	59,2	56,8	57,7	54,5	58,3	58,3	56,2	56,8
Jungtinė Karalystė	54,9	57,1	55,7	56,5	56,6	55,5	55,5	55,6	55	54,6	55,9	55,8	55,7
Malta	27,2	33,2	37,6	47,8	43,4	49,4	53,3	54,7	52,9	54,3	54,4	57,2	54,7
Portugalija	38,5	41,9	42,7	42,8	43,4	45,7	45,1	45,3	47,8	50,7	52,3	52,7	53,8
Ispanija	41	40	39,8	40	40	40	39,1	40	40,2	40	41,2	41,9	44,9

Šaltinis: Eurostat

2 pav. 20-24 metų asmenys turintys vidurinį išsilavinimą (proc.)

3 Priedas

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lietuva	23,4	25,2	30,9	37,7	39,4	36,4	39,9	40,4	43,8	45,7	48,6	51,3	53,3
Liuksemburgas	23,6	17,3	31,4	37,6	35,5	35,3	39,8	46,6	46,1	48,2	49,6	52,5	52,7
Kipras	36	39,9	41	40,8	46,1	46,2	47,1	45	45,3	46,2	49,9	47,8	52,5
Airija	32	35,1	38,6	39,2	41,3	43,3	46,3	48,9	50,1	49,7	51,1	52,6	52,2
Švedija	28,3	31	33,9	37,6	39,5	41	42	43,9	45,3	46,8	47,9	48,3	49,9
Jungtinė Karalystė	31,5	31,5	33,6	34,6	36,4	38,3	39,5	41,4	43,1	45,5	46,9	47,4	47,7
Suomija	41,2	41,7	43,4	43,7	46,2	47,3	45,7	45,9	45,7	46	45,8	45,1	45,3
Danija	34,2	38,2	41,4	43,1	43	38,1	39,2	40,7	41,2	41,2	43	43,4	44,9
Nyderlandai	28,6	31,7	33,6	34,9	35,8	36,4	40,2	40,5	41,4	41,2	42,2	43,2	44,8
Belgija	35,2	37,7	39,9	39,1	41,4	41,5	42,9	42	44,4	42,6	43,9	42,7	43,8
Prancūzija	31,5	34,8	35,6	37,7	39,7	41,4	41	43	43,2	43,1	43,3	44	43,7
Estija	27,7	28	28,3	31,7	32,5	33,5	34,4	36,3	40,2	40,2	39,5	42,5	43,2
Ispanija	34,4	35,1	36,9	39,9	39,4	40,9	41,3	40,7	42	41,9	41,5	42,3	42,3
Lenkija	14,4	17,2	20,4	22,7	24,7	27	29,7	32,8	34,8	36,5	39,1	40,5	42,1
Slovėnija	20,7	23,6	25,1	24,6	28,1	31	30,9	31,6	34,8	37,9	39,2	40,1	41
Austrija	17,2	17,6	20,9	20,7	21,1	20,9	21,9	23,4	23,4	23,6	26,1	27,1	40
Latvija	17,3	18,3	18,2	18,5	19,3	25,7	26,3	30,5	32,6	35,9	37,2	40,7	39,9
Graikija	23,5	23	25,1	25,5	26,9	26,3	25,7	26,6	28,6	29,1	31,2	34,9	37,2
Vengrija	14,4	16,3	18,5	17,9	19,4	20,6	22,8	24	26,1	28,2	29,8	32,3	34,1
Kroatija	16,2	16,9	16,8	17,4	16,7	16,8	18,5	21,3	24,5	23,9	23,1	25,6	32,2
Vokietija	24,2	25,1	26,8	26,1	25,8	26,5	27,7	29,4	29,8	30,6	31,8	32,9	31,4
Portugalija	12,9	14,7	16,3	17,5	18,3	19,5	21,6	21,3	24	26,7	27,8	30	31,3
Bulgarija	23,2	23,6	25,2	24,9	25,3	26	27,1	27,9	27,7	27,3	26,9	29,4	30,9
Čekija	12,6	12,6	12,7	13	13,1	13,3	15,4	17,5	20,4	23,7	25,6	26,7	28,2
Slovakija	10,5	11,5	12,9	14,3	14,4	14,8	15,8	17,6	22,1	23,2	23,7	26,9	26,9
Malta	9,3	13,7	17,6	17,6	20,7	20,8	21	21,9	22,1	23,4	24,9	26	26,5
Rumunija	9,1	8,9	10,3	11,4	12,4	13,9	16	16,8	18,3	20,3	21,7	22,9	25
Italija	13,1	13,9	15,6	17,1	17,6	18,6	19,2	19	19,9	20,4	21,9	22,5	23,9

Šaltinis: Eurostat

3 pav. 30-34 metų asmenys turintys aukštąjį išsilavinimą (proc.)

4 Priedas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kroatija	5,4	5,1	4,7	4,5	4,4	5,2	5,2	5	5,1	4,5	2,7
Slovėnija	4,3	4,9	5,6	4,1	5,1	5,3	5	4,2	4,4	3,9	4,4
Lenkija	5,6	5,3	5,4	5	5	5,3	5,4	5,6	5,7	5,6	5,4
Čekija	6,3	6,2	5,1	5,2	5,6	5,4	4,9	4,9	5,5	5,4	5,5
Lietuva	10,3	8,4	8,8	7,8	7,5	8,7	7,9	7,4	6,5	6,3	5,9
Liuksemburgas	12,7	13,3	14	12,5	13,4	7,7	7,1	6,2	8,1	6,1	6,1
Slovakija	6,8	6,3	6,6	6,5	6	4,9	4,7	5,1	5,3	6,4	6,7
Švedija	9,2	10,8	8,6	8	7,9	7	6,5	6,6	7,5	7,1	6,7
Kipras	20,6	18,2	14,9	12,5	13,7	11,7	12,7	11,3	11,4	9,1	6,8
Airija	13,1	12,5	12,2	11,8	11,4	11,7	11,5	10,8	9,7	8,4	6,9
Austrija	9,8	9,3	10	10,8	10,2	8,8	8,3	8,5	7,8	7,5	7
Danija	8,8	8,7	9,1	12,9	12,5	11,3	11	9,6	9,1	8	7,8
Latvija	15,9	15,4	15,6	15,6	15,5	14,3	12,9	11,6	10,6	9,8	8,5
Nyderlandai	14,1	13,5	12,6	11,7	11,4	10,9	10	9,2	8,9	9,3	8,7
Graikija	14,5	13,3	15,1	14,3	14,4	14,2	13,5	12,9	11,3	10,1	9
Prancūzija	12,3	12,5	12,7	12,8	11,8	12,4	12,7	12,3	11,8	9,7	9
Vokietija	12,1	13,5	13,7	12,5	11,8	11,1	11,9	11,6	10,5	9,8	9,5
Suomija	10	10,3	9,7	9,1	9,8	9,9	10,3	9,8	8,9	9,3	9,5
Belgija	13,1	12,9	12,6	12,1	12	11,1	11,9	12,3	12	11	9,8
Estija	13,9	14	13,4	14,4	14	13,5	11	10,6	10,3	9,7	11,4
Vengrija	12,6	12,5	12,5	11,4	11,7	11,5	10,8	11,4	11,8	11,9	11,4
Jungtinė Karalystė	12,1	11,6	11,3	16,6	16,9	15,7	14,8	14,9	13,4	12,3	11,8
Bulgarija	21,4	20,4	17,3	14,9	14,8	14,7	13,9	11,8	12,5	12,5	12,9
Italija	23,1	22,1	20,4	19,5	19,6	19,1	18,6	17,8	17,3	16,8	15
Portugalija	39,3	38,3	38,5	36,5	34,9	30,9	28,3	23	20,5	18,9	17,4
Rumunija	22,4	19,6	17,9	17,3	15,9	16,6	19,3	18,1	17,8	17,3	18,1
Malta	42,1	33	32,2	30,2	27,2	25,7	23,8	22,7	21,1	20,5	20,3
Ispanija	32,2	31	30,3	30,8	31,7	30,9	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9

Šaltinis: Eurostat

4 pav. 18-24 metų asmenys anksti paliekantys išsilavinimo įstaigas (proc.)

5 Priedas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Švedija	38,7	40,5	42,6	44,1	45,2	48,2	47,2	48,9	51,1	52,1
Latvija	32,8	32,3	31,1	29,6	29,8	34,3	30,4	33,5	35,8	37,1
Suomija	29,2	28,8	30	29,6	31,4	31,5	32,5	32,9	34,5	36,8
Austrija	22,7	23,9	25,5	27,5	28,4	30,3	30,8	30,9	32,1	32,6
Danija	14,5	15,6	15,9	17,8	18,6	20	22	23,4	25,6	27,2
Portugalija	19,2	19,5	20,8	21,9	23	24,4	24,2	24,7	25	25,7
Estija	18,4	17,5	16,1	17,1	18,9	23	24,6	25,5	25,8	25,6
Rumunija	17	17,6	17,1	18,3	20,5	22,7	23,4	21,4	22,8	23,9
Lietuva	17,2	17	17	16,7	18	20	19,8	20,2	21,7	23
Slovėnija	16,1	16	15,6	15,6	15	19	19,3	19,4	20,2	21,5
Bulgarija	9,5	9,4	9,6	9,2	10,5	12,2	14,1	14,3	16	19
Kroatija	13,2	12,8	12,8	12,1	12,1	13,1	14,3	15,4	16,8	18
Italija	5,6	5,8	6,4	6,4	7,3	9,1	10,5	12,1	15,4	16,7
Ispanija	8,3	8,4	9,2	9,7	10,8	13	13,8	13,2	14,3	15,4
Graikija	6,9	7	7,2	8,2	8	8,5	9,8	10,9	13,4	15
Prancūzija	9,4	9,6	9,5	10,3	11,2	12,3	12,8	11,2	13,6	14,2
Čekija	5,9	6	6,4	7,4	7,6	8,5	9,5	9,5	11,4	12,4
Vokietija	5,8	6,7	7,7	9	8,5	9,9	10,4	11,4	12,1	12,4
Lenkija	6,9	6,9	6,9	6,9	7,7	8,7	9,2	10,3	10,9	11,3
Vengrija	4,4	4,5	5,1	5,9	6,5	8	8,6	9,1	9,5	9,8
Slovakija	5,7	5,9	6,3	7,6	7,7	9,3	9	10,3	10,4	9,8
Kipras	3,1	3,1	3,3	4	5,1	5,6	6	6	6,8	8,1
Belgija	1,9	2,3	2,7	3,4	3,8	5,2	5,7	6,1	7,4	7,9
Airija	2,4	2,9	3,1	3,6	4,1	5,1	5,6	6,6	7,3	7,8
Jungtinė Karalystė	1,2	1,4	1,6	1,8	2,4	3	3,3	3,8	4,2	5,1
Nyderlandai	1,9	2,3	2,6	3,1	3,4	4,1	3,7	4,3	4,5	4,5
Malta	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	1	1,4	2,7	3,8
Liuksemburgas	0,9	1,4	1,5	2,7	2,8	2,9	2,9	2,9	3,1	3,6

Šaltinis: Eurostat

5 pav. Energijos suvartojimas iš atsinaujinančių šaltinių (proc.)

6 Priedas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuva	7,59	100	-2,53	1,27	2,53	-2,53	-22,78	-26,58	-25,32	-27,85
Graikija	-1,96	100	0,33	0,33	0,98	-3,27	-9,80	-12,09	-12,09	-22,55
Malta	-10,00	100	-10,00	0,00	-10,00	-10,00	-10,00	-10,00	0,00	-20,00
Vengrija	-2,76	100	-0,79	-3,15	-3,15	-8,27	-6,30	-9,06	-14,57	-17,32
Ispanija	-2,50	100	0,37	1,77	-1,32	-9,35	-9,64	-10,67	-10,45	-16,41
Rumunija	2,18	100	4,36	3,54	3,54	-7,63	-6,54	-5,18	-8,45	-15,80
Portugalija	-2,81	100	-3,21	-4,42	-6,02	-5,62	-9,24	-12,05	-15,26	-14,46
Italija	-1,17	100	-1,45	-2,46	-4,02	-10,34	-7,66	-9,00	-11,46	-14,09
Bulgarija	-3,70	100	3,70	1,59	0,00	-10,58	-8,47	-1,59	-5,82	-13,76
Jungtinė Karalystė	-0,90	100	-1,39	-4,22	-5,43	-10,73	-8,12	-14,36	-11,85	-12,66
Kipras	-4,00	100	4,00	8,00	12,00	8,00	8,00	4,00	0,00	-12,00
Kroatija	-1,22	100	1,22	4,88	2,44	-1,22	-2,44	-3,66	-7,32	-10,98
Airija	-0,67	100	2,00	5,33	2,67	-2,00	-0,67	-9,33	-10,00	-10,67
Liuksemburgas	-2,08	100	-2,08	-4,17	-4,17	-10,42	-4,17	-6,25	-8,33	-10,42
Slovakija	-3,37	100	-1,12	-7,30	-4,49	-12,36	-5,62	-8,99	-11,80	-8,99
ES-28	-0,18	100	0,54	-1,27	-1,31	-6,78	-3,31	-6,79	-7,32	-8,34
Belgija	1,55	100	-1,36	-3,30	-0,78	-5,05	2,52	-2,91	-10,29	-7,96
Danija	3,11	100	7,25	4,66	0,52	-3,11	2,59	-5,18	-8,29	-7,77
Čekija	1,18	100	2,61	3,32	0,24	-5,45	-0,71	-4,27	-4,98	-6,16
Prancūzija	-0,38	100	-1,69	-3,08	-1,81	-5,62	-2,58	-6,27	-6,15	-5,46
Vokietija	0,91	100	3,28	-2,14	-0,63	-6,68	-2,14	-7,19	-6,43	-4,63
Slovėnija	-1,43	100	0,00	0,00	7,14	-2,86	0,00	2,86	-1,43	-4,29
Nyderlandai	1,90	100	-0,73	-2,34	0,88	-2,63	3,80	-3,21	-2,04	-3,80
Švedija	2,05	100	-3,08	-3,29	-3,49	-10,27	0,00	-1,85	-1,44	-3,29
Latvija	-2,22	100	4,44	6,67	2,22	-2,22	2,22	-4,44	-2,22	-2,22
Austrija	-3,68	100	-0,31	-1,23	-0,31	-5,83	0,31	-2,15	-2,15	-2,15
Suomija	8,68	100	8,98	8,08	3,89	-2,10	7,49	3,89	0,90	-1,80
Lenkija	-0,91	100	4,56	4,45	5,82	2,51	9,24	9,46	5,93	6,27
Estija	1,85	100	-1,85	9,26	5,56	-3,70	12,96	12,96	11,11	20,37

Šaltinis: Eurostat

6 pav. Energijos suvartojimas mažinimas lyginant su 2005 metais (proc.)

7 Priedas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vokietija	56,4	60,9	62,1	63,2	63,8	63,1	62,5	63	65,2	64,5
Austrija	57,4	58,3	59,2	60,2	63,2	61,9	59,4	56,7	57,7	57,7
Belgija	51,5	53,6	54,3	56,5	56,3	57,4	57,8	57,7	56,3	55
Nyderlandai	46,9	46,7	46,8	48,3	48,4	49,1	49,2	49,1	49,4	49,8
Švedija	44	44,8	47,9	46,9	45,8	49,5	48,1	47,5	47,5	49
Liuksemburgas	41,5	43,5	43,7	45	46	46,2	46,5	46,4	47,4	47,9
Danija	34	34,4	35,3	37,6	42	43,7	42,3	43,5	43,6	44,3
Jungtinė Karalystė	22,6	26,7	30,3	33,6	36,4	38,3	40,2	42	42,8	43,5
Slovėnija	20,4	18,6	15,4	21,9	18,9	19,6	22,1	33,8	39,4	42,7
ES-28				34,8	36,4	37,5	38	39,5	41,3	41,8
Italija	17,6	18,5	19,2	25	23,8	29,7	31	35,5	38,4	39,4
Prancūzija	29	29,7	30,6	31,9	33,3	34,1	34,9	36,9	37,2	37,6
Airija	29,5	31,1	33,1	34,1	33,6	33,5	35,7	36,1	36,6	36,6
Suomija	33,6	33,6	33,6	35,6	34,3	35,9	32,8	34,8	33,3	32,5
Ispanija	30,9	31,4	31,2	30,6	39,7	33,2	29,2	26,7	29,8	30
Bulgarija	17,2	18,3	19,1	20,6	19,4	19,9	24,5	26,2	25	28,5
Lietuva	1,9	1,9	1,9	7,5	8,5	8,5	12,7	19,9	23,5	27,8
Vengrija	11,8	9,6	10,4	12,1	15,2	15,4	19,6	22	25,5	26,4
Portugalija	13,5	15,2	15,9	17,1	17,3	19,5	18,7	20,1	26,1	25,8
Čekija	5,5	6,2	7,4	10,1	10,4	12,4	15,8	17	23,2	24,2
Lenkija	4,9	5,6	6,9	7,7	10,5	17,4	21,4	17,5	19,6	24,2
Kipras	3,2	3,7	4,2	5,2	7,3	8,3	15,1	20,7	22,1	21,4
Graikija	10,1	11,8	12,8	20,1	17,7	18,9	17,1	18	19,3	19,3
Estija	24,8	22,5	17,4	23,1	20,2	21	18,2	26,3	31,8	17,4
Latvija	4,6	3,8	4,5	5	6,4	7,7	9,4	9,7	15,8	16,9
Kroatija				3,1	2,8	2,3	4	8,3	14,7	14,9
Slovakija	6,2	2	4,1	6,6	7,4	8,3	9,2	10,4	13,3	10,8
Malta	6,4	8,7	13,4	4,1	2,9	3,4	5,2	11,4	12,1	10,4
Rumunija	1,1	1,8	0,5	0,4	0,9	1,1	1,6	2,6	2,6	2,6

Šaltinis: Eurostat

7 pav. Atliekų perdirbimas (proc.)

8 Priedas

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Čekija	:	19,6	18	15,8	15,3	14	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8
Nyderlandai	:	16,7	16	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	15	15,9	16,5
Suomija	17,2	17,2	17,1	17,4	17,4	16,9	16,9	17,9	17,2	16	17,3
Švedija	16,9	14,4	16,3	13,9	14,9	15,9	15	16,1	15,6	16,4	16,9
Prancūzija	19,8	18,9	18,8	19	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	18,6
Austrija	17,9	17,4	17,8	16,7	20,6	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2
Danija	16,5	17,2	16,7	16,8	16,3	17,6	18,3	18,9	19	18,9	17,8
Liuksemburgas	16,1	17,3	16,5	15,9	15,5	17,8	17,1	16,8	18,4	19	19
Slovakija	:	32	26,7	21,3	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4
Vokietija	:	18,4	20,2	20,6	20,1	20	19,7	19,9	19,6	20,3	20,6
Slovėnija	:	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4
Belgija	21,6	22,6	21,5	21,6	20,8	20,2	20,8	21	21,6	20,8	21,2
Estija	26,3	25,9	22	22	21,8	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	:
Malta	:	20,5	19,5	19,7	20,1	20,3	21,2	22,1	23,1	24	23,8
Jungtinė Karalystė	:	24,8	23,7	22,6	23,2	22	23,2	22,7	24,1	24,8	24,1
Lenkija	:	45,3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7
Ispanija	25	24,3	24	23,3	24,5	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2
Portugalija	27,5	26,1	25	25	26	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	27,5
Kipras	:	25,3	25,4	25,2	23,3	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4
Italija	26,4	25	25,9	26	25,3	24,7	24,5	28,2	29,9	28,4	28,1
Airija	24,8	25	23,3	23,1	23,7	25,7	27,3	29,4	30	29,5	:
Kroatija	:	:	:	:	:	:	31,1	32,6	32,6	29,9	29,3
Lietuva	:	41	35,9	28,7	28,3	29,6	34	33,1	32,5	30,8	27,3
Vengrija	:	32,1	31,4	29,4	28,2	29,6	29,9	31	32,4	33,5	31,1
Latvija	:	46,3	42,2	35,1	34,2	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7
Graikija	30,9	29,4	29,3	28,3	28,1	27,6	27,7	31	34,6	35,7	36
Rumunija	:	:	:	45,9	44,2	43,1	41,4	40,3	41,7	40,4	40,2
Bulgarija	:	:	61,3	60,7	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48	40,1

Šaltinis: Eurostat

8 pav. Asmenų skaičius gyvenančių ties skurdo riba (proc.)